

**ŽMONIŲ SU NEGALIA TEISIŲ STEBĖSENOS KOMISIJOS
PRIE LYGIŲ GALIMYBIŲ KONTROLIERIAUS TARNYBOS
JUNGTINIŲ TAUTŲ ASMENŲ SU NEGALIA
TEISIŲ KONVENCIJOS NUOSTATŲ
ĮGYVENDINIMO STEBĖSENOS
ATASKAITA**

Vilnius
2025

Žmonių su negalia
teisių stebėsenos
komisija

**Parengė antrosios kadencijos Žmonių su negalia
teisių stebėsenos komisijos prie Lygių galimybių
kontrolieriaus tarnybos narės:**

Indrė Širvinskaitė,
Klementina Gruzdienė,
Vaida Lukošiuūtė,
Ana Staševičienė,
Lina Cicėnaitė.

Ataskaitą redagavo Rasa Milerytė.
Ataskaitą maketavo Dalia Šalnienė.

Turinys

Žmonių su negalia teisių stebėsenos komisijos pirmininkės žodis.....	5
Įvadas.....	6
1–4 straipsniai Bendrieji įsipareigojimai.....	8
Terminologija, nevyriausybinių organizacijų įtraukimas	8
5 straipsnis Lygybė ir nediskriminavimas	17
6 straipsnis Moterys su negalia	23
7 straipsnis Vaikai su negalia	32
8 straipsnis Visuomenės švietimas	36
9 straipsnis Prieinamumas	37
11 straipsnis Pavojingos situacijos ir ekstremaliosios humanitarinės situacijos.....	47
12 straipsnis Lygybė prieš įstatymą.....	53
13 straipsnis Teisė į teisingumą.....	58
14 straipsnis Asmens laisvė ir saugumas, 15 straipsnis Laisvė nepatirti kankinimų arba žiauraus, nežmoniško ar žeminančio elgesio arba baudimo, 16 straipsnis Laisvė nepatirti išnaudojimo, smurto ir prievartos.....	62
17 straipsnis Asmens neliečiamumo apsauga	69
19 straipsnis Gyvenimas savarankiškai ir įtraukimas į bendruomenę	71
Asmeninė pagalba.....	73
Gyvenimas savarankiškai ir įtrauktis į bendruomenę.....	75
Grupinio gyvenimo namai.....	76
Pagalbos teikimo našta šeimoms.....	77

20 straipsnis Asmens mobilumas	79
21 straipsnis Saviraiškos laisvė ir laisvė reikšti nuomonę, galimybė gauti informaciją....	84
23 straipsnis Būsto ir šeimos neliečiamumas	87
24 straipsnis Švietimas	89
Bendras išsilavinimo lygis	90
Įtraukusis ugdymas	92
Suaugusiųjų švietimas.....	101
Profesinis mokymas	102
Aukštasis mokslas	105
25 straipsnis Sveikata	116
27 straipsnis Darbas ir užimtumas	123
28 straipsnis Pakankamas gyvenimo lygis ir socialinė apsauga	129
29 straipsnis Dalyvavimas politiniame ir visuomenės gyvenime	131
30 straipsnis Dalyvavimas kultūriname gyvenime, poilsis, laisvalaikis ir sportas	133
31 straipsnis Statistika ir duomenų rinkimas.....	139
33 straipsnis Nacionalinis įgyvendinimas ir stebėseną	144

Žmonių su negalia teisių stebėsenos komisijos pirmininkės žodis

Žmonių su negalia teisių stebėsenos komisija (toliau – Komisija), veikianti prie Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos ir įsteigta 2019 m., jau šeštus metus nuosekliai vykdo Jungtinių Tautų asmenų su negalia teisių konvencijos (toliau vadinama ir Konvencija) įgyvendinimo stebėseną Lietuvoje. Šioje ataskaitoje apžvelgiamas 2023–2025 m. laikotarpis, atspindintis ne tik pasiektą pažangą asmenų su negalia teisių srityje, bet ir išryškinantis sisteminės spragas, kurių sprendimui būtinas tolesnis institucijų, savivaldybių, nevyriausybinių organizacijų ir pilietinės visuomenės bendradarbiavimas bei aktyvus dialogas.

Šioje ataskaitoje pateikiama analizė ir rekomendacijos, parengtos atsižvelgiant į Komisijos narių vykdytos stebėsenos duomenis, valstybės institucijų pateiktą informaciją ir nevyriausybinių organizacijų įžvalgas. Ataskaita atskleidžia, kad žmogaus teisėmis grįstas požiūris į asmenis su negalia Lietuvoje nuosekliai stiprėja ir fiksuojama reikšmingų teigiamų pokyčių, tačiau vis dar išlieka iššūkių švietimo, gyvenimo savarankiškai, deinstitutionalizacijos bei neveiksnumo srityse ir kitose paminėtose srityse.

Komisija, vykdydama jai pavestą nepriklausomos stebėsenos funkciją, siekia, kad Konvencijos nuostatos būtų praktiškai taikomos ir tinkamai įgyvendinamos, užtikrinant, kad asmenys su negalia turėtų realias ir lygias galimybes gyventi oriai, savarankiškai ir visavertiškai dalyvauti visuomenės gyvenime. Šios ataskaitos pagrindinis tikslas – kviesti tęsti tikslingą ir produktyvų dialogą, grįstą pagarba, įtrauktimi bei atsakomybe už bendrą pažangą asmenų su negalia teisių srityje.

Nuoširdžiai dėkoju institucijoms, pateikusioms duomenis, ir nevyriausybiniams organizacijoms, kurių įsitraukimas ir bendradarbiavimas padėjo parengti šią Komisijos ataskaitą, o taip pat ypatingai dėkoju Komisijos narėms, ekspertui prof. Jonui Ruškui už atsidavimą, profesionalumą ir pastangas, kuriomis buvo pasiekta, jog ši ataskaita visapusiškai atspindėtų asmenų su negalia teisių įgyvendinimą Lietuvoje.

Komisijos pirmininkė
Klementina Gruzdienė

Ivadas

2024 m. Lietuvoje gyveno 231 097 asmenys, turintys nustatytą negalią. Jų skaičius, palyginti su 2023 m., padidėjo daugiau nei penkiais tūkstančiais. Dauguma žmonių su negalia (apie 64 proc.) gyveno miestuose, o 36 proc. – kaimo vietovėse. Moterų tarp asmenų su negalia buvo šiek tiek daugiau nei vyrų – 51,4 proc., o didžiausią dalį sudarė vyresnio amžiaus gyventojai – 55 metų ir vyresni žmonės sudaro daugiau nei pusę visos negalią turinčių asmenų populiacijos. Šie duomenys atspindi demografinį kontekstą, kuriame įgyvendinamos Jungtinių Tautų asmenų su negalia teisių konvencijos nuostatos.

Šioje Jungtinių Tautų asmenų su negalia teisių konvencijos nuostatų įgyvendinimo stebėsenos ataskaitoje apžvelgiami 2023–2025 m. laikotarpio pokyčiai ir iššūkiai, susiję su negalios teisių politika Lietuvoje. Dokumente yra pateikiama analizė pagal pagrindines Konvencijos sritis – nuo bendrųjų įsipareigojimų, lygybės ir nediskriminavimo iki švietimo, sveikatos, darbo, moterų ir vaikų su negalia teisių, prieinamumo bei visuomenės švietimo.

Ataskaitoje pažymima, kad Lietuvoje stiprėja žmogaus teisių principais grįstas požiūris į negalią. 2024 m. įsigaliojęs Lietuvos Respublikos asmens su negalia teisių apsaugos pagrindų įstatymas įtvirtino žmogaus teisių modelį ir pakeitė ankstesnį medicininį požiūrį, nustatydamas teisinį pagrindą lygiateisiškumui ir pagarbai orumui.

Tarp svarbių žingsnių pažangos link – asmenų su negalia organizacijų įtraukimas į sprendimų priėmimą nacionaliniu ir savivaldybių lygmeniu. Šiam tikslui pasiekti yra įsteigtos asmenų su negalia gerovės tarybos visose 60 savivaldybių. Pastebima, kad auga dėmesys politiniam įsipareigojimui siekiant įgyvendinti Konvencijos principus.

Reikšmingų iššūkių vis dar išlieka švietimo srityje. Siekiant užtikrinti kokybišką įtraukiojo ugdymo įgyvendinimą, pastebimas kvalifikuotų specialistų, gebančių dirbti su įvairių tipų negalią turinčiais vaikais, trūkumas. Susirūpinimą kelia ir tai, kad šių specialistų skaičius kasmet mažėja, o jų rengimo sistema nėra pakankamai tvari.

Akcentuotina, kad iššūkių kyla ir kitose analizuojamose srityse. Pirmiausia, teisės aktuose vis dar vartojamos su Konvencijos nuostatomis nesuderinamos, diskriminacinės sąvokos. Taip pat išlieka nuoseklumo trūkumas taikant tinkamas sąlygas ir įgyvendinant universalus dizaino principus. Be to, informacijos ir paslaugų prieinamumas įvairioms

negalios grupėms tebėra ribotas. Žinoma, kitų Konvencijos straipsnių nuostatų įgyvendinimo problemos ne mažiau svarbios.

Komisijos parengtos rekomendacijos orientuotos į tolesnį žmogaus teisių modelio stiprinimą, įtraukiant visus visuomenės sektorius, stiprinant tarpinstitucinį bendradarbiavimą ir įgalinant nevyriausybinės organizacijas. Taip pat siekiama užtikrinti, kad visuomenės švietimas, paslaugų teikimas ir sprendimų priėmimas būtų grindžiami pagarba, įtrauktimi ir lygybe.

Ataskaita atspindi Lietuvos pažangą siekiant visapusiško asmenų su negalia teisių įgyvendinimo ir išryškina sritis, kuriose būtina toliau stiprinti veiksmus, kad Konvencijos principai būtų įgyvendinami praktiškai.

1–4 straipsniai Bendrieji įsipareigojimai

Terminologija, nevyriausybinų organizacijų įtraukimas

Konvencijos normos ir komiteto rekomendacijos:

Jungtinių Tautų asmenų su negalia teisių konvencijos 1–4 straipsniuose nustatomas Konvencijos tikslas, pagrindiniai principai, sąvokos ir valstybės įsipareigojimai. Šie straipsniai pabrėžia, kad negalia kyla iš sąveikos tarp asmens sutrikimo ir aplinkos barjerų, o valstybės privalo šalinti kliūtis, užtikrinti lygias galimybes ir gerbti asmenų su negalia orumą bei savarankiškumą. Jie taip pat įtvirtina pagrindinius žmogaus teisių modelio principus – orumą, autonomiją, įtrauktį, lygybę, prieinamumą, lyčių lygybę ir pagarbą vaikų su negalia gebėjimams. Valstybės įpareigojamos priimti teises ir administracines priemones šiems tikslams įgyvendinti, panaikinti diskriminacines nuostatas ir užtikrinti, kad visos institucijos laikytųsi Konvencijos principų.

Jungtinių Tautų asmenų su negalia teisių komitetas (toliau vadinama ir Komitetas) 2016 m. Bendrosiose pastabose Lietuvai pažymėjo, kad šalies teisės aktuose vis dar vyrauja medicininis negalios požiūris, susitelkiantis į individualų sutrikimą, o ne į socialinius barjerus. Komitetas rekomendavo peržiūrėti negalios apibrėžimą pagal Konvencijos 1–4 straipsnių kriterijus ir atsisakyti diskriminacinių sąvokų, tokių kaip „kurčnebylis“. Taip pat paraginta užtikrinti, kad asmenų su negalia organizacijos būtų įtrauktos į sprendimų priėmimo procesus nuo ankstyvo etapo ir gautų pakankamą finansinę paramą savo veiklai. Be to, Komitetas atkreipė dėmesį į mažėjančias viešąsias lėšas negalios politikai ir rekomendavo užtikrinti, kad šių teisių įgyvendinimui pagal Konvencijos nuostatas būtų skiriama lėšų iš nacionalinio biudžeto ir Europos Sąjungos (toliau vadinama ir ES) fondų.

Teigiami pokyčiai:

Terminologija

- 2024 m. įvyko pokyčių, susijusių su pagarbios terminologijos įtvirtinimu teisės aktuose. 2024 m. sausio 1 d. įsigaliojus Asmens su negalia teisių apsaugos pagrindų įstatymui (anksčiau – Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas), įstatyme įtvirtinta

žmogaus teisių modeliu pagrįsta sąvoka „asmuo su negalia“, kuri pakeitė iki tol naudotą sąvoką „neįgalusis“. Šis pokytis sudaro teisinį pagrindą vienodinti terminų vartoseną ir kituose teisės aktuose.

- 2024 m. atnaujintas Jungtinių Tautų asmenų su negalia teisių konvencijos vertimas į lietuvių kalbą, atsisakant diskriminacinių sąvokų.
- 2024 m. Komisija, bendradarbiaudama su asmenims su negalia atstovaujančiomis organizacijomis, adaptavo Negaliai jautrios kalbos gaires¹ pagal Lietuvos kontekstą. Asmens su negalia teisių apsaugos agentūra prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau vadinama ir ANTA ar Asmens su negalia teisių apsaugos agentūra), bendradarbiaudama su Komisija, vykdė gairių viešinio kampaniją informuojant viešąsias įstaigas apie jų taikymą.
- 2024 m. įsteigta Asmens su negalia gerovės taryba prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, kurios veikloje dalyvauja ir asmenų su negalia organizacijų atstovai. Tai yra svarbus žingsnis stiprinant tarpinstitucinį dialogą ir užtikrinant, kad asmenų su negalia bendruomenės balsas būtų girdimas aukščiausiu politiniu lygmeniu.
- 2024 m. sausio 1 d. įsigaliojusio Asmens su negalia teisių apsaugos pagrindų įstatymo 16 straipsnio 1 ir 2 dalių nuostatos reglamentuoja savivaldybių institucijų ir įstaigų kompetenciją asmens su negalia teisių apsaugos politikos valdymo srityje, įskaitant ir pareigą steigti asmens su negalia gerovės tarybas savivaldybėse. 2023 m. pabaigoje, iki šio įstatymo įsigaliojimo, jau buvo įsteigta 17 asmens su negalia gerovės tarybų bei patvirtinti jų nuostatai. 2024 m. visose 60 Lietuvos savivaldybių yra įsteigtos asmens su negalia gerovės tarybos, į jas įtraukti asmenys su negalia ir jų atstovai².
- Teigiamai vertinamas nevyriausybinų organizacijų, atstovaujančių asmenims su negalia (toliau vadinama ir NVO), įtraukimas į sprendimų priėmimo procesus kai kuriose ministerijose bei Lietuvos Respublikos Seimo (toliau – Seimas) komitetuose. Sveikintinas asmenų su negalia gerovės tarybų įsteigimas savivaldybėse, taip pat

---

¹ [Negaliai jautrios kalbos gairės.](#)

² [Savivaldybėse sėkmingai įgyvendinamas Asmens su negalia teisių apsaugos pagrindų įstatymas.](#)

asmenų su negalia reikalų koordinatorių pareigybės įsteigimas savivaldybių lygmeniu.

Negalios vertinimo reforma

- 2024 m. įsigaliojo negalios reforma, įtraukianti daugiau socialinių aspektų į negalios nustatymo procesą. Siekiant patobulinti negalios nustatymo procesą, koreguojami negalios nustatymo kriterijai pagal negalios specifiką, atnaujinama metodinė medžiaga ir tobulinamos negalią nustatančių darbuotojų kompetencijos bendradarbiaujant su konkrečiai negaliai atstovaujančiomis asmenų su negalia asociacijomis (pvz., „Gyvastis“ dėl asmenų, kuriems transplanuoti organai ir „Epilė“ dėl turinčių epilepsiją)³.
- Nuo 2024 m. vyksta tęstinis bendradarbiavimas su asmenų su negalia organizacijomis sprendžiant išryškėjusius negalios vertinimo kriterijų ar jų taikymo trūkumus poįstatyminiu lygmeniu. 2025 m. balandžio 14 d. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu Nr. A1-206 sudaryta darbo grupė, skirta tobulinti negalios nustatymo teisinį reglamentavimą⁴.

Esama situacija ir tobulintinos sritys:

Lietuvos įstatymuose ir poįstatyminiuose teisės aktuose vis dar vartojamos menkinančios sąvokos. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje vis dar vartojama „invalidumo“ sąvoka (52 straipsnyje). Nors 2024 m. Seime inicijuotas pakeitimas, jam nebuvo pritarta. Poįstatyminiuose teisės aktuose vis dar vartojamos netinkamos sąvokos, įskaitant „kurčnebylis“, „proto“, „psichikos“ negalia ir kt. Asmens su negalia teisių apsaugos pagrindų įstatyme ir kituose teisės aktuose vis dar vartojama „neįgalumo“ sąvoka, kai kalbama apie nepilnamečius asmenis.

Negalios samprata neatitinka Konvencijoje įtvirtintos sampratos. Nors 2024 m. negalios reformos kontekste įsigaliojusiame Asmens su negalia teisių apsaugos pagrindų įstatyme

---

³ [Asmens su negalia teisių apsaugos agentūros prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos veiklos ataskaita už 2024 m.](#)

⁴ [Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas dėl darbo grupės negalios nustatymo teisiniam reglamentavimui tobulinti sudarymo.](#)

atnaujinta negalios samprata apima daugiau aplinkos veiksnių, vis dėlto negalia apibrėžiama kaip „ilgalaikis funkcinis asmens organizmo sutrikimas (asmens įgimtos ir (ar) įgytos savybės), kuris dėl aplinkos veiksnių trukdo asmeniui visapusiškai ir veiksmingai dalyvauti visuomenės gyvenime lygiai su kitais asmenimis“. Tai neatitinka Konvencijoje įtvirtintos negalios sampratos, kurioje pabrėžiamas santykis tarp sutrikimo ir aplinkoje esančių kliūčių, tuo tarpu sąvoka Lietuvos teisinėje sistemoje labiau akcentuoja medicininio sutrikimo įtaką.

Kai kurių negalios tipų atžvilgiu pasigendama negalios nustatymo proceso sklandumo ir adekvatumo. 2022–2024 m. duomenys rodo nuoseklų negalios (neįgalumo lygio, toliau vadinama ir NL) ir dalyvumo lygio vertinimų augimą tiek vaikų, tiek suaugusiųjų grupėse. Vaikų, kuriems pirmą kartą nustatyta negalia, skaičius padidėjo nuo 6 244 (2022 m.) iki 6 715 (2024 m.). Tuo tarpu suaugusiųjų dalyvumo lygio vertinimų skaičius išaugo beveik dvigubai – nuo 48 tūkst. (2022 m.) iki 79,5 tūkst. (2024 m.), o tai rodo sistemos apkrovą dėl negalios nustatymo reformos įsigaliojimo. ANTA Sprendimų kontrolės skyrius taip pat 2024 m. fiksavo beveik dvigubai daugiau skundų – beveik 5 tūkst., palyginti su 2,7 tūkst. (2022 m.). Viena vertus, skundų statistika rodo, kad apskundimo procedūra veikia, kita vertus, signalizuoja galimus neatitikimus dalyvumo nustatymo procese.

Negalios vertinimų statistika⁵

Metai	Atlikta vertinimų, iš jų:	Asmenys, kuriems nustatyta negalia, iš jų:	Vertinant pirmą kartą nustatyta negalia, iš jų:	Sunkaus NL	Vidutinio NL	Lengvo NL	Vertinant pirmą kartą nenustatytas NL
2022	6545	6244	2394	402	1411	581	98
2023	7142	6759	2633	461	1532	640	128
2024	7104	6715	2542	608	1283	651	141

1 lentelė. Vaikų NL, vertinat pirmą kartą, 2022 m., 2023 m., 2024 m. statistika

⁵ Asmens su negalia teisių apsaugos agentūros prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Lietuvos negalios organizacijų forumui 2025-01-31 pateikta statistika.

Metai	Vertinant ne pirmą kartą nustatytas NL, iš jų:	Sunkaus NL	Vidutinio NL	Lengvo NL	Vertinant ne pirmą kartą nenustatytas NL
2022	3850	934	2247	669	203
2023	4126	1113	2253	760	255
2024	4173	872	2329	972	248

2 lentelė. Vaikų NL, vertinant ne pirmą kartą, 2022 m., 2023 m., 2024 m. statistika

Metai	Atlikta dalyvavimo lygio (toliau – DL) vertinimų, iš jų:	Asmenys, kuriems nustatytas DL, skaičius, iš jų:	Asmenys, kuriems vertinant pirmą kartą nustatytas DL	Asmenys, kuriems vertinant pirmą kartą nenustatytas DL (2022–2023 m. nustatytas 60–100 proc. DL)	Asmenys, kuriems vertinant ne pirmą kartą nustatytas DL	Asmenys, kuriems vertinant ne pirmą kartą nenustatytas DL (2022–2023 m. nustatytas 60–100 proc. DL)
2022	48071	40881	11864	2745	29017	4445
2023	49858	40983	11655	3354	29328	5521
2024	79537	70667	28066	3062	42601	4378

3 lentelė. Suaugusių asmenų DL vertinimų 2022 m., 2023 m., 2024 m. statistika

Nustatyto DL vertinant pirmą kartą atvejų skaičius pagal nustatytus DL proc.												
Metai/ Proc.	0	5	10	15	20	25	30	35	40	45	50	55
2022	72	78	188	132	270	600	819	1744	1778	1172	1966	3045
2023	106	73	158	123	279	561	798	1747	1633	1271	1998	2908
2024	231	127	1433	3151	2873	3633	3095	2687	2699	2592	3419	2126

4 lentelė. Suaugusių asmenų nustatyto DL vertinant pirmą kartą 2022 m., 2023 m., 2024 m. statistika

Nustatyto DL vertinant ne pirmą kartą atvejų skaičius pagal nustatytus DL proc.												
Metai/ Proc.	0	5	10	15	20	25	30	35	40	45	50	55
2022	39	185	483	521	1006	1807	2854	3556	4240	3607	5132	5587
2023	65	178	460	497	1049	1801	2921	3594	3926	3723	5331	5783
2024	258	277	2616	4618	2887	3567	3333	3722	4979	5319	7525	3644

5 lentelė. Suaugusių asmenų nustatyto DL vertinant ne pirmą kartą 2022 m., 2023 m., 2024 m. statistika

ANTA Sprendimų kontrolės skyriaus (toliau – SKS) atliktų vertinimų statistika⁶

Metai	Atlikta vertinimų pagal gautus asmens skundus	Atlikta vertinimų pagal gautus išmokas mokančių institucijų skundus	Atlikta vertinimų remiantis LAGK7 sprendimais	Atlikta vertinimų vykdančią periodinę kontrolę	Pakeista TS sprendimų, dėl:	Dalyvumo (2022–2023 m. darbingumo lygio) procentų	Neįgalumo lygio	Kitų poreikių, prižas-ties ir (ar) terminų nustatymo
2022	2739	133	-	1345	743	436	17	290
2023	3412	144	-	517	693	523	17	143
2024	5038	89	61	102	1811	984	58	769

6 lentelė. SKS 2022 m., 2023 m., 2024 m. atliktų vertinimų statistika

Apibendrinant, statistika neatskleidžia sisteminių negalios nustatymo proceso pokyčių – nustatymo ir nenustatymo sprendimų statistika išlieka proporcinga sprendimų skaičiui.

⁶ Asmens su negalia teisių apsaugos agentūros prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Lietuvos negalios organizacijų forumui 2025-01-31 pateikta statistika.

⁷ Lietuvos administracinių ginčų komisija.

2024 m. Lietuvos negalios organizacijų forumas (toliau vadinama ir LNF) ir jo nariai analizavo situaciją pagal negalios pobūdį. Rezultatai parodė trūkumų dėl teritorinių skyrių netolygaus vertinimo (tačiau čia pasireiškia ir įsisenėjusios problemos iki reformos įsigaliojimo, lemiamos vertintojų / skyrių kompetencijų ir praktikos netolygumų). Pastebėta, kad kartais nustatomas didesnis dalyvumas ir tai ne visada atitinka realų, poreikius atitinkantį lygį. Pastebėta, kad kai kurių negalios tipų atžvilgiu nevisapusiškai ar netinkamai įvertinami visi medicininiai ir socialiniai aspektai vertinant negalią, todėl daliai asmenų negalios lygis nustatomas neatliepiant asmens realaus pagalbos poreikio, ypač kai vertinama nematoma negalia⁸. Tai dažnai lemia netinkamas medicininių kriterijų nustatymas, taikymas arba nepakankama vertintojų ar gydytojų kompetencija vertinant kai kurios formos negalią, ypač kai vertinama nematoma negalia ar reti sutrikimai. Negalios (dalyvumo) procesas vis dar sudėtingas, dokumentacija ir informacija pateikiama sunkiai suprantamai, o tai apsunkina sprendimų ginčijimą. Vis dėlto, Dalyvumo lygio nustatymo kriterijų ir tvarkos aprašas (toliau – Aprašas) buvo tobulintas atsižvelgiant į asmenų su negalia asociacijų išsakytus neatitikimus vertinimo sistemoje. Nuo 2024 m. įsigaliojusios negalios nustatymo reformos atlikti šie Aprašo pakeitimai:

- 2024 m. liepos 3 d. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymu Nr. A1-450/V-710 patvirtintos Aprašo pataisos patikslino gydytojų teikiamus ESPBI IS dokumentus ar siuntimą, patikslino dalyvumo lygio nustatymo procesą, įvedė nustatytą 15 proc. dalyvumo lygį nevertinant individualios pagalbos klausimyno (turintiems penktos stadijos lėtinę inkstų ligą arba dializuojamiems asmenims), pakoregavo kitus aspektus tvarkoje ir medicininiuose kriterijuose neurologinių, psichikos sveikatos, kraujotakos, onkologinių sutrikimų grupėse⁹.
- 2024 m. gruodžio 6 d. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymu Nr. A1-860/V-1249

---

⁸ [2024-06-05 Socialinių reikalų ir darbo komiteto posėdis.](#)

⁹ [Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas dėl Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2005 m. kovo 21 d. įsakymo Nr. A1-78/V-179 „Dėl dalyvumo lygio nustatymo kriterijų ir tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo.](#)

patvirtintos Aprašo pataisos leido individualios pagalbos klausimyną pildyti nuotoliniu būdu ir mobiliosiomis komandomis, išplėtė atvejus, kai jis nepildomas (tarp jų – bazinis dalyvumas 0 ar „netaikytina“, gyvenimas užsienyje), nustatė koeficientus kelių sutrikimų suminiam vertinimui, pakoregavo medicininius vertinimo kriterijus regos, neurologinių, raumenų ir judėjimo funkcijų bei stuburo sutrikimų grupėse¹⁰.

- 2025 m. rugpjūčio 18 d. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymu Nr. A1-446/V-769 patvirtintos Aprašo pataisos įtvirtino sprendimų priėmimo principus ir terminus, leido palikti ankstesnį dalyvumo lygį, jei gydytojas patvirtina būklės nepakitimą (su teise paprašyti pilno vertinimo), išplėtė neterminuoto dalyvumo lygio atvejus ir nustatė pareigą per tris d. d. išduoti sprendimo, pažymėjimo ir vertinimo dokumentų kopijas¹¹.

Valstybės institucijos ir savivaldybių įstaigos ne visuomet įtraukia asmenims su negalia atstovaujančias NVO į sprendimų priėmimo procesą. Kai kuriose savivaldybėse pastebimas ypač didelis priešiškus žmonių su negalia negalios organizacijoms. Regionuose veikiančios asmenų su negalia organizacijos neturi tvarių advokacijai skirtų finansavimo šaltinių, pagrindinis finansavimas šiuo metu skiriamas paslaugų teikimui, o jis taip pat priklauso nuo savivaldybių tvarkų ir politikos. Tai kelia riziką dėl negalios organizacijų regionuose išlikimo, finansinio ir veiklos kokybės tvarumo bei atstovavimo asmenų su negalia interesams savivaldybių ir vietos lygmeniu. Išlieka poreikis instituciškai stiprinti ir finansiškai remti regionuose veikiančias asmenų su negalia organizacijas, siekiant įgalinti jų advokaciją vietos lygmeniu.

Rekomenduojama:

Seimui: inicijuoti Konstitucijos 52 straipsnio pataisą, pakeičiant terminą „invalidumas“ į „negalia“.

---

¹⁰ [Ten pat.](#)

¹¹ [Ten pat.](#)

Lietuvos Respublikos Vyriausybei, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijai, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijai, Asmens su negalia teisių apsaugos agentūrai ir kitoms institucijoms pagal poreikį:

užtikrinti, kad visais atvejais būtų vartojama sąvoka „asmuo su negalia“, įskaitant nuostatas, susijusias su nepilnamečiais – pakeisti „neįgalumo lygio“ terminą, naudojamą nepilnamečių asmenų atveju.

Peržiūrėti ir atnaujinti visus įstatymus ir poįstatyminius teisės aktus, kuriuose dar vartojami terminai: „neįgalumas“, „kurčnebylis“, „kurčnebylumumas“, „proto negalia“, „psichikos negalia“ ir pan., juos pakeičiant tinkamais ir oriais terminais pagal Negaliai jautrios kalbos gaires (2024).

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai, Asmens su negalia teisių apsaugos agentūrai:

inicijuoti negalios apibrėžimo atnaujinimą Asmens su negalia teisių apsaugos pagrindų įstatyme, aiškiai įtvirtinant Konvencijoje nurodytą požiūrį į negalią kaip sąveiką tarp asmens turimo sutrikimo ir aplinkoje sutinkamų kliūčių. Užtikrinti, kad ši samprata būtų vienodai taikoma visose teisėkūros ir viešojo administravimo srityse.

Tęsti metodinės medžiagos ir kompetencijų vertinant negalią tobulinimą negalią nustatantiems specialistams, užtikrinant medicininių, socialinių aspektų ir individualių poreikių tikslų įvertinimą atsižvelgiant į negalios specifiką, ypač skiriant dėmesį nematomoms negalioms.

Kartu su konkrečioms negalios grupėms atstovaujančiomis organizacijomis toliau tobulinti medicininius kriterijus, taikomus nustatant bazinį dalyvumo lygį, užtikrinant, kad medicininiai kriterijai adekvačiai ir tiksliai atlieptų konkrečios negalios (sutrikimo / būklės) specifiką bei būtų lengvai interpretuojami vertinančių darbuotojų, taip pat gydytojų ir pačių žmonių su negalia individualiais atvejais.

Aiškiai, skaidriai ir suprantamai, taip pat tinkamais ir prieinamais formatais pateikti informaciją asmeniui apie jo negalios nustatymo procesą ir sprendimus.

Seimui, Vyriausybei, savivaldybėms:

įtvirtinti privalomą NVO, atstovaujančių asmenims su negalia, įtraukimą į sprendimų priėmimo procesus tiek nacionaliniu, tiek savivaldybių lygmeniu. Rekomenduojama parengti ir įgyvendinti standartizuotas NVO įtraukimo procedūras, kurios leistų išvengti skirtingos praktikos tarp savivaldybių.

Sustabdyti priešišką praktiką savivaldybėse asmenų su negalia atžvilgiu ir užtikrinti šių asmenų bei jiems atstovaujančių organizacijų prasmingą dalyvavimą sprendimų priėmimuose.

Užtikrinti, kad viešojo sektoriaus darbuotojai būtų periodiškai mokomi apie žmogaus teisių principais grįstą požiūrį į negalią.

5 straipsnis Lygybė ir nediskriminavimas

Konvencijos normos ir komiteto rekomendacijos:

Konvencijos 5 straipsnis įtvirtina lygybės prieš įstatymą ir nediskriminavimo principus. Valstybės įsipareigoja užtikrinti, kad visi asmenys su negalia būtų lygūs prieš įstatymą ir kad dėl negalios jiems nebūtų taikoma tiesioginė ar netiesioginė diskriminacija. Straipsnis taip pat įtvirtina pareigą užtikrinti tinkamą sąlygų pritaikymą, kad asmenys su negalia galėtų naudotis visomis teisėmis lygiai su kitais, o atsisakymas suteikti tokį pritaikymą pripažįstamas diskriminacija.

Komitetas Bendrosiose pastabose Lietuvai (2016) pažymėjo, kad Lietuvoje tinkamo sąlygų pritaikymo principas taikomas nenuosekliai ir nėra tinkamai įgyvendinamas nei viešajame, nei privačiajame sektoriuose. Komitetas rekomendavo priimti teisines, administracines ir stebėsenos priemones, užtikrinančias, kad visose srityse – švietime, darbe, paslaugų teikime – tinkamas sąlygų pritaikymas būtų taikomas praktiškai, o jo neužtikrinimas laikomas diskriminacijos forma.

Teigiami pokyčiai:

- 2022 m. Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatyme „tinkamo sąlygų pritaikymo“ sąvoka buvo pakoreguota taip, kad atitiktų Konvencijoje naudojamą sąvoką. Iki tol sąvoka „tinkamas darbo sąlygų pritaikymas“ buvo klaidingai išversta į „tinkamas patalpų pritaikymas“ ir todėl ji buvo susiaurinta.
Lietuvos Respublikos Prezidento teisėkūros iniciatyva 2024 m. gruodžio mėn. pateiktas Lygių galimybių įstatymo pakeitimo projektas, kuriuo 2025 m. birželio mėn. Seimas įtvirtino „tinkamo sąlygų pritaikymo“ sąvoką, o atsisakymas tinkamai pritaikyti sąlygas buvo pripažintas diskriminacija negalios pagrindu (įsigalioja 2026 m. sausio 1 d.). Įstatyme pareiga tinkamai pritaikyti sąlygas įtvirtinta ne tik bendrosiose nuostatose, bet ir kiekvienoje iš įgyvendinimo sričių: valstybės ir savivaldybių veiklos srityje, švietimo srityje, darbo srityje, vartotojų teisių apsaugoje ir organizacijų bei asociacijų veikloje.
- 2019 m. balandžio 17 d. priimta Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2019/882 dėl gaminių ir paslaugų prieinamumo reikalavimų (toliau – Direktyva). Direktyvos nuostatos perkeltos į Lietuvos Respublikos gaminių ir paslaugų prieinamumo reikalavimų įstatymą, kuris įsigaliojo nuo 2025 m. birželio 28 d. 2024 m. ANTA aktyviai vykdė viešinimo, komunikavimo ir konsultavimo kampaniją apie privalomus naujus prieinamumo reikalavimus gaminiams ir paslaugoms.
- Nuo 2024 m. sausio 1 d. įsigaliojus naujos redakcijos Asmens su negalia teisių apsaugos pagrindų įstatymui įtvirtinta, kad šuns pagalbininko pagalba yra viena iš asmens su negalia individualiųjų pagalbos poreikių rūšių.
- Sveikintina, kad Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2024 m. spalio 25 d. įsakymu Nr. A1-708 „Dėl darbo grupės šunų pagalbininkų (vedlių) pagalbos asmenims su regos negalia teikimo sistemos kūrimo klausimams nagrinėti sudarymo“ sudaryta tarpžinybinė darbo grupė šunų pagalbininkų (vedlių) pagalbos asmenims su regos negalia teikimo sistemos kūrimo klausimams nagrinėti bei parengti šunų pagalbininkų (vedlių) pagalbos teikimo organizavimo asmenims su regos negalia gairių projektą.
- Žmonės su negalia vis dažniau atpažįsta priekabiavimą ir diskriminaciją dėl negalios ir kreipiasi į Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybą (toliau vadinama ir Tarnyba) dėl

konsultacijų, teikia paklausimų. Tarnyboje 2024 m. telefonu arba atvykus gyvai dėl galimos diskriminacijos negalios pagrindu konsultuotasi 100 kartų, dar 190 kartų kreiptasi raštu¹², palyginti su 2021 m., kreipimūsi skaičius 2024 m. smarkiai padidėjo (2021 m. iš viso gauti 125 kreipimaisi)¹³.

Esama situacija ir tobulintinos sritys:

Nors 2025 m. pasiekta pažanga siekiant atnaujinti Lygių galimybių įstatymą, tinkamo sąlygų pritaikymo principas vis dar nėra pakankamai reglamentuotas ir vienodai taikomas praktikoje skirtingose srityse. Todėl vis dar nėra užtikrinamas tinkamas sąlygų pritaikymas asmenims su negalia sveikatos, švietimo, teisingumo, gaminių, prekių bei paslaugų ir kitose srityse.

Visuomenėje vyrauja nepakankamas žinojimo apie pareigą tinkamai pritaikyti sąlygas lygis, įskaitant viešojo sektoriaus darbuotojus, taip pat privataus sektoriaus darbuotojus ir pačius asmenis su negalia. Pastebimas nepakankamas tinkamo sąlygų pritaikymo principo taikymo išmanymas, todėl praktikoje ir teisiniame reguliavime šis principas beveik netaikomas (išskyrus darbo sritį, kuri geriau reglamentuota remiantis Europos Sąjungos direktyva [2000/78/EC](#)).

Profesinis mokymas ir suaugusiųjų formalus bei neformalus švietimas lieka neprieinamas asmenims su negalia, ypač asmenims su intelekto negalia. Pastebima, kad naujai kuriamose ir įgyvendinamose profesinio švietimo programose ir priemonėse nepakankamai atliepiami įtraukties ir nediskriminavimo principai. Pvz., naujai 2024 m. atverta Individualių mokymosi paskyrų sistema KURSUOK (nacionalinė suaugusiųjų švietimo platforma) iš 1448 mokymų programų žmonėms su negalia siūlo tik 39: judėjimo negalią turintiems (38 programas) ir vieną – turintiems regos negalią. Klausos ir intelekto negalią turintiems asmenims platformoje siūloma 0 mokymų¹⁴. Toks programų skirstymas pagal negalios pobūdį prieštarauja nediskriminavimo ir teisės į tinkamą sąlygų pritaikymą principams.

---

¹² [Lygių galimybių kontrolieriaus veiklos ataskaita už 2024 m.](#)

¹³ [Lygių galimybių kontrolieriaus veiklos ataskaita už 2021 m.](#)

¹⁴ 2025 m. liepos 29 d. „kursuok.lt“ duomenys.

Diskriminacija dėl negalios išlieka vienas iš dažniausiai pasitaikančių diskriminacijos pagrindų. Gautų skundų Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje ir tyrimų lygių galimybių kontrolierės iniciatyva skaičius negalios pagrindu jau kelerius metus iš eilės nuosekliai auga, o 2024 m. buvo didžiausias per pastaruosius dešimt metų¹⁵. (Tarnyba 2023 m. dėl galimos diskriminacijos negalios pagrindu gavo 49 skundus¹⁶, 2024 m. – 60 skundų.)

Asmenų su negalia diskriminacija dėl nepritaikyto fizinės aplinkos prieinamumo – viena iš dažniausiai pasikartojančių problemų, tai matoma pagal besikreipiančiųjų į Tarnybą skaičių. Dažniausiai fiksuojamas nepakankamas fizinis prieinamumas vartotojų teisių apsaugos srityje, dėl to negaunamos paslaugos bei menkinamas asmenų orumas, pvz., dėl neprieinamų asmenų su negalia tualetų prekybos centruose, kitose įstaigose, asmenims su negalia tenka įrodinėti, kad jie turi negalią tam, kad patektų į asmenims su negalia skirtus tualetus, ir tai kartais pavyksta¹⁷, o kartais ne¹⁸.

Žmonės su negalia patiria diskriminaciją norėdami apsilankyti kultūriniuose renginiuose ar leidžiant laisvalaikį, pvz.: vaikštytė tapo kliūtimi patekti į naktinį klubą¹⁹, asmens su negalia vežimėlis tapo kliūtimi patekti į paplūdimį²⁰, koncerto metu nebuvo pasirūpinta prieinamumu asmenims su judėjimo negalia²¹.

---

¹⁵ [Lygių galimybių kontrolieriaus veiklos ataskaita už 2024 m.](#)

¹⁶ [Lygių galimybių kontrolieriaus veiklos ataskaita už 2023 m.](#)

¹⁷ [Sprendimas dėl galimos diskriminacijos negalios pagrindu nesudarant tinkamų sąlygų prekybos centre „Molas“ naudotis asmenims su negalia skirtais tualetais tyrimo.](#)

¹⁸ [Sprendimas dėl galimos diskriminacijos negalios pagrindu prekybos centre „Saulės miestas“, sudarant sąlygas pasinaudoti asmenims su negalia skirtais tualetais, tyrimo.](#)

¹⁹ [Sprendimas dėl galimos diskriminacijos negalios pagrindu asmeniui lankantis naktiniame klube „Pabo Latino“ tyrimo.](#)

²⁰ [Sprendimas dėl galimos diskriminacijos negalios pagrindu užtikrinant aplinkos prieinamumą siekiant patekti į vyrų paplūdimį Palangoje tyrimo.](#)

²¹ [Sprendimas dėl galimos diskriminacijos negalios pagrindu UAB „Ltips Agency Lt“ teikiant paslaugas tyrimo.](#)

Asmenys su negalia patiria diskriminaciją ir dėl nepakankamo informacinės aplinkos prieinamumo bei dėl skaitmeninės atskirties, pvz., dėl asmenims su regos negalia nepritaikytų: kortelių skaitytuvų²², finansinių paslaugų²³, paštomatų²⁴.

Žmonės, kurie naudojami šunų pagalbinių pagalba, vis dar patiria diskriminaciją. Komisija, bendradarbiaudama su asmenimis su negalia bei asmenų su negalia organizacijomis ir Tarnyba, parengė išvadą ir rekomendacijas²⁵ dėl teisinio reglamentavimo ir kitų mechanizmų spragų naudojančių šunų pagalbinių pagalba. Asmenys vis dažniau naudojami šunų pagalbinių pagalba, bet ne visada būdami su jais gali patekti į viešąsias erdves ar pastatus, pvz., asmuo dėl to, kad buvo su šunimi asistentu, nepateko į restoraną²⁶. Dažnu atveju asmuo su negalia, kuris yra lydimas šuns pagalbinių, ne tik negauna paslaugos, bet ir patiria priekabiavimą. Jau ne pirmi metai, kai Tarnyboje gaunama asmenų su negalia nusiskundimų (skundų, paklausimų) dėl to, kad parduotuvėse, kavinėse ir kitose įstaigose jie neaptarnaujami vien todėl, kad yra su šunimis pagalbinių.

Žmonės su negalia patiria priekabiavimą dėl negalios, pvz., dėl negalios prie asmens priekabiavo autobuso vairuotojas²⁷. Tarnyboje tiriant skundus dėl priekabiavimo negalios pagrindu dažnai sudėtinga tai patvirtinti dėl įrodymų trūkumo.

Dėl Lygių galimybių įstatyme šiuo metu esamo reguliavimo sudėtinga tirti kai kurias diskriminacijos prieš asmenis su negalia apraiškas. Negalios organizacijos ar kiti viešajam interesui atstovaujantys subjektai negali teikti skundų dėl sisteminės diskriminacijos. Žmonės su negalia patys ne visada drįsta kreiptis į Tarnybą, ypač švietimo srityje, kurioje santykiai tarp galimai diskriminuojančio subjekto ir asmens su negalia yra ilgalaikiai.

---

²² [Sprendimas dėl galimos diskriminacijos negalios pagrindu apmokant už paslaugas restorane „Fortas“ tyrimo.](#)

²³ [Sprendimas dėl galimos diskriminacijos negalios pagrindu neužtikrinant teisės naudotis „Paysera.lt“ paslaugomis tyrimo.](#)

²⁴ [Sprendimas dėl galimos diskriminacijos negalios pagrindu „Omniva.lt“ teikiant paslaugas tyrimo.](#)

²⁵ [Sprendimas dėl galimos diskriminacijos ir priekabiavimo negalios pagrindu UAB „Kautra“ autobuse tyrimo.](#)

²⁶ [Sprendimas dėl galimos diskriminacijos negalios pagrindu restoranui „Bunte Gans Deutsches Restaurant“ teikiant paslaugas tyrimo.](#)

²⁷ [Sprendimas dėl galimos diskriminacijos ir priekabiavimo negalios pagrindu UAB „Kautra“ autobuse tyrimo.](#)

Todėl diskriminacija kai kuriose srityse nėra nustatoma ir kartojasi, nėra sprendžiama ir nacionaliniu lygmeniu.

Rekomenduojama:

Seimui, Vyriausybei ir ministerijoms, ypač Sveikatos apsaugos ministerijai, Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerijai, Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijai:

reglamentuoti tinkamo sąlygų pritaikymo principo taikymą visose gyvenimo srityse, atitinkamuose įstatymuose ir poįstatyminiuose aktuose. Įpareigoti viešąsias paslaugas teikiančias įstaigas aprašyti ir tinkamai įgyvendinti tinkamo sąlygų pritaikymo ir prieinamumo principus teikiant paslaugas.

Pakeisti teisinį reguliavimą taip, kad profesiniame ir kitų lygių suaugusiųjų švietime būtų užtikrintas tinkamo sąlygų pritaikymo ir nediskriminavimo principų taikymas suaugusių asmenų su negalia atžvilgiu.

Asmens su negalia teisių apsaugos agentūrai:

ir toliau aktyviai vykdyti komunikavimo ir konsultavimo kompaniją bei kitas priemones, padedančias didinti gaminių ir paslaugų prieinamumą asmenims su negalia, akcentuoti būtinybę pritaikyti asmenims su negalia neprieinamas viešąsias vietas, maitinimo įstaigas, neprieinamus asmenų su negalia tualetus, neprieinamus kultūrinius renginius.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai, Asmens su negalia teisių apsaugos agentūrai:

organizuojant priemones, didinančias prieinamumą asmenims su negalia, įtraukti temą, susijusią su šunimis pagalbininkais, kad asmenims su negalia, esantiems su šunimis pagalbininkais, būtų mažinamos kliūtys norint patekti į viešuosius pastatus ar kitas viešąsias erdves.

Seimui, Vyriausybei:

inicijuoti Lygių galimybių įstatymo pataisas, kurios įgalintų NVO teikti skundus Tarnybai dėl sisteminės diskriminacijos negalios pagrindu.

6 straipsnis Moterys su negalia

Konvencijos normos ir komiteto rekomendacijos:

Konvencijos 6 straipsnis pripažįsta, kad moterys ir mergaitės su negalia patiria daugialypę diskriminaciją – dėl negalios, lyties, o kartais ir dėl kitų priežasčių, pvz., amžiaus, etninės kilmės ar seksualinės orientacijos. Straipsnis įpareigoja valstybes imtis visų priemonių, kad šios moterys galėtų visapusiškai naudotis visomis žmogaus teisėmis ir laisvėmis, užtikrinti jų įgalinimą ir dalyvavimą viešajame bei politiniame gyvenime.

Komitetas 2016 m. bendrosiose pastabose Nr. 3 dėl negalią turinčių moterų ir mergaičių²⁸ pažymėjo: moterų ir mergaičių su negalia diskriminavimo tikimybė yra didesnė nei vyrų ir berniukų, turinčių negalią; dėl stereotipų lyties ir negalios pagrindu moterims su negalia gali kilti kliūčių pranešant apie smurtą; žalingi su negalia ir lytimi susiję stereotipai – diskriminacijos forma, kuri daro itin didelį neigiamą poveikį įgyvendinant teisę į seksualinę ir reprodukcinę sveikatą, taip pat teisę sukurti šeimą; moterys su negalia taip pat gali susidurti su žalingais eugeniniais stereotipais (pvz., kad jos pagimdys vaikus su negalia), dėl kurių dažnai būna atgrasomos nuo motinystės arba tam užkertamas kelias.

Komitetas Bendrosiose pastabose Lietuvai (2016) pažymėjo, kad Lietuvos lyčių lygybės politika ir nacionalinės programos nepakankamai apima moterų ir mergaičių su negalia poreikius. Komitetas rekomendavo atnaujinti lygių galimybių planus (peržiūrėti Valstybinės moterų ir vyrų lygių galimybių 2015–2021 m. programos įgyvendinimo veiksmų planą), įtraukiant priemones, skirtas užkirsti kelią daugialypei diskriminacijai, skatinti moterų su negalia dalyvavimą politiniame ir visuomenės gyvenime bei numatyti apsaugos priemones nuo diskriminacijos dėl seksualinės orientacijos ir lytinės tapatybės.

---

²⁸ [Komiteto bendroji pastaba Nr. 3 \(2016\) dėl neįgalių moterų ir mergaičių.](#)

Teigiami pokyčiai:

- Moterų ir mergaičių su negalia temai Lietuvoje skiriama vis daugiau dėmesio atliekant tyrimus valstybinių institucijų ir asmenų su negalia organizacijų iniciatyva, taip pat rengiant metodinę medžiagą ir įgyvendinant prevencines priemones. Tarp reikšmingų vykdytų prevencinių priemonių, parengtų metodinių priemonių, svarbu paminėti:
  - 2023 m. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, bendradarbiaudama su LNF parengė Apsaugos, pagalbos, paslaugų smurtą artimoje aplinkoje patyrusiam ar smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriančiam asmeniui algoritmą²⁹, taip pat metodinį leidinį „Smurtą artimoje aplinkoje patyrusio ar smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriančio asmens turimos negalios identifikavimo kriterijai“³⁰. Šiuose leidiniuose daug dėmesio skiriama moterų su negalia patiriamo smurto prevencijai.
  - VŠĮ „Psichikos sveikatos perspektyvos“ 2023 m. išleido praktinių priemonių rinkinį „Matomos – dėmesys smurtui prieš moteris su negalia“³¹.
  - Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba 2023 m. atliko Lietuvos ir tarptautinės teisės analizę „Moterų su negalia apsauga nuo smurto artimoje aplinkoje“³².
  - Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba 2023 m. papildė administruojamą svetainę www.visureikalas.lt (orientuotą į smurto prevenciją) prieinama informacija lietuvių gestų kalba bei ukrainų, lenkų, rusų kalbomis.

---

²⁹ S. Aginskaitė, N. Cibarauskienė, J. Cinskienė, R. Čiuladaitė, N. Daukšienė, U. Grigaitė, V. Lukošiuūtė, D. Masalskienė, D. Miglioiva, U. Šakūnienė, J. Šeduikienė, K. Vaišnora. „[Apsaugos, pagalbos, paslaugų smurtą artimoje aplinkoje patyrusiam ar smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriančiam asmeniui algoritmas](#)“. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2023.

³⁰ S. Aginskaitė, V. Lukošiuūtė, D. Miglioiva, N. Daukšienė. „[Smurtą artimoje aplinkoje patyrusio ar smurto artimoje aplinkoje pavojų patiriančio asmens turimos negalios identifikavimo kriterijai](#)“. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2023.

³¹ [VŠĮ „Psichikos sveikatos perspektyvos“ praktinių priemonių rinkinys „Matomos – dėmesys smurtui prieš moteris su negalia“](#).

³² [Moterų su negalia apsauga nuo smurto artimoje aplinkoje: Lietuvos ir tarptautinės teisės analizė](#).

- Per pastaruosius kelerius metus atlikti keli reikšmingi tyrimai, atskleidę moterų su negalia patirtis patiriant smurtą artimoje aplinkoje, kliūtis kreiptis pagalbos bei kitas sisteminės problemas, kurios susijusios su moterimis su negalia:
  - 2022 m. Simona Aginskaitė ir Rokas Uscila atliko viktimologinį tyrimą apie moterų su negalia smurto patirtis³³.
  - 2023 m. LNF atliko tyrimą „Moterys su negalia ir reprodukcinė sveikata“³⁴, kurio pagrindu vėliau publikuotas mokslinis straipsnis „Accessibility and Utilisation of Reproductive Healthcare Services Among Women with Disabilities in Lithuania: Insights from a Mixed-Methods Study“³⁵.
  - 2023 m. LNF atliko fokusuotų grupių diskusijas apie pagalbą smurtą patyrusioms moterims su negalia ir paskelbė tyrimo rezultatus³⁶.
  - 2023 m. LNF atliko tyrimą „Smurtą artimoje aplinkoje patyrusių moterų su negalia pagalbos paieškų patirtys“, o to paties tyrimo pagrindu 2025 m. publikuotas mokslinis straipsnis „Experiences of Women with Disabilities in Lithuania when their Gender, Disability, Domestic Violence, and Mental Health Services Intertwine“³⁷.
  - 2023 m. grupė mokslininkų atliko moterų ir mergaičių su negalia padėties analizę³⁸.

---

³³ S. Aginskaitė, R. Uscila. [„Viktimologinis tyrimas: moterų su negalia smurto patirtys“](#). Lietuvos negalios organizacijų forumas, 2022.

³⁴ U. Grigaitė, S. Aginskaitė. „Moterys su negalia ir reprodukcinė sveikata“. Lietuvos negalios organizacijų forumas, 2023.

³⁵ U. Grigaitė, R. Uscila. [„Accessibility and Utilisation of Reproductive Healthcare Services Among Women with Disabilities in Lithuania: Insights from a Mixed-Methods Study“](#). *Disability and Health Journal*, 2025.

³⁶ S. Aginskaitė. „Fokusuotos grupių diskusijos apie pagalbą smurtą patyrusioms moterims su negalia“. Lietuvos negalios organizacijų forumas, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2023.

³⁷ U. Grigaitė, B. Pedrosa, D. O. Aluh, M. S. Dias, S. Manuela, G. Cardoso, J. M. C. de Almeida. [„Experiences of Women with Disabilities in Lithuania when their Gender, Disability, Domestic Violence, and Mental Health Services Intertwine“](#). *Disability and Health Journal*, 2025.

³⁸ E. Šumskienė, J. Jonutytė, R. Augutienė, K. Krutulytė. [„Moterų ir mergaičių su negalia padėties analizė, įvertinant Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvencijos nuostatų įgyvendinimo efektyvumą Lietuvoje“](#). 2023.

- 2023 m. VŠĮ „Psichikos sveikatos perspektyvos“ atliko tyrimą „Psichikos sveikatos paslaugų teikimas smurtą artimoje aplinkoje patyrusioms moterims ir vaikams su negalia“.³⁹
- 2023 m. VŠĮ „Psichikos sveikatos perspektyvos“ atliko tyrimą „Sankirta tarp smurto lyties pagrindu ir socialinių bei psichikos sveikatos priežiūros paslaugų teikimo moterims su negalia Lietuvoje: situacijos apžvalga“.⁴⁰

Esama situacija ir tobulintinos sritys:

Moterys su negalia vis dar dažniau patiria diskriminaciją ir atskirtį. Anot 2023 m. grupės mokslininkų atliktos moterų ir mergaičių su negalia padėties analizės, moterys ir mergaitės su negalia dažnai užauga socialiai pažeidžiamose šeimose, patiria smurtą, skurdą ir vėliau susiduria su panašiais sunkumais savo gyvenime. Pagrindinės problemos – nuolatinis nesaugumo jausmas auginant vaikus, smurtas šeimoje (įskaitant ir vaikų smurtą prieš motinas), diskriminacija darbo rinkoje, ribotos įsidarbinimo galimybės bei priklausomybė nuo socialinių darbuotojų sprendimų. Sveikatos priežiūros srityje ryškėja nelygė tarp nemokamų ir mokamų paslaugų prieinamumo, stinga psichologinės pagalbos ir reprodukcinės sveikatos žinių. Ypač susirūpinimą kelia intelekto negalią turinčių moterų ir mergaičių situacija, kurios dažniau patiria kontrolę, ribotas ugdymo ir įsidarbinimo galimybes bei informacijos apie reprodukcinę sveikatą stoką. Finansinis nestabilumas, būsto neprieinamumas ir ribota savarankiškumo užtikrinimo galimybė dar labiau didina pažeidžiamumą. Įstatymuose vis dar trūksta sisteminio požiūrio į lyties ir negalios sankirtą – ji nėra akcentuojama kaip didesnis rizikos veiksnys, galintis lemti diskriminaciją ir atskirtį, ypač švietimo sistemoje⁴¹.

Moterys su negalia neproporcingai dažnai patiria smurtą artimoje aplinkoje. Tyrimas apie moterų su negalia smurto patirtis atskleidė, kad moterų su negalia patiriamas

---

³⁹ U. Grigaitė, G. M. Baltrušytė. [Psichikos sveikatos paslaugų teikimas smurtą artimoje aplinkoje patyrusioms moterims ir vaikams su negalia](#). VŠĮ „Psichikos sveikatos perspektyvos“, 2023.

⁴⁰ U. Grigaitė, G. Klidziūtė. [Sankirta tarp smurto lyties pagrindu ir socialinių bei psichikos sveikatos priežiūros paslaugų teikimo moterims su negalia Lietuvoje: situacijos apžvalga](#). VŠĮ „Psichikos sveikatos perspektyvos“, 2023.

⁴¹ [Moterų ir mergaičių su negalia padėties analizė, įvertinant JT Neįgaliųjų teisių konvencijos nuostatų įgyvendinimo efektyvumą Lietuvoje](#). 2023.

smurtas – dažnas reiškinys, kuris pasireiškia įvairiomis formomis: 93 proc. apklaustų moterų su negalia bent kartą patyrė psichologinį smurtą, 84 proc. respondentų bent kartą per savo gyvenimą susidūrė su fiziniu smurtu; daugiau nei pusė anketą užpildžiusių moterų su negalia patyrė arba patiria ekonominį smurtą ir itin didelis procentas – 56 proc. – seksualinio smurto atvejų, kurie yra latentiniai, nematomi⁴².

Moterys su negalia vis dar dažnai patiria institucinį smurtą. LNF atlikto „Viktimologinio tyrimo: moterų su negalia smurto patirtys“ duomenimis⁴³, daugiau kaip 60 proc. moterų patyrė institucinį smurtą, dalis jų nurodė, kad netinkamas elgesys kyla iš nuostatų apie žmogų su negalia. Tyrime institucinis smurtas suprantamas kaip žeminantis, nepagarbus, atsainus valstybės institucijų darbuotojų elgesys, kylantis iš neigiamų nuostatų apie negalią ar pažeidžiamos žmogaus su negalia padėties. Apie institucinį smurtą paprastai kalbama globos įstaigų kontekste, tačiau šis reiškinys yra gerokai platesnis ir gali pasireikšti daugelyje kitų situacijų. Tyrimo respondentės dalinasi institucinio smurto patirtimis susiduriant su policija, sveikatos, savivaldybių įstaigų, taip pat „Sodros“, Užimtumo tarnybos, mokyklų darbuotojais ir net negalios NVO. Tyrimo respondentės liudijo apie menkinimo, žeminimo, pravardžiavimo ir net fizinio smurto apraiškas šiose įstaigose / organizacijose.

Moterys su negalia, patyrusios smurtą, vis dar retai kreipiasi pagalbos. 2023 m. LNF atlikto tyrimo „Moterų su negalia patirtys vaduojantis iš smurto spąstų“⁴⁴ duomenimis, moterys ne visada atpažįsta patiriamą smurtą artimoje aplinkoje. Nustatyta, kad moterų su negalia fizinė, emocinė, finansinė ar kitokia priklausomybė nuo smurtautojo yra vienas iš aspektų apsunkinusių jų galimybes kreiptis pagalbos. Tyrimas parodė, kad moterys su negalia be emocinio, finansinio ir fizinio smurto formų susiduria su smurtu dėl negalios – kuomet su negalia susijusi reikalinga pagalba ar net techninės pagalbos priemonės tampa priemone manipuliuoti, riboti savarankiškumą ir palaikyti priklausomybę nuo smurtautojo. Smurtautojai dažnai įtvirtina mintį, kad be jų pagalbos žmogus nesugebės išgyventi, o šį naratyvą neretai sustiprina ir artimųjų ar aplinkos požiūriai. Taip pagalbos neteikimas arba jos sąmoningas ribojimas tampa prievartinės

---

⁴² [Viktimologijos tyrimo ataskaita. Lietuvos negalios organizacijų forumas.](#)

⁴³ [Ten pat.](#)

⁴⁴ [Tyrimas: moterų su negalia patirtys vaduojantis iš smurto spąstų.](#)

kontrolės įrankiu, kuriuo siekiama išlaikyti valdžią ir priklausomybę, įgyvendinant smurtą negalios pagrindu. Deja, bet tyrimas atskleidė ir moterų su negalia nuostatas, kurios patvirtina plačiai paplitusią priklausomybę nuo smurtautojų, pasireiškiančia netikėjimu, kad pagalba apskritai yra įmanoma. Ribotas su negalia susijusios pagalbos ir paslaugų (asmeninės pagalbos, pagalbos į namus ir pan.) prieinamumas šalyje didina moterų su negalia smurto apraiškų pasireiškimo riziką. Tai, kad smurtas ne visada atpažįstamas, patvirtino ir VŠĮ „Psichikos sveikatos perspektyvos“ 2023 m. tyrime „Psichikos sveikatos paslaugų teikimas smurtą artimoje aplinkoje patyrusioms moterims ir vaikams su negalia“⁴⁵, kuriame pažymėjo: „Smurtą artimoje aplinkoje patyrę žmonės su negalia neretai, iki susitikimo su sveikatos priežiūros specialistu, šio smurto neatpažįsta ir su smurtautoju būna stipriai emociškai susiję, todėl jiems sunku ieškoti pagalbos nepažįstamoje aplinkoje.“

Šalyje vis dar dažnai abejojama tuo, ką sako nuo smurto nukentėjusi moteris su negalia. VŠĮ „Psichikos sveikatos perspektyvos“ 2023 m. leidinyje „Matomos – dėmesys smurtui prieš moteris su negalia“⁴⁶ pažymėjo, kad tai ypač pasakytina apie moteris, turinčias psichosocialinę ar intelekto negalią – jos gali būti net neišklausytos. Plačiai paplitę žalingi neigiami nusistatymai lemia tai, kad moterų liudijimus skubama sieti su psichikos sveikatos sutrikimu (pvz., neva tai yra kliedesiai, per daug emocionalus reagavimas, perdėjimas), visiškai ignoruojant smurto faktą. Tai dar labiau sumažina galimybes moterims gauti pagalbą nukentėjus nuo smurto.

Moterims su negalia pagalba ne visada pasiekama dėl nepakankamo prieinamumo. Pastebimas didelis informacijos prieinamumo įvairių negalių turinčioms moterims trūkumas⁴⁷. 2023 m. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos atliktos apžvalgos „Pagalba moterims su negalia dėl smurto artimoje aplinkoje: paslaugų prieinamumas“⁴⁸ duomenimis, tik penkios iš trylikos apklaustų specializuotos kompleksinės pagalbos centrų ir keturiolika iš 59 apklaustų smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims

---

⁴⁵ U. Grigaitė, G. M. Baltrušytė. [Psichikos sveikatos paslaugų teikimas smurtą artimoje aplinkoje patyrusioms moterims ir vaikams su negalia](#). VŠĮ „Psichikos sveikatos perspektyvos“, 2023.

⁴⁶ [Tyrimas: moterų su negalia patirtys vaduojantis iš smurto spąstų](#).

⁴⁷ [Ten pat.](#)

⁴⁸ [Pagalba moterims su negalia dėl smurto artimoje aplinkoje: paslaugų prieinamumas](#).

laikiną apgyvendinimą teikiančių įstaigų užtikrina prieinamas paslaugas nepriklausomai nuo moters negalios: trūksta prieinamos informacijos pagal negalios įvairovę, darbuotojams trūksta žinių negalios ir smurto artimoje aplinkoje srityse, kartais moterys su negalia nugalina, abejojama jų savarankiškumu.

Ne visada institucijų darbuotojai (-os) žino, kaip atpažinti ir reaguoti į įvykusias smurtines patirtis. VŠĮ „Psichikos sveikatos perspektyvos“ 2023 m. tyrime „Sankirta tarp smurto lyties pagrindu ir socialinių bei psichikos sveikatos priežiūros paslaugų teikimo moterims su negalia Lietuvoje: situacijos apžvalga“⁴⁹ atkreipė dėmesį, kad „smurto artimoje aplinkoje, seksualinio smurto atpažinimas – nevienoda situacija pastebima socialinių ir psichikos sveikatos paslaugų įstaigose“. Minėtame tyrime pažymėta, kad specialistai turi nemažai žinių, kaip atpažinti skirtingas smurto formas, bet trūksta žinių, kaip atpažinti ir reaguoti į skirtingu metu įvykusias smurtines patirtis. Smurtas gali būti patirtas ne tik čia ir dabar, kuomet tai krizinė situacija, bet pagalbos nukentėjusiam asmeniui gali reikėti ir jau po daugiau laiko, patyrus smurtą praeityje.

Moterims su negalia ribojama reprodukcinė sveikata bei galimybė susilaukti vaikų. Visuomenės nuomonės tyrimai Lietuvoje rodo, kad nuostatos dėl moterų su negalia motinystės yra nepalankios, yra manančių, kad moterys su negalia negali būti visiškai savarankiškos planuojant šeimą. Pagal 2021 m. „Visuomenės požiūrio ir nuostatų negalios paveiktų moterų atžvilgiu tyrimą“⁵⁰ daugiau nei pusė visų apklaustųjų visiškai / iš dalies pritaria, kad tam tikros negalios atveju yra pateisinama priverstinė moterų sterilizacija ir / arba priverstinis nėštumo nutraukimas (54 proc.). 2022 m. „Visuomenės nuomonės apklausa apie moteris su negalia“⁵¹ atskleidė, kad vaikų turėjimo klausimu visuomenė nepalanki moterims su negalia: nemažai apklaustųjų galvojo, kad nuspręsdamos turėti vaikų, moterys su negalia elgiasi neatsakingai, dalis visuomenės pateisintų gydytojo sprendimą nutraukti nėštumą be moters su negalia žinios. Anot 2023 m. grupės mokslininkų atliktos moterų ir mergaičių su negalia padėties analizės,

---

⁴⁹ U. Grigaitė, G. Klidziūtė. [Sankirta tarp smurto lyties pagrindu ir socialinių bei psichikos sveikatos priežiūros paslaugų teikimo moterims su negalia Lietuvoje: situacijos apžvalga](#). VŠĮ „Psichikos sveikatos perspektyvos“, 2023.

⁵⁰ [Visuomenės požiūrio ir nuostatų negalios paveiktų moterų atžvilgiu tyrimas](#). Lygių galimybių plėtros centras, 2021.

⁵¹ [Reprezentatyvi visuomenės nuomonės apklausa apie moterų su negalia vertinimą](#). Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, 2022. [Visuomenės nuomonės apklausa apie smurtą prieš moteris su negalia](#).

„moterys ir mergaitės su negalia nesijaučia visiškai saugios daugelyje erdvių ir situacijų, bet ryškiausiai tyrimo medžiaga rodė moterų nesaugumą auginant vaikus: jos vis dar jaučia baimę, kad bus pripažintos blogomis motinomis ir neteks teisės auginti savo vaikus“⁵². Tai dar viena priežastis, dėl ko moterys vengia kreiptis pagalbos ir dėl to jos negauna pakankamai.

Teisinis reglamentavimas, planai ir programos yra nepakankami moterų su negalia teisių užtikrinimui. Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatyme pažymėta, kad nuo smurto artimoje aplinkoje neproporcingai dažnai nukenčia moterys, tačiau nenurodyta dar labiau pažeidžiama grupė – moterys su negalia. Jame trūksta atsižvelgimo į negalios specifiką, ypač tai, kad smurtas prieš moteris su negalia gali apimti papildomą smurto formą – kontrolę per pagalbos ar techninės pagalbos priemonių paneigimą. Anot Tarnybos 2023 m. analizės „Moterų su negalia apsauga nuo smurto artimoje aplinkoje“⁵³, kalbant apie moterų su negalia smurtą artimoje aplinkoje, trūksta konkretesnio problemos įvardijimo įstatyminiu lygmeniu, todėl akcentuotas poreikis Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatyme įtvirtinti „smurto lyties pagrindu“ arba „smurto prieš moteris“ sąvokas, aiškiau įvardyti moteris su negalia kaip atskirą pažeidžiamą asmenų grupę.

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministrė 2023 m. sausio 30 d. patvirtino Moterų ir vyrų lygių galimybių 2023–2025 m. veiksmų planą⁵⁴ (toliau vadinama – ir veiksmų planas), kuriame numatytas tikslas gerinti pažeidžiamų visuomenės grupių moterų ir mergaičių padėtį bei uždavinys siekti įgalinti pažeidžiamų visuomenės grupių moteris ir mergaites. Viena iš priemonių, įgyvendinant paminėtą uždavinį: veiklų, padedančių įgalinti moteris ir mergaites su negalia (įgyvendina ANTA), inicijavimas. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad veiksmų plane nėra priemonių, skirtų diskriminacijos dėl seksualinės orientacijos ir lytinės tapatybės prevencijai bei panaikinimui.

---

⁵² [Motery ir mergaičių su negalia padėties analizė, įvertinant Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvencijos nuostatų įgyvendinimo efektyvumą Lietuvoje. 2023.](#)

⁵³ [Moterų su negalia apsauga nuo smurto artimoje aplinkoje: Lietuvos ir tarptautinės teisės analizė.](#)

⁵⁴ [Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas dėl moterų ir vyrų lygių galimybių 2023–2025 m. veiksmų plano patvirtinimo.](#)

Moterys su negalia negauna prieinamo lytinio švietimo, todėl ribojamos reprodukcinės teisės, taip pat patiriama papildoma smurto, ypač seksualinio smurto, rizika. Paminėtina, kad Gyvenimo įgūdžių programa⁵⁵, kurioje numatyta lytinio švietimo dalis, vis dar nepritaikyta įvairioms negalios grupėms. Lytinis švietimas – svarbi smurto prevencijos ir reprodukinių teisių įgyvendinimo priemonė. 2024 m. atliktas tyrimas⁵⁶ parodė, kad daugelis moterų su negalia niekada negavo kokybiško lytiškumo ugdymo, ypač jei negalią turėjo nuo vaikystės. Tokia padėtis lemia didesnę moterų su negalia seksualinio smurto riziką, ypač tarp intelekto negalią turinčių moterų.

Rekomenduojama:

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai, savivaldybėms pagal kompetenciją:

užtikrinti, kad specializuotos kompleksinės pagalbos įstaigos ir smurtą artimoje aplinkoje patyrusiems asmenims laikiną apgyvendinimą teikiančios įstaigos būtų fiziškai ir informacine prasme prieinamos moterims su įvairiomis negaliomis (pvz., regos, klausos, intelekto). Peržiūrėti paslaugų teikimo schemas ir apsvarstyti galimybę dalį jų teikti nukentėjusiųjų namuose.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai, Švietimo, mokslo ir sporto ministerijai:

organizuojant mokymus, švietimo programas, susitelkti ties moterų ir mergaičių su negalia smurto prevencija bei diskriminacijos prevencija, įskaitant ir daugialypę bei su keliomis sritimis susijusią diskriminaciją.

Socialinių ir psichikos sveikatos paslaugų įstaigų darbuotojams(-oms) organizuoti mokymus, skirtus smurto prevencijai ir reagavimo į jį būdams.

Parengti pritaikytą informacinę medžiagą apie reprodukcinę sveikatą, lytinį švietimą žmonėms su negalia, kad būtų pateikiama prieinamomis formomis ir formatais – Brailio raštu, lietuvių gestų kalba, lengvai suprantama kalba ir kt.

---

⁵⁵ [Gyvenimo įgūdžių bendroji programa.](#)

⁵⁶ M. Bočiarovaitė. „Jaunuolių su intelekto negalia lytiškumo ugdymas kaip savarankiško gyvenimo prielaida“. Bakalauro darbas, Vilniaus universiteto Filosofijos fakultetas. Vadovė Doc. V. Gevorgianienė. 2024.

Valstybės duomenų agentūrai, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai:

rinkti asmenų su negalia statistiką pagal negalią ir lytį smurto artimoje aplinkoje kontekste.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai:

į Moterų ir vyrų lygių galimybių veiksmų planus įtraukti prevencines priemones, mažinančias moterų su negalia patiriamą smurtą ir diskriminaciją.

Įtraukti moteris su negalia kaip atskirą pažeidžiamą grupę į Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymą, išskiriant jas smurto lyties pagrindu kontekste.

Siekiant užtikrinti paslaugų, garantuojančių reikiamą pagalbą, įskaitant pagalbą, susijusią su negalia, motinoms ir šeimoms su negalia auginant vaikams, prieinamumą, vykdyti stebėseną bei gerinti prieinamumą kitomis priemonėmis.

Švietimo, mokslo ir sporto ministerijai:

peržiūrėti Gyvenimo įgūdžių programą, kad ji būtų visiškai pritaikyta visoms negalios grupėms, įskaitant intelekto negalią turintiems vaikams ir jaunuoliams.

7 straipsnis Vaikai su negalia

Konvencijos normos ir komiteto rekomendacijos:

Konvencijos 7 straipsnis įtvirtina, kad vaikai su negalia turi teisę visapusiškai naudotis visomis žmogaus teisėmis ir laisvėmis lygiai su kitais vaikais. Sprendimuose, susijusiuose su vaikais su negalia, pirmiausia turi būti atsižvelgiama į geriausius vaiko interesus, o vaikai turi turėti galimybę būti išklausyti pagal savo amžių ir brandą.

Komitetas 2016 m. baigiamosiose pastabose Lietuvai dėl 7 straipsnio pažymėjo kelias problemas: trūksta duomenų ir prevencinių veiksmų, susijusių su apsauga nuo seksualinės prievartos bei prekybos žmonėmis, nepakankamai užtikrinamas sistemingas vaikų su negalia įtraukimas į sprendimų priėmimą, ypač vaikų su intelekto negalia bei vaikų, turinčių sunkumų komunikuojant. Taip pat kritikuota ribota ir siaura parama

vaikams su negalia ir jų šeimoms. Rekomenduota parengti veiksmų planą prievartos prevencijai, rinkti detalius duomenis, užtikrinti vaikų teisę reikšti nuomonę visais juos liečiančiais klausimais, suteikti jiems reikiamą pagalbą pagal amžių ir negalią bei užtikrinti individualius poreikius atitinkančią paramą šeimoms, įvedant pažangos stebėsenos priemones.

Teigiami pokyčiai:

- 2023–2025 m. laikotarpiu Lietuvoje galima pastebėti pažangą siekiant stiprinti vaikų su negalia teisių apsaugą ir jų dalyvavimą visuomenės gyvenime. 2023 m. birželio 13 d. buvo patvirtintas Vaiko garantijų sistemos įgyvendinimo 2023–2030 m. Lietuvoje veiksmų planas. Pagal šį veiksmų planą numatytas didesnis dėmesys vaikų su negalia įtraukimui į švietimą, sveikatos priežiūrą ir socialines paslaugas.
- 2023 m., bendradarbiaujant su Lietuvos audiosensorinės bibliotekos specialistais, sukurtas inovatyvus Vaiko konstitucijos leidinys, pritaikytas regos negalią turintiems žmonėms.
- 2024 m. pradėtas detalesnis duomenų rinkimas apie vaikus su negalia. Į šią statistiką įeina ir vaikai, kurie patyrė smurtą, globos ir įvaikinimo atvejai. Šių duomenų pagrindu atsiveria galimybė tiksliau vertinti situaciją ir planuoti tikslines pagalbos priemones.
- Nuo 2024 m. liepos 1 d. įsigalioję Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymo pakeitimai įtvirtino nuolatinio globotojo institutą, o tai reiškia, kad yra mažinama institucinė globa ir didinama galimybė vaikams su negalia augti šeimos aplinkoje.
- ANTA duomenimis, kompleksinę pagalbą gavo 974 šeimos, auginančios vaikus su negalia, o vaikų dienos centrų paslaugomis pasinaudojo 805 vaikai su negalia. Šis skaičius yra 16 proc. didesnis už 2023 m.
- Didesnis dėmesys pastebimas ir smurto prevencijos srityje. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyboje prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsteigtas Specializuotos pagalbos vaikams ir šeimoms skyrius, kurio tikslas yra užtikrinti kompleksinę pagalbą seksualinį ar kitokį smurtą patyrusiems vaikams, įskaitant ir vaikus su negalia. Šios priemonės rodo stiprėjantį dėmesį vaikų saugumui, šeimos stiprinimui bei deinstitutionalizacijai.

- 2023 m. balandį pristatytas „Vaiko nuomonės išklausymo praktinis vadovas“, parengtas Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos⁵⁷. Jame skiriama daug dėmesio vaikų su negalia nuomonės išklausymo svarbai.

Esama situacija ir tobulintinos sritys:

Nepaisant teigiamų žingsnių vaikų su negalia teisių srityje, situacija vis dar kelia susirūpinimą. Nors pradėtas duomenų apie vaikus su negalia rinkimas, jis dar nėra sistemingas, ypač regioniniu lygmeniu.

Tyrimai rodo, kad vaikams su negalia dažnu atveju trūksta prieinamos ir suprantamos informacijos ne tik apie jų teises, bet ir apie teisinius procesus. Situaciją apsunkina ir tai, kad specialistai ne visuomet atpažįsta individualius vaikų poreikius ir nepajėgia pritaikyti bendravimo ar informacijos pateikimo jiems suprantama forma ar kalba. Dėl šių priežasčių vaikams tampa dar sudėtingiau dalyvauti jiems svarbiuose sprendimų priėmimo procesuose.⁵⁸

2024 m. duomenimis, institucinėje globoje buvo 1073 vaikai, iš jų 180 – vaikai su negalia, o 43 vaikai su negalia vis dar augo vaikų globos įstaigose. Šie skaičiai rodo, kad institucinė globa išlieka aktuali, o perėjimas nuo institucinės prie šeimos globos proceso dar nėra baigtas.

2023 m. balandį buvo parengtas ir viešai pristatytas „Vaiko nuomonės išklausymo praktinis vadovas“, parengtas Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos⁵⁹. Vis dėlto, nors leidinyje pakankamai plačiai aprašomi vaikų su negalia nuomonės išklausymo ypatumai ir teikiami patarimai, dalis informacijos apie negalią yra netiksli, paremta stereotipais, taip pat naudojama diskriminacinė kalba. Pvz., autizmo spektro sutrikimai priskiriami intelekto negaliai, o cerebrinį paralyžių turintys vaikai aprašomi kaip „išoriškai silpni, [...] stebina savo imlumu informacijai, vaizduote, aktyviu vidiniu gyvenimu ir aukštomis moralinėmis savybėmis“.

---

⁵⁷ [Vaiko nuomonės išklausymo metodinis vadovas.](#)

⁵⁸ Nacionalinės kompleksinio bendravimo sistemos kūrimo gairės.

⁵⁹ [Vaiko nuomonės išklausymo metodinis vadovas.](#)

Vaikų ir jaunimo su negalia įtraukimas į sprendimų priėmimo procesus, dalyvavimą jaunimo atstovaujamosiose struktūrose, vis dar išlieka ribotas, ypač vaikų, kurie turi intelekto negalia, autizmo spektro sutrikimų. Vaikams vis dar trūksta pagal amžių ir negalia pritaikytų priemonių, kurios leistų jiems saugiai ir visavertiškai dalyvauti svarbiuose procesuose. Jaunimo reikalų agentūra 2024 m. atliko tyrimą, kuriame dalyvavo jaunimo darbuotojai ir kiti su jaunimu dirbantys specialistai, jaunimo lyderiai iš įvairių organizacijų (jaunimo, kitų NVO, biudžetinių įstaigų) ir kt. atstovai ir negalia turintys jaunuoliai. Rezultatai atskleidė individualaus ir struktūrinio lygmens veiksnius, kurie lemia negalia turinčių jaunuolių socialinę atskirtį ir nepakankamą paslaugų prieinamumą⁶⁰.

Rekomenduojama:

Vyriausybei, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai, Švietimo, mokslo ir sporto ministerijai pagal kompetenciją:

parengti nacionalinį veiksmų planą dėl smurto ir seksualinės prievartos prieš vaikus prevencijos, kuriame būtų numatytos pažangos stebėsenos priemonės.

Tobulinti duomenų rinkimo sistemą, kad būtų galima išsamiai stebėti vaikų su negalia padėtį pagal negalios tipą, amžių, gyvenamąją vietą ir patiriamus iššūkius.

Skatinti vaikų su negalia įsitraukimą į sprendimų priėmimo procesus vaikams ir jaunimui skirtose atstovavimo struktūrose. Šiam tikslui pasiekti rekomenduojama plėtoti komunikacijos priemones, pritaikytas skirtingų gebėjimų vaikams, įskaitant lietuvių gestų kalbą, lengvai suprantamą kalbą ar alternatyvios komunikacijos metodus.

Plėsti šeimos globos ir pagalbos paslaugas, įskaitant atokvėpio paslaugas, ypač regionuose, kad vaikai su negalia galėtų augti bendruomenėje, o ne institucijose.

Tobulinti specialistų rengimą, kad jie gebėtų atpažinti smurto požymius ir laiku bei kokybiškai užtikrinti pagalbą vaikams su negalia. Svarbu, kad specialistai būtų mokomi atpažinti vaikų su negalia individualius poreikius ir gebėtų tinkamai komunikuoti pagal

---

⁶⁰ [Negalia turinčių jaunuolių socialinės įtraukties ir jaunimui skirtų paslaugų prieinamumo tyrimo ataskaita.](#)

vaiko poreikius, pvz., lietuvių gestų kalba, lengvai suprantama kalba ir kt. Tokie gebėjimai ir kompetencijos padėtų užtikrinti, kad kiekvienas vaikas būtų išgirstas ir gautų kokybišką pagalbą.

8 straipsnis Visuomenės švietimas

Konvencijos normos ir komiteto rekomendacijos:

Konvencijos 8 straipsnis numato valstybių pareigą imtis priemonių, didinančių visuomenės sąmoningumą apie asmenų su negalia teises, gebėjimus ir indėlį į visuomenės gyvenimą. Šiuo straipsniu siekiama kovoti su stereotipais, išankstinėmis nuostatomis ir diskriminaciniais požiūriais į negalią, ypač švietimo, darbo ir žiniasklaidos srityse. Valstybės privalo skatinti pagarbą skirtingumui, kurti įtraukujį švietimą ir užtikrinti, kad visuomenė matytų negalią kaip žmogaus įvairovės dalį.

Komitetas Bendrosiose pastabose Lietuvai (2016) pabrėžė, kad nors Lietuvoje vykdomos kai kurios informavimo kampanijos, jų mastas ir ilgalaikiškumas nepakankami. Komitetas rekomendavo įgyvendinti nacionalines informavimo strategijas, kurios sistemingai kovotų su stigmatizacija ir neigiamais stereotipais apie asmenis su negalia, skatintų pagarbą įvairovei bei asmenų su negalia dalyvavimą viešajame gyvenime.

Teigiami pokyčiai:

- Pastaruoju metu Asmens su negalia teisių apsaugos agentūra įgyvendino nemažai visuomenės nuostatų keitimo informacinių kampanijų, susijusių su negalios įvaizdžiu, tokių kaip „Laikas keisti plokštelę“, „Kaip gera galėti galėti“, „Jokio skirtumo“ ir pan.
- Lietuvos Respublikos Prezidentūra imasi lyderystės temų, susijusių su negalia, aktualizavimo, pvz., lengvai suprantamos kalbos dienos minėjimo, kurčiųjų kultūros savaitės minėjimo ir pan. Tarp iniciatyvų – Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir Lietuvos Respublikos Prezidento metinių pranešimų pritaikymas lengvai suprantama kalba, tai pabrėžia žmonių su intelekto ir psichosocialine negalia įtraukties svarbą visuomenei.

- Daugėja privataus sektoriaus vykdomų iniciatyvų, keičiančių nuostatas žmonių su negalia atžvilgiu.

Esama situacija ir tobulintinos sritys:

Žmonės su negalia vis dar nėra pakankamai matomi viešojoje erdvėje ir informacijos bei žiniasklaidos priemonėse, kurios pasižymi didele informacijos sklaida, neutraliame (ne su negalios politika susijusių temų) kontekste. Kai kurios visuomenės informavimo kampanijos nėra efektyvios, retai matuojamas informacinių kampanijų poveikis, efektyvumas. Taip pat ne visose kampanijose visiškai realizuojamas žmogaus teisių negalios modelis. Be to, viešų asmenų pasisakymai, nukreipti prieš žmones su negalia, įtvirtinantys žalingus stereotipus, kelia susirūpinimą. Tai prisideda prie žmonių su negalia diskriminacijos ir turi neigiamą poveikį asmenų su negalia įtraukčiai visuomenėje.

Rekomenduojama:

Asmens su negalia teisių apsaugos agentūrai, Švietimo, mokslo ir sporto ministerijai, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai pagal kompetenciją:

įgyvendinti kokybiškas ir tikslingas viešąsias kampanijas, paremtas žmogaus teisių modeliu, apie žmonių su negalia teises, orumą ir lygybę (pvz., švietimo, diskriminacijos prevencijos, prieinamumo, lygybės prieš įstatymą srityse).

Įtraukti NVO ir pačius žmones su negalia į sprendimų priėmimą, susijusį su visuomenės švietimu (įtraukti į kampanijų tikslų, kriterijų, atrankos ir vertinimo procesus).

Parengti ir pritaikyti poveikio matavimo metodiką ir matuoti viešinių kampanijų poveikį visuomenei.

9 straipsnis Prieinamumas

Konvencijos normos ir komiteto rekomendacijos:

Konvencijos 9 straipsnis įtvirtina prieinamumo principą, kuris yra būtina sąlyga visoms kitoms teisėms įgyvendinti. Valstybės privalo užtikrinti, kad fizinė aplinka, transportas, informacija, komunikacija, paslaugos ir technologijos būtų prieinamos visiems žmonėms

su negalia tiek miestuose, tiek kaimo vietovėse. Šis straipsnis remiasi universalios dizaino samprata – visos aplinkos ir paslaugos turi būti kuriamos taip, kad galėtų būti naudojamos visų žmonių be būtinybės papildomai pritaikyti.

Komitetas Bendrosiose pastabose Lietuvai (2016) pažymėjo, kad Lietuvoje prieinamumo priemonės yra ribotos, ypač transporto ir viešųjų pastatų srityse, nėra veiksmingo stebėsenos mechanizmo, vertinančio prieinamumo standartų įgyvendinimą. Komitetas rekomendavo parengti ir įgyvendinti nacionalinį veiksmų planą su aiškiais terminais, rodikliais ir sankcijomis už prieinamumo pažeidimus, taip pat užtikrinti, kad Europos Sąjungos struktūrinės lėšos nebūtų naudojamos neprieinamai infrastruktūrai ar svetainėms kurti. Taip pat buvo rekomenduota užtikrinti prieinamumą visoje paslaugų grandinėje – nuo viešųjų pastatų iki transporto ir informacinių technologijų.

Teigiami pokyčiai:

- Asmens su negalia teisių apsaugos pagrindų įstatymo nauja redakcija, įsigaliojusi 2024 m. sausio 1 d., siekia užtikrinti visapusišką asmenų su negalia įtrauktį į visuomenės gyvenimą lygiai su kitais. Įstatyme prieinama aplinka apibrėžiama kaip fizinė ir informacinė aplinka (įskaitant viešąją erdvę, pastatus, transportą ir kibernetinę erdvę), kurioje asmuo su negalia gali laisvai judėti, gauti paslaugas ir informaciją lygiai su kitais asmenimis. Įstatyme taip pat įtvirtinta sąvoka „prieinamas bendravimo būdas“ – sakytinės, rašytinės, garsinės ir (ar) vaizdinės informacijos perdavimas ir (ar) gavimas, naudojant Brailio raštą, garsines, vaizdines priemones, lengvai suprantamą kalbą, prieinamą informacinę aplinką.
- Valstybės ir savivaldybių institucijos koordinuoja prieinamos aplinkos kūrimą visoje Lietuvoje ir yra atsakingos už standartų ir gairių rengimą bei priežiūrą. Atsakomybė paskirstyta tarp ministerijų: Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija atsakinga už fizinės aplinkos pritaikymą, Lietuvos Respublikos susisiekimo ministerija – už transporto objektus, o Socialinės apsaugos ir darbo ministerija kartu su kitomis – už informacinę aplinką.
- Teisė gauti informaciją pasirinktu prieinamu bendravimo būdu, įskaitant lietuvių gestų kalbą ir lengvai suprantamą kalbą, įgyvendinama Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2023 m. lapkričio 29 d. įsakymu patvirtintomis rekomendacijomis (įsigaliojusiomis 2024 m. sausio 1 d.), kurios nustato, kad informacija teikiama tokiais

prieinamais būdais kaip Brailio raštas ar lengvai suprantama kalba. Institucijos gali atsisakyti teikti informaciją pasirinktu prieinamu būdu tik nustačiusios neproporcingą ar nepagrįstą našta, remdamosi nustatytais kriterijais⁶¹.

- Teigiamai vertintinas žiniasklaidos priemonių įsitraukimas užtikrinant informacijos prieinamumą lengvai suprantama kalba. Kasdien rengiamos žinios naujienų portaluose LRT.lt ir 15min., o per Žinių radiją sekmadieniais transliuojamos žinios lengvai suprantama kalba, taip sistemingai didinant informacijos prieinamumą asmenims su intelekto ir psichosocialine negalia bei stiprinant jų įtrauktį į visuomenės gyvenimą.
- Daugelis valstybinių institucijų internetinių svetainių turi pritaikytas versijas asmenims su regos negalia: galimybė padidinti šriftą, kontrastą, dalis turinio pritaikyta ekrano skaitytuvams. Kai kurios svetainės turi ir teksto skaitymo (tekstas verčiamas į garsą) funkciją.
- Teigiamai vertinamas 2024 m. sausio 23 d. ANTA direktoriaus patvirtintas įsakymas Nr. V-17 „Dėl Rekomendacijų dėl informacijos teikimo asmeniui su klausos negalia renginiuose ir jam teikiamoje informacijoje patvirtinimo“, kuris nustato, kad renginiuose asmenims su klausos negalia turi būti teikiama informacija lietuvių gestų kalba arba subtitrais realiuoju laiku. Gestų kalbos vertimas yra privalomas, kai asmuo nurodo tokį poreikį. Šios rekomendacijos prisideda prie asmenų su negalia teisių užtikrinimo ir jų integracijos į visuomenę, užtikrinant lygiavertį informacijos prieinamumą⁶².
- Vyriausybės nutarimu „Dėl 2021–2030 m. Nacionalinės pažangos plano patvirtinimo“ (2020 m.) valdytojos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos asmenims su negalia tinkamos aplinkos visose gyvenimo srityse plėtros programa remiasi universalios dizaino principais. Programa numato tris pažangos priemones: fizinės

---

⁶¹ [Informacijos teikimo asmenims su negalia jų pasirinktais prieinamais bendravimo būdais rekomendacijų 3 priedas. Neproporcingos naštos vertinimo kriterijai.](#)

⁶² [Asmens su negalia teisių apsaugos agentūros prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus 2024 m. sausio 23 d. įsakymas Nr. V-17 „Dėl Rekomendacijų dėl informacijos teikimo asmeniui su klausos negalia renginiuose ir jam teikiamoje informacijoje patvirtinimo“.](#)

infrastruktūros, informacijos ir komunikacijos bei gaminių ir paslaugų prieinamumo. Numatyta, kad fizinės infrastruktūros prieinamumo indeksas turi būti padidintas nuo 30 proc. (2019 m.) iki 70 proc. (2030 m.), o viešųjų interneto svetainių, atitinkančių Europos skaitmeninio prieinamumo standartą, dalis turi išaugti nuo 40 proc. iki 95 proc. Taip pat numatyta, kad 80 proc. viešųjų elektroninių paslaugų ir 90 proc. bankomatų bus suprojektuoti pagal universalaus dizaino principus. Visas programas koordinuoja Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, bendradarbiaudama su kitomis ministerijomis, tikslas – sistemingai diegti universalaus dizaino principus iki 2030 m. Nacionalinės pažangos plano tarpinės ataskaitos rezultatai rodo, kad bendras fizinės ir informacinės aplinkos prieinamumo lygis 2023 m. pasiekė 52,64 proc., viršydamas 2025 m. numatytą 50 proc. tikslą. Šie vertinimo rezultatai rodo, kad suplanuotos priemonės yra tinkamos nustatytiems iššūkiams spręsti, o teigiamų pokyčių dinamika leidžia prognozuoti sėkmingą uždavinio įgyvendinimą iki 2030 m.

- 2023 m. pradžioje buvo sukurtas informacinių technologijų įrankis STASIS, skirtas stebėti pastatų prieinamumą asmenims su negalia. STASIS veikia savideklaracijos principu, kviesdamas viešąsias paslaugas teikiančias institucijas įsivertinti savo pastatų prieinamumą. Interaktyviame žemėlapyje, kuris pasiekiamas adresu www.stasis.lt, pateikiama informacija apie pastatų, kuriuose teikiamos viešosios paslaugos, prieinamumą pagal skirtingas negalios rūšis.
- ANTA Prieinamumo užtikrinimo ir konsultacijų skyrius nuo 2023 m. teikia konsultacijas prieinamumo klausimais projektuotojams, architektams, viešųjų ir privačių įstaigų valdytojams. Skyrius savivaldybių administracijoms teikia rekomendacijas dėl mokyklų aplinkos prieinamumo didinimo, organizuoja mokymo programas specialistams ir savivaldybių darbuotojams, vykdo viešinimo kampanijas, skirtas didinti visuomenės sąmoningumą apie prieinamumo svarbą, rengia ataskaitas ir rekomendacijas, pagrįstas atliktais prieinamumo vertinimais ir konsultacijomis, siekiant tobulinti esamas praktikas. Šios veiklos yra skirtos užtikrinti, kad asmenys su negalia turėtų lygias galimybes dalyvauti visuomenės gyvenime.
- Susisiekimo ministerija 2022 m. inicijavo Lietuvos Respublikos transporto veiklos pagrindų įstatymo nuostatų pakeitimą, 11 straipsnio 2¹ dalyje numatant, kad viešojo transporto priemonės, vežančios keleivius automobilių ir vidaus vandenų keliais, būtų pritaikytos asmenims su negalia ir riboto judumo asmenims – jose turi būti

įrengtos šių asmenų informavimo, mobilumo užtikrinimo ir saugaus vykimo viešuoju transportu priemonės pagal susisiekimo ministro tvirtinamus viešojo transporto priemonių pritaikymo asmenims su negalia ir riboto judumo asmenims reikalavimus.

- Susisiekimo ministerija, bendradarbiaudama su Valstybės duomenų agentūra, kuria darnaus judumo duomenų stebėsenos platformą (toliau – Platforma). Platformos tikslas yra centralizuotai kaupti, tvarkyti, analizuoti ir pakartotinai naudoti darnaus judumo duomenis, apimant duomenis, kurie leis vertinti ir susisiekimo infrastruktūros pritaikymą žmonėms su negalia. Platforma leis sistemingai rinkti duomenis ir vertinti faktinę situaciją, vertinti transporto prieinamumą miestuose bei rajonuose, įgalins efektyvesnį susisiekimo infrastruktūros pritaikymo žmonėms su negalia identifikavimą, sudarys sąlygas įvertinti regioninius skirtumus bei pokyčius laike ir prisidės prie bendros duomenų apie negalią sistemos kūrimo⁶³.
- Asmens su negalia teisių apsaugos agentūros duomenimis, 2024 m., palyginti su 2020 m., viešojo transporto (toliau vadinama ir VT) (autobusų, miesto transporto, traukinių, keltų) priemonių, pritaikytų asmenims su judėjimo negalia, dalis nuo visų VT priemonių didėjo 10 proc. p. ir siekė 47,6 proc. Pastebėtina, kad susisiekimo galimybės miesto ir tarpmiestinio susisiekimo maršrutų autobusais skyrėsi. Pvz., 2024 m. miestų, savivaldybių VT priemonių (autobusų ir troleibusų), pritaikytų asmenims su judėjimo negalia, dalis sudarė 43 proc., tačiau tarpmiestinio susisiekimo autobusų, pritaikytų asmenims su judėjimo negalia, dalis siekė vos 3 proc., t. y. tiek pat, kiek ir 2020 m.⁶⁴ Vertinant darnaus judumo plano duomenų platformos duomenis, kuriuos teikia savivaldybės, autobusų ir troleibusų pritaikymas asmenims su negalia buvo didesnis: 2024 m. Lietuvoje 75 proc. VT buvo pritaikyta asmenims su negalia. Tačiau tarp skirtingų savivaldybių yra didelių skirtumų: nuo 0 proc. devyniose savivaldybėse iki 100 proc. devyniose savivaldybėse. Didžiausia asmenims su negalia pritaikyto VT dalimi išsiskyrė didieji miestai.

---

⁶³ Susisiekimo ministerijos 2025 m. balandžio 24 d. dokumentas Nr. 2-1407, atsakymas į Žmonių su negalia teisių stebėsenos komisijos prie Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos 2025 m. balandžio 2 d. raštą Nr. (1.23)S-7 „Dėl informacijos pateikimo Jungtinių Tautų asmenų su negalia teisių konvencijos stebėsenai ir dėl rekomendacijų įgyvendinimo“.

⁶⁴ [Keleivių vežimo viešojo kelių transporto priemonėmis ir keleivinio kelių transporto sistemos vertinimas](#). Vyriausybės strateginės analizės centras, 2025.

- 2025 m. birželio 28 d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos gaminių ir paslaugų prieinamumo reikalavimų įstatymas, kuris įpareigoja ekonominės veiklos vykdytojus užtikrinti prieinamumą asmenims su negalia, įgyvendindamas Europos Sąjungos direktyvą (ES) 2019/882. Svarbu tai, kad šis įstatymas, remiantis 15 straipsnio 3 dalimi, daro prieinamumo reikalavimus privalomais viešųjų pirkimų techninių specifikacijų reikalavimais, skatindamas prieinamų gaminių ir paslaugų kūrimą ir pirkimą. Įstatymas nustato prieinamumo reikalavimus, taikomus konkrečioms gaminiams ir paslaugoms (pvz., elektroninėms paslaugoms, transporto paslaugoms, audiovizualinei žiniasklaidai), siekiant, kad jie atitiktų universalios dizaino principus, ir reikalauja, kad informacija apie gaminius būtų pateikiama prieinamu būdu.

Esama situacija ir tobulintinos sritys:

Daugelis statinių vis dar yra neprieinami asmenims su negalia. ANTA duomenys rodo, kad 2024 m. net 70,8 proc. įvertintų įstaigų neatitiko bazinių prieinamumo reikalavimų. Prasčiausia situacija yra kultūros įstaigose, kur neprieinamos 84,1 proc. įstaigų, o švietimo sektoriuje – 70,78 proc. Gydyimo įstaigose neprieinamos 46 proc. įstaigų. Tyrimas taip pat parodė, kad didžioji dalis įstaigų neatitinka horizontalaus (90,5 proc.) ir vertikalios (77,3 proc.) judėjimo, gaisrinės saugos (77 proc.) ir aptarnavimo prieinamumo (72,5 proc.) reikalavimų. Šie rezultatai rodo, kad prieinamumo problemos sistemiskai paliečia visas negalios grupes, ypač asmenis su psichosocialine (74,1 proc. neprieinamumas) ir klausos negalia (71,4 proc.).

Komisija 2025 m. atliko tyrimą „Universalios dizaino principų reglamentavimas ir praktika“⁶⁵, kuriame paaiškėjo, kad egzistuoja daugybė spragų, susijusių su universalios dizaino principų įgyvendinimu, ir kad daug institucijų neturi sistemingo požiūrio į šių principų taikymą. Nors nacionaliniuose teisės aktuose yra numatyti prieinamumo reikalavimai, jų įgyvendinimas skiriasi nacionaliniu, regioniniu ir savivaldos lymenimis skiriasi, o kai kurios savivaldybės vis dar remiasi pasenusiais dokumentais. Daugelyje institucijų trūksta sisteminio požiūrio į universalios dizaino principų taikymą, o reglamentavimas dažnai apsiriboja tik fizinės aplinkos pritaikymu. Regionuose universalios dizaino taikymas yra fragmentiškas, o mažesnėse institucijose dažnai

---

⁶⁵ [„Universalios dizaino principų reglamentavimas ir praktika“](#).

laikomasi minimalių reikalavimų dėl finansinių ir žmogiškųjų išteklių trūkumo. Paslaugų ir kultūros prieinamumo sritys išlieka nepakankamai išvystytos, ribodamos asmenų su negalia galimybes dalyvauti visuomenės gyvenime. Tyrimas taip pat pabrėžia tarpinstitucinio bendradarbiavimo trūkumus ir efektyvios stebėsenos sistemos nebuvimą, kas neleidžia užtikrinti tolygaus universalaus dizaino principų įgyvendinimo visoje šalyje. Be to, būtina didinti finansavimą ir ugdyti specialistų kompetencijas, kad būtų užtikrintas efektyvus universalaus dizaino principų taikymas.

Statybos techninis reglamentas STR 2.03.01:2019 „Statinių prieinamumas“ (toliau – STR) yra peržiūros reikalaujantis teisės aktas („pasenęs“) ir jį reikia kuo skubiau atnaujinti. Statinių prieinamumą reglamentuoja Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2019 m. lapkričio 4 d. įsakymas Nr. D1-653, kuris remiasi nebegaliojančiu LST EN 17210:2011 „Užstatytos aplinkos prieinamumas ir naudojamumas. Funkciniai reikalavimai“. Nors nuo 2021 m. jau yra nauja standarto versija, tačiau aktualūs, vienas kitą papildantys standartai (ISO 21542:2021 „Statinių statyba. Užstatytos aplinkos prieinamumas ir naudojamumas“, LST EN 17210:2021 „Užstatytos aplinkos prieinamumas ir naudojamumas. Funkciniai reikalavimai“ ir CEN/TR 17621:2021 „Užstatytos aplinkos prieinamumas ir naudojamumas. Techninių charakteristikų kriterijai ir specifikacijos“) Lietuvoje neturi teisinio statuso.

Lietuvoje vis dar nėra specializuotų studijų programų ruošiant architektūros, miesto planavimo ir statybų sričių specialistus, kurios įtrauktų universalaus dizaino ir prieinamumo principus. Todėl labai trūksta universalaus dizaino srityje kompetentingų architektų ir projektuotojų.

Asmenims su negalia atstovaujančios organizacijos ir (arba) valstybės institucijos pagal asmenų su negalia teisių apsaugos kompetenciją (pvz., ANTA) nėra įtraukiamos į sprendimų priėmimo (derybinį) procesą, kai dėl kultūros paveldo vertybių išsaugojimo su Kultūros paveldo departamentu prie Kultūros ministerijos derinamas prieinamumo standartų mažinimas, todėl priimant tokius sprendimus netinkamai atstovaujama žmonių su negalia interesams. Prieinamumo sprendimai tokiais atvejais taikomi dažnai neišpildant minimalių STR įtvirtintų reikalavimų, dažnai vertinant formaliai.

Pastebimai trūksta įpareigojančių teisinių mechanizmų ir programų, kurie užtikrintų nuoseklų senos statybos pastatų prieinamumo didinimą ir lengvai pašalinamų kliūčių

šalinimą. Todėl senos statybos pastatuose net ir pagrindinių erdvių prieinamumas gerinamas itin lėtai ir nenuosekliai.

Išlieka didelių iššūkių tarpmiestinio susisiekimo maršrutų autobusais srityje. 2024 m. tik 3 proc. tarpmiestinio susisiekimo autobusų buvo pritaikyti judėjimo negalią turintiems asmenims, o tai yra tas pats lygis, koks buvo 2020 m. Tai reiškia, kad riboto judumo keleiviams iš esmės nėra galimybės naudotis tarpmiestiniu susisiekimu autobusais⁶⁶.

Informacinis prieinamumas vis dar yra nepakankamai išvystytas: valstybinių institucijų ir kitų paslaugas teikiančių įstaigų interneto svetainėse dalis informacijos pateikiama PDF formatu, nepritaikytu ekrano skaitytuvams, tik ribota dalis oficialios informacijos pateikiama lietuvių gestų kalba; viešojo administravimo įstaigose nėra pateiktos įvairios negalios atstovams pritaikytos informacijos apie įstaigos veiklą, priėmimo valandas, asmenų su negalia patekimo į pastatą galimybes ir kitos skelbiamos būtinos informacijos, be to, priimant asmenis naudojami dokumentai, pvz., sutikimo formos, nepritaikyti asmenims su įvairia negalia.

Nors prieinamumo užtikrinimui skiriamas vis didesnis dėmesys, praktikoje ANTA 2024 m. patvirtintos Rekomendacijos dėl informacijos teikimo asmeniui su klausos negalia renginiuose ir jam teikiamoje informacijoje įgyvendinamos tik iš dalies. Pagal šias rekomendacijas asmenims su klausos negalia informacija turi būti teikiama lietuvių gestų kalba arba subtitrais realiuoju laiku, o gestų kalbos vertimas yra privalomas, kai registruojantis pažymimas toks poreikis arba kai vyksta masiniai renginiai – daugiau nei 200 dalyvių uždaroje erdvėje arba 500 – viešojoje vietoje. Taip pat numatyta, kad svarbūs pranešimai ir kvietimai į institucijų organizuojamus renginius interneto svetainėse turi būti skelbiami lietuvių gestų ir lengvai suprantama kalbomis. Vis dėlto praktikoje subtitravimas realiuoju laiku Lietuvoje kol kas nėra užtikrinamas, o dauguma renginių pritaikomi tik tada, kai asmuo su klausos negalia iš anksto nurodo gestų kalbos vertėjo poreikį. Tokia praktika dažniausiai taikoma ministerijų, NVO ar jų partnerių rengiamuose mokymuose, seminaruose ir kultūros renginiuose, todėl prieinamumo principas vis dar įgyvendinamas fragmentiškai, o ne sistemiškai.

---

⁶⁶ [Keleivių vežimo viešojo kelių transporto priemonėmis ir keleivinio kelių transporto sistemos vertinimas](#). Vyriausybės strateginės analizės centras. 2025.

Išlieka problemos dėl viešųjų savitarnos terminalų prieinamumo, ypač paštomatų, kurių aukštesnės dėžutės dažnai yra neprieinamos mažesnio ūgio asmenims. Tai sukuria papildomas kliūtis naudojantis esminėmis vartotojų paslaugomis, atspindinčiomis bendrą universalaus dizaino principų stoką.

Rekomenduojama:

Seimui:

sukurti parlamentinės kontrolės mechanizmą, kuris vertintų fizinio ir informacinio prieinamumo užtikrinimą institucijose.

Įteisinti privalomą lengvai suprantamos kalbos (LSK) standartą visiems teisės aktų paaiškinimas (pvz.: teisės akto lydraščiui, teisės akto projekto lyginamajam variantui ar kt.), kad jie būtų suprantami asmenims su intelekto, raidos, kognityviniais ar kitais sutrikimais.

Vyriausybei, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai, Aplinkos ministerijai:

parengti išsamų veiksmų planą, kuriame būtų aiškiai apibrėžti universalaus dizaino principų taikymo tikslai fizinėje aplinkoje, būste ir transporte.

Aplinkos ministerijai:

atnaujinti Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2019 m. lapkričio 4 d. įsakymu Nr. D1-653 „Dėl statybos techninio reglamento STR 2.03.01:2019 „statinių prieinamumas“ patvirtinimo“ patvirtintą statybos techninį reglamentą STR 2.03.01:2019 „Statinių prieinamumas“, kad jis atitiktų naujausius tarptautinius standartus (ISO 21542:2021 „Statinių statyba. Užstatytos aplinkos prieinamumas ir naudojamumas“ (angl. *Building construction – Accessibility and usability of the built environment*), LST EN 17210:2021 „Užstatytos aplinkos prieinamumas ir naudojamumas. Funkciniai reikalavimai“ (angl. *Accessibility and usability of the built environment – Functional requirements*), CEN/TR 17621:2021 „Užstatytos aplinkos prieinamumas ir naudojamumas. Techninių charakteristikų kriterijai ir specifikacijos“ (angl. *Accessibility and usability of the built environment – Technical performance criteria and specifications*)).

Paskirti pakankamai žmogiškųjų ir finansinių išteklių veiksmingam STR ir tarptautinių standartų įgyvendinimui, įskaitant specialistų mokymus.

Įtraukti lengvai panaikinamų kliūčių pašalinimo instrumentą į teisinę sistemą.

Vyriausybei, ministerijoms, savivaldybėms pagal kompetenciją:

stiprinti bendradarbiavimą tarp įvairių valstybės institucijų (įskaitant Aplinkos, Socialinės apsaugos ir darbo bei Susisiekimo ministerijas), siekiant užtikrinti nuoseklų ir efektyvų universalus dizaino principų taikymą visose srityse.

Sukurti ir įveikinti įpareigojančius senos statybos (nerenovuojamų) viešųjų pastatų / erdvių nuoseklaus prieinamumo didinimo mechanizmus.

Užtikrinti informacinį prieinamumą visuose viešųjų paslaugų kanaluose ir formatuose:

- Įdiegti vieningą informacijos pateikimo sistemą savivaldybių ir ministerijų interneto svetainėse, užtikrinant ekrano skaitytuvų prieinamumą (pvz., nepublikuojant PDF formato dokumentų, nepritaikytų ekrano skaitytuvams).
- Užtikrinti, kad svarbi informacija būtų teikiama prieinamais bendravimo būdais, įskaitant gestų kalbą ir lengvai suprantamą kalbą (LSK).

Įdiegti prašymų / skundų teikimo mechanizmą, leidžiantį asmenims su negalia pateikti prašymus ir skundus visais prieinamais bendravimo būdais (pvz., gestų kalba, Brailio raštu, lengvai suprantama kalba), ir užtikrinti atsakymų pateikimą prieinamais formatais, laikantis nustatytų terminų.

Įtvirtinti privalomą nevyriausybinių asmenų su negalia organizacijų įtraukimą į savivaldybių ir ministerijų sprendimų priėmimo procesus dėl fizinio ir informacinio prieinamumo.

Asmens su negalia teisių apsaugos agentūrai:

aktyviai vykdyti kontrolę ir viešinimą dėl paštomatų, bilietų automatų, bankomatų ir kitų viešųjų savitarnos terminalų fizinio bei informacinio prieinamumo, užtikrinant jų atitiktį universalus dizaino principams, ypač atsižvelgiant į mažesnio ūgio asmenų poreikius, kaip nurodoma direktyvoje dėl gaminių ir paslaugų prieinamumo.

11 straipsnis Pavojingos situacijos ir ekstremaliosios humanitarinės situacijos

Konvencijos normos ir komiteto rekomendacijos:

Konvencijos 11 straipsnis įpareigoja imtis visų būtinų priemonių, kad būtų užtikrinta asmenų su negalia apsauga ir saugumas pavojingose situacijose, įskaitant ginkluotus konfliktus, humanitarines krizes ir stichines nelaimes. Šie įsipareigojimai pabrėžia būtinybę užtikrinti, kad asmenys su negalia galėtų pasiekti evakuacijos kelius ir gaisrinės saugos priemones, taip išvengiant pavojaus ir užtikrinant jų saugumą bet kokiose krizėse.

Komitetas 2016 m. Baigiamosiose pastabose Lietuvai 23 punkte pažymėjo, kad nacionaliniu ir vietos lygiu reagavimo į nelaimes priemonėse nėra tinkamai atsižvelgiama į asmenų su negalia, ypač kurčiųjų, kurčneregių ir neprigirdinčiųjų poreikius, pvz., pagalbos telefono programėlėje GPIS112. Komitetas rekomendavo valstybei bendradarbiauti su asmenų su negalia organizacijomis, kad šių asmenų poreikiai būtų integruoti į nelaimių prevencijos ir reagavimo planus, taip pat pritaikyti pagalbos linijas prieinamu formatu, vadovaujantis Sendajaus nelaimių rizikos mažinimo programa⁶⁷ (2016 m. Rekomendacijų 24 punktas).

Teigiami pokyčiai:

- Valstybė įtraukė asmenis su negalia ir jiems atstovaujančias organizacijas į reagavimo į nelaimes ir jų mažinimo planus, programas ir teisės aktus. Seimo 2024 m. liepos 18 d. Nr. XIV-2946 patvirtinta Civilinės saugos stiprinimo ir plėtros programa⁶⁸ (įgyvendinama 2024–2030 m.), kurioje asmenų su negalia apsaugos klausimai horizontaliai atspindėti programos nuostatose: numatyta vykdyti priedangų modernizavimą, stiprinant jų atsparumą ir pritaikant asmenims su negalia, kartu su

---

⁶⁷ [Komisijos tarnybų darbinis dokumentas „Sendajaus nelaimių rizikos mažinimo programa 2015–2030 m. Informacija parentas požiūris į nelaimių riziką visose Europos Sąjungos politikos srityse“.](#)

⁶⁸ [XIV-2946 Dėl Civilinės saugos stiprinimo ir plėtros programos patvirtinimo.](#)

asmenims su negalia atstovaujančiomis organizacijomis organizuoti prevencines švietimo kampanijas ir praktinį gyventojų rengimą bei kt.

- Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2025 m. kovo 3 d. įsakymu Nr. 1V-151 patvirtintas Krizių ir ekstremaliųjų situacijų valdymo planų rengimo tvarkos aprašas⁶⁹ (toliau – Tvarkos aprašas), kuris reglamentuoja reikalavimus krizių ir ekstremaliųjų situacijų valdymo planų ir ekstremaliųjų situacijų valdymo planų (toliau kartu – planai) rengimui. Tvarkos apraše nustatyta, kad planuose turi būti rengiamas poskyris „Pagalba asmenims su negalia“. Jame turi būti aprašomi pagrindiniai veiksmai ir priemonės, kurių pasirengta imtis, kad asmenims su negalia (darbuotojams ir kitiems gyventojams) būtų suteikta reikalinga pagalba pavojaus atveju. Įtvirtinta, kad, rengiant informaciją šiam poskyriui, rekomenduojama konsultuotis su organizacijomis, atstovaujančiomis asmenims su negalia. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija Komisiją informavo, kad siekiama, jog esami planai būtų peržiūrėti ir atnaujinti ar pradėti atnaujinti per 2025 m.
- Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie Vidaus reikalų ministerijos 2024 m. spalio 18 d. įsakymu Nr. 1-617 /2024 (1.4 E) patvirtinti naujos redakcijos Perspėjimo apie gresiančią ar susidariusią ekstremaliąją situaciją priemonių, gyventojų, valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, kitų įstaigų, ūkio subjektų ir veiklos vykdytojų perspėjimo apie gresiančią ar susidariusią ekstremaliąją situaciją tvarkos aprašas ir Gyventojų, valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, kitų įstaigų, ūkio subjektų ir veiklos vykdytojų informavimo ekstremaliųjų situacijų valdymo klausimais tvarkos aprašas⁷⁰, kuriuo reglamentuota tvarka ir būdai dėl gyventojų, įskaitant asmenis su negalia, perspėjimo ir informavimo apie gresiančią ar susidariusią ekstremaliąją situaciją (perspėjimas ir informavimas turi vykti

---

⁶⁹ [1V-151 Dėl Krizių ir ekstremaliųjų situacijų valdymo planų rengimo tvarkos aprašo patvirtinimo.](#)

⁷⁰ [1-230 Dėl Perspėjimo apie gresiančią ar susidariusią ekstremaliąją situaciją priemonių, gyventojų, valstybės <...>.](#)

prieinamais bendravimo būdais: žodiniu, rašytiniu, garsiniu ir (ar) vaizdiniu, naudojant lengvai suprantamą kalbą, gestų kalbą ir kt.)⁷¹.

- Žmonės su negalia ir jiems atstovaujančios organizacijos vis dažniau įtraukiami į pratybas:
  - 2023 m. rugsėjo 21 d. šalyje vyko Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento (PAGD) prie Vidaus reikalų ministerijos organizuojamos valstybinio lygio civilinės saugos funkcinėse pratybos, kuriose pirmą kartą asmenys su negalia dalyvavo kaip statistai. Pratybos vyko imituojuant Astravo atominės elektrinės avariją. Nors tokio pobūdžio pratybos Lietuvoje vykdytos ne pirmą kartą, tačiau minėtose pratybose pirmą kartą buvo įtraukti ne aktoriai ar statistai, vaidinantys negalią, o patys asmenys su negalia ir jiems atstovaujančios organizacijos. Tai suteikė galimybę įvertinti realų pareigūnų pasirengimą įvykus nelaimei ir parengti rekomendacijas. Pratybose dalyvavo LNF ir jo nariai: Lietuvos kurčiųjų draugija, Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjunga, Lietuvos sutrikusio intelekto žmonių globos bendrija „Viltis“ ir Lietuvos žmonių su negalia sąjunga.
  - 2024 m. kovo 18 d. vyko Valstybinio lygio civilinės saugos pratybos „Krizių valdymo ir civilinės saugos sistemos subjektų veiksmai, įvykus branduolinei avarijai Baltarusijos Respublikos teritorijoje esančioje atominėje elektrinėje“.
  - 2025 m. spalio mėn. vyko nacionalinės pratybos „Vyčio skliautas“. Didelis dėmesys skirtas asmenų su negalia evakuacijos organizavimui. Pratybų metu LNF ir jo narių ekspertai dalyvavo kaip viso evakavimo proceso stebėtojai ir vertintojai, atstovaudami negalios bendruomenę, taip pat dalyvavo asmenys su negalia kaip statistai.
- Gerinamas prieinamumas asmenims su įvairiomis negaliomis norint išsikviesti skubios pagalbos tarnybas. Šiuo metu yra įgyvendinamas Nacionalinės Bendrojo

---

⁷¹ Vidaus reikalų ministerijos 2025 m. balandžio 22 d. dokumentas Nr. SD-1488 (20.2 Mr-31), atsakymas į Žmonių su negalia teisių stebėsenos komisijos prie Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos 2025 m. balandžio 3 d. raštą Nr. (1.23)S-12 „Dėl informacijos pateikimo Jungtinių Tautų asmenų su negalia teisių konvencijos stebėsenai ir dėl rekomendacijų įgyvendinimo“.

pagalbos centro sistemos modernizavimo veiksmų planas⁷², patvirtintas vidaus reikalų ministro 2023 m. gruodžio 1 d. įsakymu Nr. 1V-775. Šiuo planu Bendrojo pagalbos centro informacinių technologijų infrastruktūra iki 2028 m. bus pritaikyta pagal Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą (ES) 2019/882 dėl gaminių ir paslaugų prieinamumo (4 straipsnio 8 dalis ir I priedo V skirsnis) reikalavimus. Taip bus sudaryta galimybė su Bendruoju pagalbos centru susisiekti realaus laiko teksto ir vaizdo skambučio būdais be papildomų aplikacijų. Pereinamuoju laikotarpiu, iki bus įgyvendintas minėtas planas, naudojama mobilioji aplikacija 112, kuri skirta klausos negalią turintiems asmenims išsikviesti pagalbą. Be to, mobiliuosiuose įrenginiuose, kurie naudoja iOS ir Android operacines sistemas, yra įdiegti standartiniai prieinamumo nustatymai, skirti asmenims, kurie turi regėjimo, klausos ir kitas negalias.

- Vykdomas projektas „Asmenų su negalia poreikių įvertinimo visame nelaimių valdymo cikle (prevencija, pasirengimas, reagavimas ir atkūrimas) strateginės programos parengimas (ENABLE-DMC)“ (Nr. 101142028), kurį įgyvendina Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos. Projektas truks dvejus metus (2024 01 02–2026 01 01) ir yra finansuojamas Europos Komisijos (UCPM programa). Jo tikslas – įtraukti asmenų su negalia poreikius į visas nelaimių valdymo ciklo fazes, didinti visuomenės informuotumą bei kurti pritaikytas prevencijos, pasirengimo ir reagavimo priemones. Projekte numatyta atlikti sociologinę apklausą, organizuoti vizitus į Ukrainą ir Švediją, kurti išankstinės asmenų su negalia poreikių evakuacijos metu registracijos platformą, rengti rekomendacijas institucijoms bei praktines pratybas.
- Šalyje skiriamas dėmesys priedangų, slėptuvių pritaikymui asmenims su negalia. Vidaus reikalų ministerija 2025 m. pradėjo nacionalinę priedangų infrastruktūros modernizavimo programą, kuriai pirmuoju etapu skyrė 12 mln. eurų 51 savivaldybei, planuojant atnaujinti apie 350 priedangų visoje Lietuvoje. Iki 2030 m. programai numatyta tęstinė finansavimo schema, apimanti dar bent 16 mln. eurų antrajame konkurse. Savivaldybės galės naudoti lėšas konstrukcijų stiprinimui, vėdinimo ir elektros sistemų modernizavimui, evakuacinių išėjimų įrengimui bei pritaikymui

---

⁷² [1V-775 Dėl Nacionalinės Bendrojo pagalbos centro sistemos modernizavimo veiksmų plano patvirtinimo.](#)

žmonėms su judėjimo negalia. Vilniaus miesto savivaldybė patvirtino Priedangų gerinimo rekomendacijas, kuriose kalbama apie prieinamumą asmenims su negalia⁷³.

Esama situacija ir tobulintinos sritys:

Ne visos priedangos, slėptuvės, kolektyvinės apsaugos pastatai, viešasis transportas bei evakuacijos maršrutai pritaikyti asmenims su negalia, atsižvelgiant į negalios įvairovę. Remiantis Valstybės kontrolės analize (2025), 91,2 proc. (5785 iš 6344) priedangų ir 36,9 proc. (889 iš 2412) kolektyvinės apsaugos statinių nebuvo pritaikyti asmenims su negalia⁷⁴. PAGD LT72 portale šios ataskaitos rengimo metu 569 priedangos buvo pažymėtos kaip prieinamos asmenims su negalia⁷⁵. Vis dėlto, nėra aišku, kokio lygio prieinamumas užtikrintas.

Gaisrinės saugos reikalavimų užtikrinimas viešuose pastatuose yra nepakankamas, tai pavojinga asmenims su negalia. Dauguma viešųjų įstaigų nesilaiko Konvencijos reikalavimų, užtikrinančių saugumą visiems asmenims. ANTA išanalizavo nuo 2023 m. lapkričio iki 2024 m. lapkričio įvertintų viešųjų statinių prieinamumo duomenis⁷⁶. Tyrimo duomenimis, tik 25 gydymo paskirties įstaigos (12,5 proc.) atitinka minimalius gaisrinės saugos reikalavimus, o bendras gaisrinės saugos pritaikymas administracinės paskirties įstaigose siekia tik 4,3 proc.

Viešuosiuose pastatuose evakavimo planai nėra tinkamai pritaikyti ir prieinami asmenims su negalia. Pagal Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie Vidaus reikalų ministerijos įsakymą dėl bendrųjų gaisrinės saugos taisyklių patvirtinimo (2005 m. vasario 18 d. Nr. 64), šie planai turi būti aiškiai ir suprantamai pateikti⁷⁷. Tačiau evakavimo planai, jų formatas, dažnu atveju nepritaikyti asmenų su negalia įvairovei:

---

⁷³ [Priedangų gerinimo rekomendacijos.](#)

⁷⁴ „[Gyventojų perspėjimo sistemos modernizavimas, kolektyvinės apsaugos statinių ir priedangų plėtra](#)“. Valstybės kontrolė, išankstinio tyrimo ataskaita, 2025 m. birželio 6 d., Nr. ITE-1.

⁷⁵ [Priedangų žemėlapis.](#)

⁷⁶ „Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių institucijų bei įstaigų fizinės aplinkos prieinamumo stebėsenos analizė pagal STASIS informacinės sistemos duomenis“. Asmens su negalia teisių apsaugos agentūra prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, 2025.

⁷⁷ [Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento prie Vidaus reikalų ministerijos įsakymas dėl bendrųjų gaisrinės saugos taisyklių patvirtinimo. 2005 m. vasario 18 d. Nr. 64.](#)

asmenims su regos negalia (be didelio šrifto, nėra Brailio raštu pateiktų planų), asmenims su klausos negalia (nėra garso įrašų su evakuacijos instrukcijomis), asmenims su intelekto ar kitomis prichosocialinėmis negaliomis (nėra planų lengvai suprantama kalba).

Rekomenduojama:

Vidaus reikalų ministerijai, Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentui:

bendradarbiaujant su asmenų su negalia prieinamumo ekspertais ir asmenims su negalia atstovaujančiomis organizacijomis ieškoti sprendimų, kaip tinkamai pritaikyti visas priedangas, slėptuves, kolektyvinės apsaugos pastatus, viešąjį transportą (būtiną evakuacijai).

Rinkti informaciją apie asmenis su negalia ir jų individualius poreikius evakuacijos metu savivaldybėse, taip sudarant prielaidas tiksliam pagalbos ir resursų planavimui ir efektyviam pasirengimui.

Gerinti pastatų gaisrinės saugos sistemas (dėmesį skirti horizontalaus ir vertikalios judėjimo bei saugos užtikrinimui), imtis priemonių gaisrinės saugos sistemų pritaikymui visoms negalios grupėms.

Tęsti pratybas, skirtas pasiruošimui ekstremalioms situacijoms, kartu su asmenimis su įvairiomis negaliomis, po pratybų gauti grįžtamąjį ryšį ir reaguoti į ekspertinius pastebėjimus.

Savivaldybėms:

atsižvelgiant į negalios įvairovę pritaikyti evakuavimo planus, planuoti žmonių su negalia evakuaciją, kuo tiksliau nustatant prieinamumo reikalavimus ir individualios pagalbos poreikius evakuacijos metu, įskaitant savivaldybės ar seniūnijos gyventojų su negalia apklausas.

12 straipsnis Lygybė prieš įstatymą

Konvencijos normos ir komiteto rekomendacijos:

Konvencijos 12 straipsnis įtvirtina visų asmenų su negalia teisę būti pripažintiems asmenims prieš įstatymą ir įgyvendinti teisinį veiksnumą visose gyvenimo srityse lygiai su kitais. Valstybės privalo užtikrinti, kad vietoj neveiknumo ar globos institutų būtų taikomi pagalbos priimant sprendimus mechanizmai, suteikiantys asmeniui reikiamą pagalbą gerbiant ir išsaugant jo valią, pasirinkimus ir teises.

Komitetas 2016 m. Baigiamosiose pastabose Lietuvai 25 punkte reiškė didelį susirūpinimą dėl teisinių nuostatų, kurios leido nesuteikti galimybių asmenims su negalia naudotis teisiniu veiksnumu arba jį apriboti, taip pažeidžiant Konvencijos 12 straipsnį ir ribojant jų teises į informuoto asmens sutikimą gauti gydymą, sudaryti santuoką, sukurti šeimą, įsivaikinti ir auginti vaikus. 26 punkte Komitetas, atsižvelgdamas į Bendrąją pastabą Nr. 1 (2014) dėl lygybės prieš įstatymą, rekomendavo panaikinti įstatymus, politiką ir praktiką, leidusią suaugusių asmenų su negalia globą ir turto priežiūrą, bei pakeisti sprendimo priėmimo už kitą asmenį tvarką pagalbos priimant sprendimus sistema.

Teigiami pokyčiai:

- Neveiknumo reguliavimo pokyčiai, po asmenims su negalia atstovaujančių organizacijų kreipimosi, buvo numatyti XIX Vyriausybės programos įgyvendinimo plane, tačiau nebuvo numatyti XX Vyriausybės programoje.
- XVIII Vyriausybės (2020-2024) programoje buvo numatyta neveiknumo reforma. Nors Seime teisinių pokyčių galiausiai nepavyko pasiekti, Teisingumo ministerija atliko išsamią situacijos analizę ir pateikė įstatymų pakeitimų paketą Seimui. Tarp 2020 m. ir 2024 m. vyko aktyvios diskusijos teisininkų bendruomenėje dėl neveiknumo instituto reformos galimybių, kurios prisidėjo prie besikeičiančių teisininkų bendruomenės nuostatų.
- Pagalbos priimant sprendimus paslaugos plėtra įgyvendinama iš Europos Sąjungos lėšų nuo 2024 m. Šias priemones įgyvendina Socialinės apsaugos ir darbo ministerija

ir Asmens su negalia teisių apsaugos agentūra⁷⁸. Nors projektas pradėtas vykdyti tik 2024 m., bet 2025 m. jau matyti sisteminių pokyčių signalai: pvz., apmokytų specialistų komanda dirba nacionaliniu mastu ir regionuose padėdami asmenims, kurie pripažinti neveiksniais, apginti savo teises ir atgauti veiksnumą. Nors specialistų komanda nėra didelė, tačiau pastebimas pokytis, todėl būtina plėtoti šį modelį, kuris ateityje galėtų sukurti stiprų pagrindą neveiksnumo instituto panaikinimui.

- 2024 m. pradėta kokybiška viešinimo kampanija „Kaip gera galėti galėti“, kurta įtraukiant asmenis su negalia ir jiems atstovaujančias organizacijas. Kampaniją kūrė profesionalūs menininkai ir kino kūrėjai, ji buvo nukreipta į asmenų su intelekto negalia matomumą visuomenėje, teisių apsaugą, veiksnumo išsaugojimą ir įgyvendinimą kartu su pagalba priimant sprendimus.
- 2016 m. neveiksnumo instituto reforma įvedė išankstinio nurodymo ir pagalbos priimant sprendimus sutartį kaip alternatyvius teisinius įrankius, suteikiančius alternatyvą neveiksnumo institutui, tačiau jos beveik nėra taikomos praktikoje.
- 2023 m. Kauno miesto apylinkės teismas priėmė reikšmingą sprendimą dėl žmogaus su negalia veiksnumo atkūrimo, paliekant ribotą veiksnumą turtinių santykių srityje. Atmesdamas net dviejų teismo ekspertizų išvadas, kuriomis psichiatrai siūlė palikti buvusius neveiksnumo apribojimus, teismas pripažino, kad „psichikos neveiksnumas ir kitos diskriminacinio pobūdžio etiketės nėra teisėta priežastis nepripažinti teisinio veiksnumo asmeniui (5 pastr.) <...> Psichikos (ir intelekto) sutrikimo diagnozės nustatymas nėra pagrindas apriboti žmogaus teises (12 pastr.)“.

Esama situacija ir tobulintinos sritys:

Nacionalinis teisinis reguliavimas vis dar leidžia žmonėms tam tikrose srityse nustatyti visišką ar dalinį neveiksnumą. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas leidžia be asmens informuoto sutikimo (teismo sprendimu) atlikti sterilizaciją, kastraciją ir kitas intervencijas į asmenį, kuris pripažintas neveiksniu, kūną. Nors pastaruoju metu vyksta daug diskusijų dėl neveiksnumo instituto pertvarkos, neveiksnumo reguliavimo pokyčiai nebuvo numatyti XX Vyriausybės programoje. Žmonių, kuriems pripažintas neveiksnumas, teisės Lietuvoje nėra pakankamai apsaugotos. Seimo kontrolierių atlikto

---

⁷⁸ [Perėjimas nuo institucinės globos prie bendruomeninių paslaugų Sostinės regione, Vidurio ir Vakarų Lietuvos regione.](#)

tyrimo rezultatuose konstatuota, kad nebuvo tinkamai pasiruošta Civilinio kodekso pakeitimo įstatymo 72 straipsnio 2 dalies nuostatų įgyvendinimui, taip sudarant prielaidas nepagrįstam asmenų, kurie buvo pripažinti neveiksniais iki 2016 m. sausio 1 d., teisių ir laisvių suvaržymui⁷⁹.

Lietuvos Respublikos Konstitucija įtvirtina teisės balsuoti ribojimą asmenims, kurie teismo pripažinti neveiksniais. 2024 m. Seimo Teisės departamentas pateikė išvadą, kad Teisingumo ministerijos parengtame įstatymų pakeitimų pakete siūlomas balsavimo teisės ribojimo panaikinimas asmenims, kuriems nustatytas neveiknumas, galimai prieštarauja Konstitucijai ir „atsakingo politinio proceso“ principams⁸⁰. Ši išvada Seime sustabdė šio įstatymų pakeitimų paketo dėl neveiknumo reformos svarstymus.

2016 m. Lietuvoje įgyvendinta dalinė neveiknumo instituto reforma pakeitė įstatyminių reguliavimų atsisakant visiško neveiknumo ir įvedant riboto veiknumo ir neveiknumo tam tikrose srityse sąvokas. Nors pagal 2016 m. reformą įstatymai numato, kad teisinis veiknumas gali būti apribotas tik konkrečiose gyvenimo srityse, tačiau pastebima, jog dažnai asmenims, kuriems nustatomas neveiknumas, jis nustatomas daugelyje sričių, kartais visų jų detalčiai neišvardinant (nepateikiant baigtinio sąrašo). Todėl faktiškai daugeliui asmenų neveiknumas išlieka nustatytas visose srityse.

2016 m. savivaldybėse įsteigtos neveiksnių asmenų būklės peržiūrėjimo komisijos, kurios turėtų peržiūrėti „neveiksnaus tam tikroje srityje asmens būklę ir priimti sprendimą dėl tikslingumo kreiptis į teismą dėl teismo sprendimo, kuriuo asmuo pripažintas neveiksniu tam tikroje srityje, peržiūrėjimo“. Neveiknumo atvejų peržiūrėjimas komisijose vyksta itin formaliai, pasitelkiant tik specialistų (psichiatrų, sveikatos įstaigų, socialinių darbuotojų) išrašus, dažnai patiems asmenims nedalyvaujant, jo neinformavus prieinamais bendravimo būdais. Asmenims su negalia atstovaujančių organizacijų, dalyvaujančių šių komisijų veikloje, duomenimis, argumentacijoje dažnai aprašoma asmens negalia ir konstatuojama, kad būklė nepasikeitė, tokiu pagrindu motyvuojant, kad neveiknumo peržiūra ar asmens kvietimas į posėdį yra netikslingi. Komisijos kartais

---

⁷⁹ [Tyrimas dėl esminių žmogaus teisių problemų dėl sprendimų, kuriais iki 2016 m. sausio 1 d. asmenys buvo pripažinti neveiksniais, peržiūrėjimo ir galimai nepagrįstai ribojamų šių asmenų teisių.](#) Seimo kontrolierių įstaiga, 2019.

⁸⁰ [Išvada dėl Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso pakeitimo įstatymo projekto.](#)

nesvarsto ribotą veiksnumą turinčių asmenų būklės, kadangi reguliavime ši peržiūra nenumatyta – tai rodo teisinio reguliavimo spragas.

Teisingumo ministerijos duomenimis, iki 2024 m. lapkričio mėn. buvo registruoti 12109 neveiksniūs ir ribotai veiksnūs asmenys: 68 vis dar pripažinti neveiksniais visose srityse; 10336 pripažinti neveiksniais tam tikrose srityse; 1705 pripažinti ribotai veiksniais tam tikrose srityse. Taip pat duomenys rodo, kad sudarytos 34 sutartys dėl pagalbos priimant sprendimus, taip pat 81 išankstiniai nurodymai.

Neveiksnumas (visose srityse)	Neveiksnumas (tam tikrose srityse)	Ribotas veiksnumas (visose srityse)	Ribotas veiksnumas (tam tikrose srityse)	Pagalbos priimant sprendimus sutarčių	Išankstinių nurodymų
68	10336	0	1705	34	81

7 lentelė. Teisingumo ministerijos 2024 m. pabaigos duomenys: asmenų, kuriems nustatytas neveiksnumas arba ribotas veiksnumas, statistika

Remiantis asmenims su negalia atstovaujančių organizacijų surinkta informacija ir patirtimi atstovaujant asmenims su negalia teisiniuose procesuose, tėvams rekomenduojama nustatyti neveiksnumą jų vaikams su negalia, kad būtų lengviau tvarkyti dokumentus jų pilnametystės sulaukusiam jaunuoliui su negalia. Žmonės su negalia ir jų artimieji dažnai nėra išsamiai supažindinami su neveiksnumo nustatymo pasekmėmis jų tolesniam gyvenimui ir savarankiškumui.

Susirūpinimą kelia tai, kad globėjais skiriami socialinės globos institucijų vadovai. Ši praktika kelia interesų konflikto riziką, be to, neužtikrina reikiamų kompetencijų atstovaujant asmens valiai ir interesams. Dažnai globėjais skiriami artimieji, kuriems nesuteikiama pagalba, kompetencijos ir reikalingi resursai, o tai, sąveikoje su plačiai paplitusiu skurdu ir nepakankamai užtikrinamomis socialinėmis paslaugomis, didina šių asmenų socialinę atskirtį. Be to, neveiksnumo pripažinimas sudaro prielaidas neatsižvelgti į žmogaus valią, norus ir interesus. Ypač daug grėsmių kyla smurto atvejais (aktualu tiek fizinis smurtas, tiek emocinis ir ekonominis smurtas, tiek priverstinė intervencija sveikatos srityje, įskaitant priverstinį hospitalizavimą ir gydymą, priverstinę sterilizaciją ir kastraciją).

Teisminiuose procesuose didelę įtaką turi psichiatrinės ekspertizės, netinkamai interpretuojant su negalia susijusius pagalbos poreikius kaip pagrindą nustatyti neveiknumą. Nepaisant atskirų atvejų, pastebimas teisėjų, advokatų, notarų ir kitų teisinės sistemos atstovų žinių apie naujausius tarptautinius asmenų su negalia teisių apsaugos standartus ir kompetencijų trūkumas asmenų su negalia teisių srityje. Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos advokatai tinkamai neatlieka savo pareigų ir dažnai atstovauja klientams formaliai.

Žmonėms su intelekto negalia neveiknumo nustatymo pasekmės dažnai nėra paaiškinamos lengvai suprantama kalba ir tinkamais būdais, nesudaromos realistiškos galimybės pasitelkti teisinę pagalbą. Dalis žmonių su negalia nėra kviečiami į teismo posėdžius dėl jų pačių veiksnio.

Veiksnio atgavimo procesas yra labai sudėtingas ir ilgas, reikalaujantis itin daug resursų, daugeliui asmenų su negalia jis nėra realistiškai įgyvendinamas.

Rekomenduojama:

Seimui, Vyriausybei, Teisingumo ministerijai, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai, Sveikatos apsaugos ministerijai pagal kompetenciją:

pakeisti Lietuvos Respublikos Konstituciją ir / ar kitus įstatymus, kad ji nediskriminuotų asmenų su negalia rinkimų ir kitais klausimais per neveiksnio instituto teisių apribojimus.

Pakeisti teisinį reguliavimą atsisakant neveiksnio instituto ir kuriant bei plėtojant alternatyvias priemones veiksniumi įgyvendinti ir paremti.

Atsisakyti psichiatrinės ekspertizės neveiksnio nustatymo procese.

Plėtoti pagalbos priimančias sprendimus paslaugą.

Nuolat kelti teisininkų bendruomenės kompetencijas žmogaus teisių ir neveiksnio klausimais. Kelti savivaldybių socialinių skyrių ir neveiksnių asmenų būklės peržiūros komisijų narių kompetencijas žmogaus teisių srityse.

Tobulinti neveiksnių asmenų būklės peržiūros mechanizmą, akcentuojant socialinių paslaugų ir veiksnio stiprinimo (palaikymo) priemones.

Įtraukti į teisės aukštojo mokslo programas asmenų su negalia žmogaus teisių ir neveiksnumo temas.

Plėtoti neveiksnių asmenų teisių apsaugą ir smurto prevencijos priemones. Kurti globėjų kontrolės mechanizmus ir kriterijus, kurie būtų veiksmingi ir apsaugotų neveiksniais pripažintų asmenų teises.

13 straipsnis Teisė į teisingumą

Konvencijos normos ir komiteto rekomendacijos:

Konvencijos 13 straipsnis nustato asmenų su negalia teisę į teisingumo prieinamumą. Valstybės turi pareigą užtikrinti, kad asmenys su negalia galėtų veiksmingai dalyvauti teismo ir administraciniuose procesuose, tiek kaip šalys ar liudytojai, tiek kaip pareiškėjai. Tai apima procesinių ir kitų tinkamų sąlygų pritaikymų užtikrinimą – prieinamų dokumentų, komunikacijos priemonių, vertėjų ar alternatyvių informacijos pateikimo būdų naudojimą.

Komitetas Bendrosiose pastabose Lietuvai (2016) pažymėjo, kad Lietuvoje teisėjų, prokurorų ir teisėsaugos pareigūnų mokymai apie asmenų su negalia teises yra fragmentiški ir nepakankami. Komitetas rekomendavo parengti nacionalinį veiksmų planą, skirtą teisėsaugos institucijų darbuotojų kompetencijų stiprinimui, užtikrinant procesinius ir amžiui bei situacijai tinkamus pritaikymus visose teisinėse procedūrose bei įkalinimo įstaigose.

Teigiami pokyčiai:

NVO teisės į teisingumą srityje 2022–2025 m. parengė svarbias gaires ir ataskaitas, o tai rodo augantį visuomenės ir žmogaus teisių organizacijų dėmesį šiai sričiai, ir kompetencijų teisės į teisingumą srityje kaupimą:

- VŠĮ „Psichikos sveikatos perspektyvos“ atlikto tyrimą „Nusikaltimus patyrę žmonės su negalia Lietuvoje“, kuris apima vertinimą, kaip teisingumo sistema atliepia susiduriančių su nuostoliais asmenų su negalia poreikius į informaciją ir komunikaciją⁸¹.
- Parengta ataskaita „Teisingumo sistemos humanizavimas“, kuri remiasi Jungtinių Tautų principais dėl teisės kreiptis į teismą ir aptaria tiek teisinio reguliavimo, tiek praktinių priemonių (pvz., komunikacijos pritaikymo) poreikį⁸².
- Publikuotas VŠĮ „Psichikos sveikatos perspektyvos“ leidinys „Vaikams su negalia prieinamas teismas: situacijos Lietuvoje analizė“ (2024)⁸³.
- 2023 m. publikuotas VŠĮ „Psichikos sveikatos perspektyvos“ tyrimas „Ginamųjų su psichikos sveikatos sutrikimais, intelekto ir (arba) psichosocialine negalia teisė į teisingą teismą“⁸⁴, taip pat „Ginamųjų su intelekto ar (ir) psichosocialine negalia teisės Lietuvos baudžiamojoje justicijoje“⁸⁵.
- 2024 m. publikuotos VŠĮ „Psichikos sveikatos perspektyvos“ leidinys „Žmonių su negalia teisės baudžiamajame procese: praktinės gairės justicijos specialistams“⁸⁶.

Esama situacija ir tobulintinos sritys:

Situacijos analizė rodo, kad nors teisė į teisingumą įtvirtinta lygiai visiems asmenims, praktikoje asmenys su negalia vis dar susiduria su kliūtimis. Lietuvoje teisė į teisingumą asmenims su negalia dažnai užtikrinama tik formaliai. Pastebimi didelis žinių trūkumas ir plačiai paplitę stereotipai asmenų su negalia atžvilgiu tarp teisingumo sistemos darbuotojų. VŠĮ „Psichikos sveikatos perspektyvos“ parengtose „Praktinėse gairėse

---

⁸¹ [Balsai už teisingumą: nusikaltimus patyrę žmonės su negalia Lietuvoje.](#)

⁸² [Teisingumo sistemos humanizavimas. Santrauka.](#)

⁸³ [Vaikams su negalia prieinamas teismas. Situacijos Lietuvoje analizė.](#)

⁸⁴ U. Grigaitė, M. Guliakaitė-Danisevičienė. [Ginamųjų su psichikos sveikatos sutrikimais, intelekto ir \(arba\) psichosocialine negalia teisė į teisingą teismą. Tyrimo ataskaita.](#) VŠĮ „Psichikos sveikatos perspektyvos“, 2023.

⁸⁵ [Ten pat.](#)

⁸⁶ U. Grigaitė, G. M. Baltrušaitytė. [Žmonių su negalia teisės baudžiamajame procese: praktinės gairės justicijos specialistams.](#) VŠĮ „Psichikos sveikatos perspektyvos“, 2024.

justicijos specialistams“ (2024) pabrėžiama, kad asmenys su intelekto ar psichosocialine negalia vis dar klaidingai laikomi nepajėgiais duoti parodymus ar dalyvauti teisiniuose procesuose, nors Konvencija numato jų teisę būti visaverčiais dalyviais⁸⁷.

Nepakankamai įgyvendintas tinkamo sąlygų pritaikymo principas bei duomenų stoka lemia, kad teisės į teisingumą įgyvendinimas išlieka ribotas. Teisinės pagalbos sistemoje nėra pakankamai kompetencijų, kurios leistų užtikrinti asmenų su negalia teises visuose lygmenyse: trūksta specializuotų mokymų advokatams, prokurorams ir teisėjams apie komunikaciją su asmenimis su negalia. Pastebima, kad lygtiniam paleidimui keliami reikalavimai dalyvauti mokymo, darbo veiklose, kurios dažnai nėra prieinamos asmenims su įvairia negalia, dėl ko šie asmenys praranda galimybę būti anksčiau paleisti.

VšĮ „Psichikos sveikatos perspektyvos“ leidinyje „Vaikams su negalia prieinamas teismas: situacijos Lietuvoje analizė“ (2024) atkreipiamas dėmesys, kad nėra sisteminio duomenų rinkimo apie tai, kaip asmenys su negalia naudojami teisingumo sistema, todėl sunku vertinti, ar ši teisė realiai užtikrinama⁸⁸.

Susirūpinimą kelia 2024 m. policijos iniciatyva siūlyti Lietuvos Respublikos policijos įstatymo ir poįstatyminių teisės aktų pakeitimai dėl asmenų su psichosocialine negalia sveikatos duomenų panaudojimo policijos iškvietimo metu. Pakeitimais būtų atlikta Elektroninės sveikatos paslaugų ir bendradarbiavimo infrastruktūros informacinės sistemos (toliau vadinama ir ESPBI IS) ir Policijos įvykių registro integracija, kuri leistų automatiškai pažymėti, ar konkrečiu adresu gyvena asmuo, turintis „psichikos ar elgesio sutrikimų“ (pagal ESPBI IS pažymėtą diagnozės kodą). Policijai, kaip teigta, nereikėtų asmens identifikuojančių duomenų ar informacijos apie diagnozes – pakaktų adreso lygmens žymos, kad pareigūnai galėtų pasirinkti, jų nuomone, „tinkamesnę reagavimo taktiką“. Tokie pakeitimai būtų neproporcingi ir netikslingi, prieštarauja Konvencijai ir kurtų barjerus efektyviam pagalbos teikimui ir gavimui psichikos sveikatos krizių metu. Asmenų psichikos sveikatos duomenų naudojimas policijos pareigūnų iškvietimų metu sukeltų didelę stigmatizacijos, diskriminacijos ir privataus gyvenimo pažeidimo riziką, nes psichikos sveikatos būklė būtų naudojama kaip išankstinės grėsmės prielaida. Ši

---

⁸⁷ [Ten pat.](#)

⁸⁸ [Vaikams su negalia prieinamas teismas. Situacijos Lietuvoje analizė.](#)

iniciatyva buvo kritikuota negalios NVO ir žmogaus teisių ekspertų bei Komisijos. Dėl minėtos situacijos 2024 m. kovo 19 d. Komisija parengė poziciją⁸⁹ su rekomendacijomis bei dalyvavo diskusijoje su policijos atstovais ir NVO. Įstatymo pakeitimo iniciatyva nebuvo patvirtinta, o Vyriausybės lygmeniu rekomenduota imtis alternatyvių priemonių siekiant užtikrinti tinkamą pagalbos suteikimą asmenims su psichosocialine negalia (psichikos sveikatos kompetencijų stiprinimo, deeskalacijos strategijų programų ir kt.).

Rekomenduojama:

Vyriausybei, Teisingumo ministerijai:

užtikrinti, kad visos teisinės procedūros (baudžiamosios, civilinės, administracinės) būtų prieinamos asmenims su negalia, įskaitant procesines garantijas ir tinkamą sąlygų pritaikymą, ypač asmenims su psichosocialine ir intelekto negalia.

Užtikrinti, kad įkalinimo įstaigose būtų tinkamai atliepiami asmenų su negalia individualūs poreikiai ir įgyvendinami prieinamumo reikalavimai (reguliavime ir praktikoje).

Užtikrinti, kad mokymosi ir užimtumo veiklose, kuriose dalyvauja nuteisti asmenys su negalia, būtų užtikrintas prieinamumas ir tinkamas sąlygų pritaikymas.

Vykdyti veiksmingą teisingumo sistemos prieinamumo kontrolę.

Vykdyti specializuotus mokymus teisėsaugos ir teismų darbuotojams apie negalios specifiką, prieinamą komunikaciją, prieinamumą ir tinkamą sąlygų pritaikymą. Įtraukti negalios organizacijas rengiant aktualius mokymus ir metodikas.

Stiprinti policijos pareigūnų psichikos sveikatos kompetencijas, taikyti deeskalacijos metodus ir rengti įrodymais grįstas krizių valdymo programas, užtikrinančias tinkamą pagalbos suteikimą asmenims su psichosocialine negalia be perteklinio duomenų rinkimo.

Užtikrinti pagalbos priimant sprendimus paslaugos teikimą teisiniuose procesuose.

---

⁸⁹ [Pozicija dėl duomenų apie asmenis, turinčius psichikos ir elgesio sutrikimų, teikimo policijai.](#)

14 straipsnis Asmens laisvė ir saugumas,

15 straipsnis Laisvė nepatirti kankinimų

arba žiauraus, nežmoniško

ar žeminančio elgesio arba baudimo,

16 straipsnis Laisvė nepatirti išnaudojimo,

smurto ir prievartos

Konvencijos normos ir komiteto rekomendacijos:

Konvencijos 14 straipsnis nustato teisę į laisvę ir asmens saugumą. Ši nuostata draudžia bet kokią laisvės atėmimą vien dėl negalios. Valstybės privalo panaikinti teisės aktus, leidžiančius priverstinį gydymą, hospitalizaciją ar kitokį laisvės ribojimą dėl psichosocialinės ar intelekto negalios, jei nėra kitų teisėtų pagrindų.

Komitetas Bendrosiose pastabose Lietuvai (2016) konstatavo, kad Lietuvos Respublikos psichikos sveikatos priežiūros įstatymas ir Civilinis kodeksas leidžia taikyti priverstinį gydymą ir suvaržymo priemones be asmens sutikimo. Komitetas rekomendavo skubiai panaikinti tokias nuostatas, uždrausti laisvės atėmimą dėl negalios ir užtikrinti, kad psichikos sveikatos paslaugos būtų grindžiamos savanoriškumo ir žmogaus teisių principais, taip pat rinkti duomenis apie priverstinio hospitalizavimo atvejus siekiant šią praktiką eliminuoti.

Konvencijos 15 straipsnis įtvirtina teisę būti apsaugotam nuo kankinimų ir žiauraus, nežmoniško ar žeminančio elgesio ar baudimo. Valstybės privalo užtikrinti, kad jokių atveju asmenys su negalia nebūtų verčiami patirti fizinį ar psichologinį smurtą, priverstinį gydymą, medicines ar psichologines intervencijas be jų laisvo ir informuoto sutikimo. Šis straipsnis taip pat įpareigoja užtikrinti, kad visos institucijos, teikiančios priežiūros ar sveikatos paslaugas, būtų prižiūrimos nepriklausomų mechanizmų ir veikų pagal žmogaus teisių standartus.

Komitetas Bendrosiose pastabose Lietuvai (2016) išreiškė susirūpinimą dėl priverstinio hospitalizavimo, gydymo be sutikimo ir fizinio suvaržymo praktikų psichikos sveikatos

bei socialinės globos įstaigose. Komitetas rekomendavo nedelsiant panaikinti įstatymus, leidžiančius šias praktikas, ir įtvirtinti naują teisinį reguliavimą, kuris užtikrintų visišką apsaugą nuo bet kokio priverstinio gydymo ar suvaržymo, taip pat numatyti nepriklausomą kontrolės ir skundų nagrinėjimo mechanizmą, kuris veiktų visose įstaigose, kuriose asmenys gali būti netekę laisvės.

Konvencijos 16 straipsnis nustato valstybės pareigą apsaugoti asmenis su negalia nuo visų formų išnaudojimo, smurto ir prievartos tiek šeimoje, tiek institucijose ar bendruomenėje. Valstybės turi užtikrinti veiksmingą prevenciją, pagalbos priemones ir prieigą prie teisingumo aukoms, įskaitant reabilitacijos ir kompensavimo mechanizmus. Svarbus šio straipsnio aspektas – nepriklausoma institucijų priežiūra ir prieinamų pranešimo bei pagalbos kanalų sukūrimas visiems asmenims su negalia.

Komitetas Bendrosiose pastabose Lietuvai (2016) pabrėžė, kad Lietuvoje vis dar pasitaiko smurto ir piktnaudžiavimo atvejų socialinės globos bei psichiatrijos įstaigose, įskaitant izoliaciją kaip bausmės formą. Komitetas rekomendavo stiprinti tokių įstaigų priežiūrą, užtikrinti nepriklausomus skundų mechanizmus, teikti tinkamas kompensacijas ir reabilitacijos paslaugas smurto aukoms. Taip pat buvo išreikštas susirūpinimas dėl moterų, berniukų ir mergaičių su intelekto bei psichosocialine negalia patiriamo smurto bei seksualinės prievartos, ypač institucijose ir šeimose. Komitetas rekomendavo steigti prieinamus pagalbos centrus, įskaitant karštąsias linijas ir prieglaudą, bei stiprinti specialistų – policijos, socialinių darbuotojų, sveikatos priežiūros specialistų – kompetencijas atpažįstant ir reaguojant į smurtą prieš asmenis su negalia.

Teigiami pokyčiai:

- Psichikos sveikatos priežiūros įstatyme pirmą kartą nacionaliniu mastu numatyta priverstinio hospitalizavimo ir gydymo atvejų bei psichiatrinėse įstaigose taikomų fizinio suvaržymo priemonių stebėseną, kuri atliekama nuo 2019 m.
- Po rezonansinių įvykių, kai buvo vaizdo įrašais užfiksuotos smurto ir žeminančio elgesio apraiškos psichiatrijos ligoninėje, 2025 m. pavasarį ministerija sudarė darbo grupę Psichikos sveikatos priežiūros įstatymo pakeitimo projektui ir lydimiesiems dokumentams parengti, kuri turėtų įgyvendinti XIX Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano prioritetą dėl žmogaus teisių principais grįstos psichikos

sveikatos vystymo ir papildomų žmogaus teisių stiprinimo priemonių psichikos sveikatos priežiūros srityje reglamentavimo, pakeičiant Psichikos sveikatos priežiūros įstatymą.

- 2020 m. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro įsakymu buvo sudaryta darbo grupė, siekianti stiprinti kovą su neapykantos nusikaltimais ir neapykantos kalba Lietuvoje. Viena pagrindinių jos užduočių – parengti ir viešai skelbti metinę ataskaitą, kurioje būtų sistemaiškai pateikiama informacija apie situaciją šioje srityje, kartu su išvadamis ir rekomendacijomis dėl atsako priemonių tobulinimo. Ataskaitos rengimą koordinuoja Vidaus reikalų ministerija.
- 2024 m. Metinėje ataskaitoje apie neapykantos nusikaltimų ir neapykantos kalbos situaciją Lietuvoje, parengtoje darbo grupės prie Vidaus reikalų ministerijos, pirmą kartą sistemingai pateikta informacija apie įgyvendintas priemones, tendencijas ir rekomendacijas, tačiau negalios pagrindu neapykantos kalbos apraiškos išlieka menkai analizuojamos.
- Vytauto Didžiojo universitetas (VDU) 2024 m. vykdo mokslinį projektą „Neapykantos kalbos ypatumai ir nustatymo kriterijai: lingvistinė ir teisinė analizė (NK-KRITERIJAI)“, kurio tikslas – parengti daugiasluoksnį kriterijų modelį, padedantį atskirti įžeidžiančią kalbą nuo neapykantos kalbos, nukreiptos prieš žmogaus tapatybę. Šios iniciatyvos rodo, kad Lietuvoje atsiranda tiek valstybinių, tiek akademinų pastangų stiprinti žinias ir priemones kovojant su neapykantos kalba, tačiau specifinė negalios dimensija vis dar lieka nepakankamai išryškinta ir reikalauja tikslingesnių tyrimų bei priemonių.

Esama situacija ir tobulintinos sritys:

Susirūpinimą kelia, kad Psichikos sveikatos priežiūros įstatymo pakeitimas 2019 m. išplėtė priverstinio asmens hospitalizavimo institutą: žala turtui įtraukta kaip viena priverstinio hospitalizavimo pagrindų; kreipimosi į teismą, taip pat ir asmens priverstinio hospitalizavimo, kai nėra kreipiamasi į teismą, laikas nuo 48 val. pailgintas iki trijų darbo dienų; numatyta, kad neveiksniais pripažintų asmenų priverstinis hospitalizavimas vykdomas globėjo sprendimu (iki trijų darbo dienų).

2025 m. suburta darbo grupė Psichikos sveikatos priežiūros įstatymo pakeitimo projektui ir lydimesiems dokumentams parengti, tačiau ji baigė darbą nepasiekusi konstruktyvaus rezultato. Siekiant žmogaus teisių principais grįstų pakeitimų Psichikos sveikatos priežiūros įstatyme susiduriama su psichikos sveikatos įstaigų atstovų, ypač psichiatrų, demonstruojamu pasipriešinimu žmogaus teisių principų įtvirtinimui.

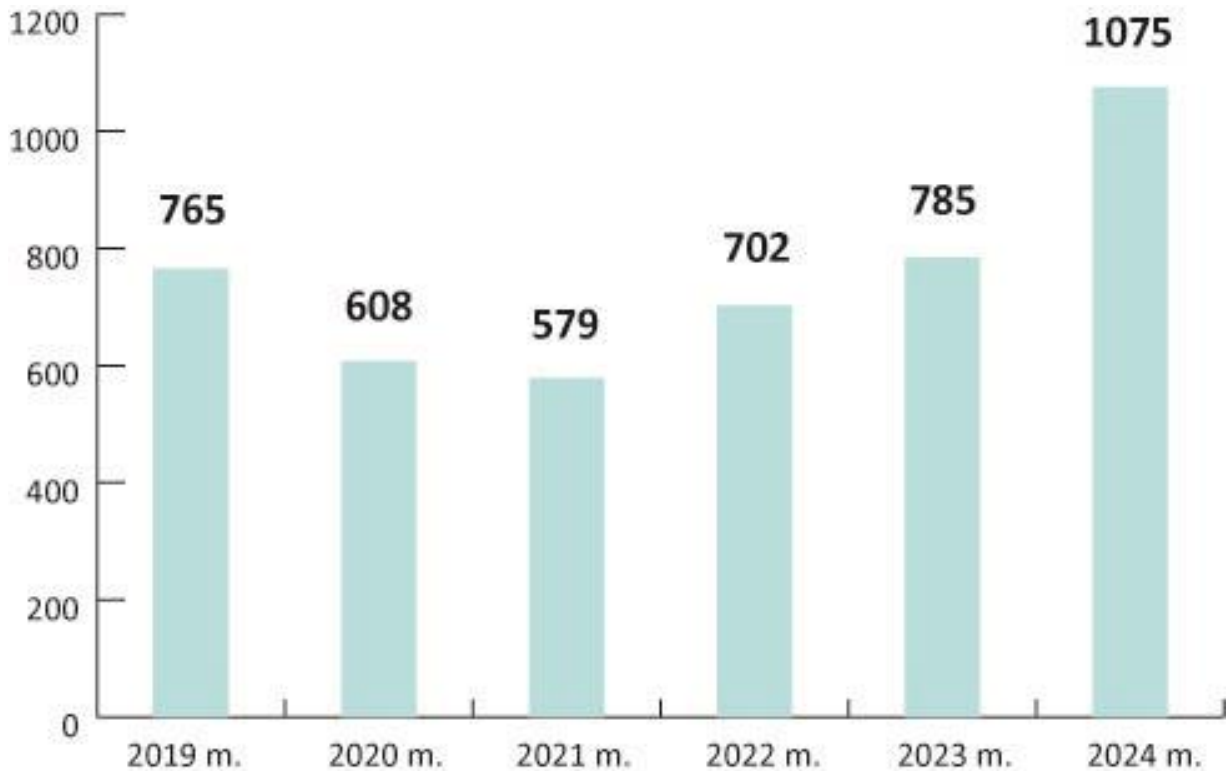
Priverstinių hospitalizacijų statistika, kai asmens laisvė suvaržyta iki trijų darbo dienų, nebuvo renkama iki 2024 m. Nuo 2024 m. ši statistika renkama, todėl statistika išaugo.

Asmenys su negalia, ypač psichosocialine ar intelekto negalia, vis dar nėra pakankamai apsaugoti nuo smurto artimoje aplinkoje, taip pat institucinio smurto.

2025 m. socialiniuose tinkluose buvo išplatintas vaizdo įrašas, kuriame psichiatrijos ligoninėje specialiomis fizinio suvaržymo priemonėmis suvaržytas asmuo buvo pažemintas kito psichiatrijos institucijos paciento. Šis įvykis sukėlė didelį rezonansą viešojoje erdvėje, po jo Sveikatos apsaugos ministerija įsipareigojo, bendradarbiaudama su asmenims su negalia atstovaujančiomis organizacijomis, inicijuoti sisteminius sprendimus smurto apraiškų psichiatrijos institucijose prevencijai.

2025 m. liepos mėnesį viešojoje erdvėje kilo kitas rezonansinis atvejis – komikų tinklalaidėje buvo viešai tyčiojama iš žemaūgių asmenų, naudojant žeminančius palyginimus, stereotipus ir įžeidžiančias sąvokas. Šis turinys buvo plačiai išviešintas socialinių tinklų platformose, sulaukė šimtų tūkstančių peržiūrų ir paskatino diskusijas dėl patyčių ir neapykantos kalbos apraiškų asmenų su negalia atžvilgiu. LNF ir kitos organizacijos kreipėsi į teisėsaugą dėl galimai padarytos nusikalstamos veikos, o policija pradėjo ikiteisminį tyrimą.

Šie atvejai atskleidė sisteminę problemą – Lietuvoje trūksta duomenų apie tai, kiek asmenų su negalia patiria neapykantos kalbos ar neapykantos nusikaltimų apraiškas, trūksta supratimo apie šių reiškinių mastą, skiriamuosius bruožus (lyginant su neapykantos nusikaltimais kitais pagrindais). Stokojama tikslinių tyrimų, kurie nuosekliai analizuotų šiuos reiškinius žmonių su negalia atžvilgiu, pasitelkiant viktimologines, kritinės diskurso analizės ar kitas metodines priemones.

Priverstinio hospitalizavimo atvejų skaičius*.

Duomenys: Sveikatos apsaugos ministerija, 2025

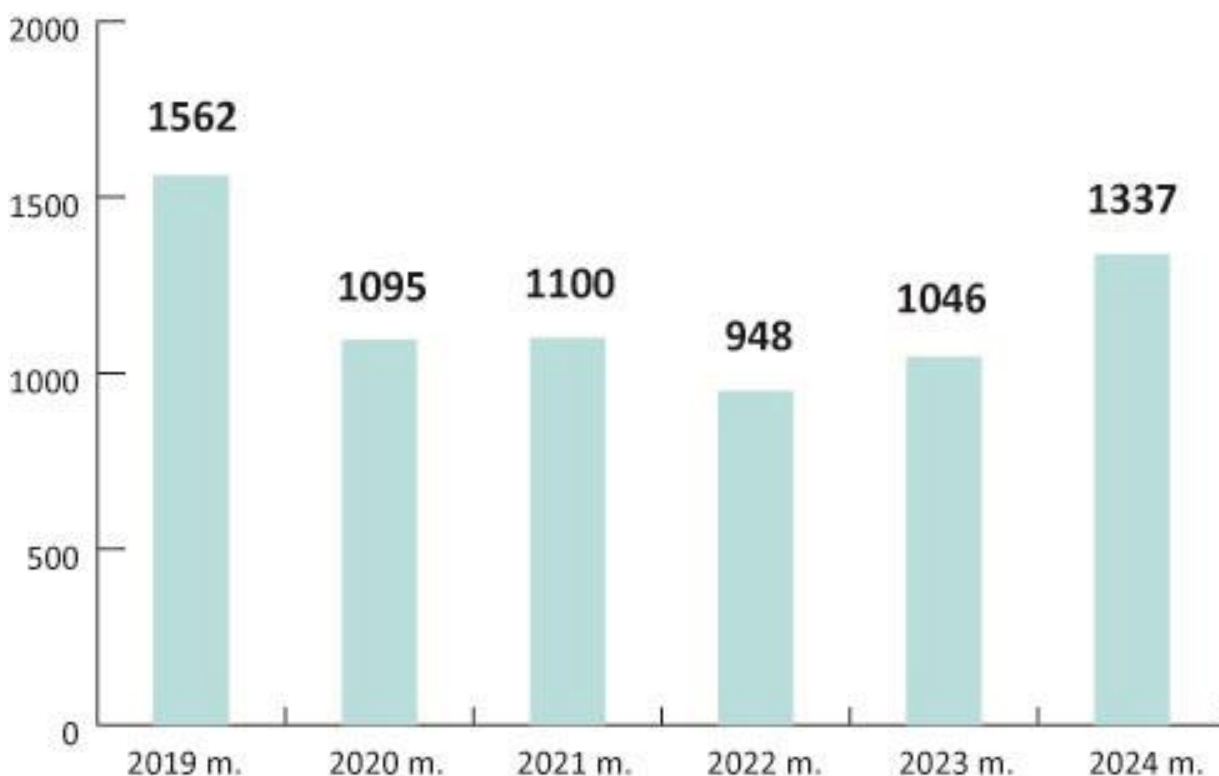
* Nuo 2024 m. pakeista atvejų skaičiavimo metodologija, įskaičiuoti atvejai iki trijų d. d. visose asmens sveikatos priežiūros įstaigose

Trukmė	0–3 d.	4–29 d.	30 d.	> 30 d. < 100 d.	> 100 d.	Tęsimas	Iš viso
Neveiksnūs	31	186	81	34	8	2	342
Veiksnūs	460	128	95	40	7	3	733
Iš viso	491	314	176	74	15	5	1075

8 lentelė. Priverstinių hospitalizacijų pasiskirstymas pagal asmenų teisinį veiksnumą 2024 m. (1073 pilnamečiai ir du nepilnamečiai asmenys). Sveikatos apsaugos ministerijos duomenys, 2025

Fizinio suvaržymo priemonės, remiantis Psichikos sveikatos priežiūros įstatymu, taikomos, kai nėra kitų veiksmingų priemonių, siekiant „apsaugoti nuo galimos žalos

savo sveikatai ar gyvybei patį psichikos ir elgesio sutrikimų turintį pacientą“ arba apsaugoti personalą, kitus pacientus ar įstaigos turtą. Suvaržymas gali būti taikomas rankomis (fizine jėga), specialiomis priemonėmis ar izoliuojant, sprendimą priima gydytojas psichiatras arba laikinai – psichikos sveikatos slaugytojas.

Fizinio suvaržymo atvejai. Duomenys: Sveikatos apsaugos ministerija, 2025

Registruotų fizinio suvaržymo atvejų 2024 m. buvo daugiau nei 2023 m. 2019 m. – 1562, 2020 m. – 1095, 2021 m. – 1100, 2022 m. – 948, 2023 m. – 1046, 2024 m. – 1337. 2024 m. iš 1337 atvejų 64 atvejais buvo priverstinai suvaržyti nepilnamečiai, 277 iš suvaržymo atvejų įvyko priverstinio hospitalizavimo metu.

Rekomenduojama:

Vyriausybei, Seimui, Sveikatos apsaugos ministerijai:

įtvirtinti įstatyme tarptautinius žmogaus teisių standartus, draudžiančius priverstinį gydymą, izoliaciją ir suvaržymo priemones, užtikrinant, kad jos būtų naudojamos tik kraštutiniu atveju (ultimo ratio) ir kiek įmanoma trumpiau.

Įpareigoti prieš bet kokių priverstinių priemonių taikymą išnaudoti psichosocialines ir deeskalavimo priemones, o po suvaržymo – privalomai aptarti situaciją su pacientu.

Aiškiai reglamentuoti visas suvaržymo formas (fizinį, mechaninį, cheminį ir izoliaciją) bei nustatyti trumpesnį jų būtinybės vertinimo intervalą.

Įstatyme numatyti paciento teisę sudaryti išankstinį nurodymą dėl gydymo ir krizinių situacijų valdymo.

Atsisakyti vaizdo stebėjimo praktikos psichiatrijos skyriuose, kur yra rizika pažeisti pacientų privatumą, ypač suvaržymų metu. Tai reikalinga siekiant apsaugoti pacientų orumą ir akcentuoti žmogišką ryšį bei psichosocialines priemones.

Stiprinti teisinius paciento interesų atstovavimo mechanizmus: užtikrinti realią galimybę susitikti su advokatu, nepriklausomų psichiatrų nuomonę, paciento išklusymą teisme ir informavimą suprantama forma.

Trumpinti priverstinės hospitalizacijos be teismo sprendimo terminus: asmens laisvės suvaržymas be teismo sprendimo gali trukti ne ilgiau kaip 48 val.

Į psichikos sveikatos priežiūros paslaugų sistemą įtraukti visus specialistus (psichologus, socialinius darbuotojus ir kt.), užtikrinant tarpdisciplinišką požiūrį.

Riboti priverstinių priemonių taikymą socialinės globos įstaigose ir somatinėse ligoninėse, kur yra asmenų su negalia gyvenamoji vieta. Esant intensyvesnės psichikos sveikatos priežiūros poreikiui, kreiptis į psichiatrijos įstaigas siekiant užtikrinti kokybišką gydymą ir pagalbą.

Plėtoti alternatyvias bendruomenines paslaugas arčiau gyvenamosios vietos, kurios užpildytų spragą tarp stacionaro ir pirminio lygio paslaugų.

Užtikrinti, kad paslaugos būtų individualizuotos, orientuotos į visapusišką asmens atsigavimą ir sveikimą.

Įstaigos lygmeniu įgyvendinti kryptingas priemones prievartinių praktikų mažinimui.

Teisingumo ministerijai ir Vidaus reikalų ministerijai:

Įdiegti sisteminį duomenų rinkimą apie neapykantos kalbos ir neapykantos nusikaltimų atvejus prieš asmenis su negalia, užtikrinant jų išskyrimą iš bendros statistikos ir viešą skelbimą.

Inicijuoti tikslinius tyrimus, analizuojančius patyčių, neapykantos kalbos ir nusikaltimų prieš žmones su negalia mastą, priežastis ir pasekmes, pasitelkiant įvairias metodines priemones (viktimologinę, kritinės diskurso analizės ir kt.).

17 straipsnis Asmens neliečiamumo apsauga

Konvencijos normos ir komiteto rekomendacijos:

Konvencijos 17 straipsnis nustato, kad kiekvieno asmens su negalia fizinis ir psichikos neliečiamumas turi būti gerbiamas lygiai taip pat, kaip ir kitų žmonių. Tai reiškia, kad žmonės su negalia turi teisę į apsaugą nuo bet kokio fizinio ar psichologinio pažeidimo, prievartos ar nepagarbaus elgesio, o valstybės privalo užtikrinti šios teisės įgyvendinimą visose gyvenimo srityse.

2016 m. baigiamosiose pastabose Lietuvai Komitetas išreiškė susirūpinimą dėl Civilinio kodekso nuostatų, leidžiančių atlikti chirurgines operacijas teisinio veiksnio neturintiems asmenims su negalia be jų sutikimo – įskaitant kastraciją, sterilizaciją, abortą, organų pašalinimą – gavus teismo leidimą. Taip pat pabrėžtas priverstinės sterilizacijos tyrimų ir duomenų trūkumas. Komitetas rekomendavo Lietuvai visiškai panaikinti bet kokią priverstinio gydymo be sutikimo praktiką, pašalinti trečiųjų šalių (globėjų, gydytojų, teismų) galimybes leisti tokius veiksmus, rengti mokymus teisėjams ir sveikatos priežiūros darbuotojams apie asmenų su negalia teisinio veiksnio pripažinimą ir pagalbos priimančią sprendimus mechanizmus bei rinkti patikimus, suskirstytus duomenis apie priverstinę sterilizaciją.

Teigiami pokyčiai:

- 2024–2025 m. tarp Teisingumo ir Sveikatos apsaugos ministerijų vyko aktyvios diskusijos dėl Civilinio kodekso pataisų, susijusių su chirurginių operacijų teisinio veiksnio neturintiems asmenims su negalia atlikimu be jų sutikimo – įskaitant kastraciją, sterilizaciją, abortą, organų pašalinimą. Rengiant šią ataskaitą dar nebuvo pateikti ar priimti Civilinio kodekso pakeitimai ar projektai.

Esama situacija ir tobulintinos sritys:

Susirūpinimą kelia Civilinio kodekso nuostatos, kuriomis leidžiama atlikti chirurgines operacijas teisinio veiksnio netekusiems žmonėms be jų sutikimo (teismo leidimu), įskaitant kastraciją, sterilizaciją, abortą, operacijas, organų pašalinimą.

Taip pat susirūpinimą kelia įstatyminių nuostatų, kurios įtvirtintų vaikų su negalia teisės į kūno neliečiamumo apsaugos principus ir užtikrintų išvengiamų neigiamų kochlearinių implantų padarinių prevenciją.

Trūksta įstatyminių nuostatų, kurios apsaugotų interlyčius asmenis su negalia nuo priverstinių lyties keitimo operacijų.

Rekomenduojama:

Teisingumo ministerijai ir Sveikatos apsaugos ministerijai:

inicijuoti Civilinio kodekso ir susijusių įstatymų pakeitimus, kuriais būtų aiškiai uždrausta atlikti chirurgines operacijas teisinio veiksnio netekusiems asmenims be jų asmeninio sutikimo, įskaitant kastraciją, sterilizaciją, abortą ar organų pašalinimą, net ir gavus teismo leidimą.

Sveikatos apsaugos ministerijai:

įtvirtinti įstatymines nuostatas, kurios užtikrintų vaikų su negalia teisę į kūno neliečiamumą, įskaitant aiškias garantijas, kad medicininės intervencijos (pvz., kochleariniai implantai) nebūtų taikomos be išsamaus informuoto sutikimo ir būtų prevenciškai vertinami galimi neigiami padariniai.

Seimui ir Sveikatos apsaugos ministerijai:

nustatyti draudimą atlikti priverstines lyties keitimo ar kitas medicininės intervencijas interlyčiams asmenims su negalia be jų laisvo ir informuoto sutikimo, taip užtikrinant pagarbą žmogaus kūno neliečiamumui ir orumui.

19 straipsnis Gyvenimas savarankiškai ir įtraukimas į bendruomenę

Konvencijos normos ir komiteto rekomendacijos:

Konvencijos 19 straipsnis įtvirtina visų asmenų su negalia teisę gyventi savarankiškai ir būti įtrauktiems į bendruomenę lygiai su kitais žmonėmis. Tai reiškia, kad jie turi turėti galimybę patys pasirinkti, kur ir su kuo gyventi, nebūti verčiami apsigyventi tam tikrose institucijose ar aplinkoje. Valstybės privalo užtikrinti, kad žmonės su negalia galėtų gauti reikiamas paslaugas ir pagalbą, įskaitant asmeninę pagalbą, kad būtų palaikomas gyvenimas bendruomenėje, išvengta izoliacijos ir atskirties. Taip pat būtina užtikrinti, jog visi bendro naudojimo patogumai ir paslaugos būtų prieinami asmenims su negalia lygiai su kitais.

2016 m. baigiamosiose pastabose Lietuvai Komitetas išreiškė didelį susirūpinimą dėl realių pasirinkimo galimybių ir tinkamų pagalbos mechanizmų stokos, leidžiančios asmenims su negalia gyventi savo bendruomenėje. Pabrėžta, kad globos įstaigose vis dar apgyvendinami jaunesni nei trejų metų vaikai, jauni žmonės su negalia neturi alternatyvų senjorams skirtuose globos namuose, o individualizuotos pagalbos programos iš esmės neegzistuoja. Komitetas rekomendavo Lietuvai taikyti tinkamai finansuojamą deinstitutionalizacijos strategiją, užtikrinti bendruomenines paslaugas, įskaitant asmeninę pagalbą namuose, įgyvendinti jau priimtus veiksmų planus, nustatyti moratoriumą vaikų priėmimui į stacionarias institucijas, mažinti laukimo laiką pagalbos paslaugoms ir užtikrinti adekvatų finansavimą. Taip pat akcentuota, kad nacionalinės ir ES lėšos neturėtų būti naudojamos naujų ar esamų globos institucijų statybai ir renovacijai, o investicijos turi būti nukreiptos į savarankišką gyvenimą bendruomenėje.

Teigiami pokyčiai:

- Asmeninės pagalbos teikimas Lietuvoje pradėtas 2021 m. liepos 1 d., kai Socialinės apsaugos ir darbo ministras patvirtino tvarkas dėl pagalbos poreikio nustatymo, teikimo ir finansavimo. Tai buvo pirmas kartas, kai valstybės biudžeto lėšomis pradėta sistemingai finansuoti individuali pagalba žmonėms su negalia, siekiant padėti jiems gyventi savarankiškai ir dalyvauti bendruomenėje.

- Lietuvoje plėtojama apsaugoto būsto paslauga – šiuo metu tokiuose būstuose gyvena apie 200 žmonių, iki 2030 m. planuojama įsigyti 246 būstus 505 žmonėms su negalia. Apsaugoto būsto paslauga atitinka Konvencijos nuostatas. Valstybė planuoja plėtoti tokio pobūdžio paslaugos programą, parengė ir išplatino rekomendacijas dėl žmonių su negalia gyvenimo bendruomenėje⁹⁰.
- Siekiant plėtoti socialinių paslaugų spektrą, jų teikimo formas asmenims su negalia, 2024 m. atlikti Socialinių paslaugų katalogo pakeitimai, konsultuojantis su asmenimis su negalia atstovaujančiomis organizacijomis, kuriais numatyta nauja ilgalaikės socialinės globos teikimo vieta – bendro gyvenimo namai, kuriuose socialinė globa teikiama ne mažiau kaip keturiems ir ne daugiau kaip penkiems suaugusiems asmenims su sunkia negalia. Šiuose namuose gyvenančiam asmeniui visos paslaugos teikiamos bendruomenėje, taip pat jam sudaromos sąlygos kartu su jam atstovaujančiais asmenimis priimti visus su asmeniu susijusius sprendimus.
- 2025 m. pradėjo veikti pirmieji bendro gyvenimo namai. Ši iniciatyva kilo iš NVO „Draugų miestas“ ir įkurto fondo „Nepatogūs“, kuriuo buvo surinktos lėšos pirmojo namo statybai. „Draugų miesto“, LNF ir Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos bendradarbiavimas lėmė teisės aktų pakeitimus, kurie įteisino tokią paslaugos formą, kai asmenys su sunkia negalia gali gyventi savarankiškai bendruose namuose, gaudami intensyvią pagalbą.
- Nuo 2024 m. balandžio 56 savivaldybėse pradėtas diegti atvejo vadybos modelis, skirtas žmonėms su psichosocialine ar intelekto negalia. Jo tikslas – užtikrinti individualių poreikių tenkinimą, įtrauktį į švietimą, užimtumą, sveikatos priežiūrą bei darbo rinką, o atvejo vadybininkai padeda gauti reikalingas paslaugas ir stiprina tarpsektorinį bendradarbiavimą. Sudėtingus atvejus sprendžia specialios komandos, o viena iš naujovių – apgyvendinimo apsaugotame būste plėtra keliose savivaldybėse. Taip pat pradėjo dirbti pagalbos priimant sprendimus specialistai, padedantys užtikrinti asmenų teisinį veiksnumą ir užkardyti nepagrįstus jo ribojimus. Visi šie pokyčiai glaudžiai susiję su deinstitutionalizacijos politika ir naujų paslaugų, tokių kaip asmeninė pagalba ar įdarbinimas su pagalba, plėtra.

---

⁹⁰ [Rekomendacijos dėl žmonių su negalia apgyvendinimo bendruomenėje.](#)

- Negalios nustatymo reforma, įsigaliojusi 2024 m., įvedė pagalbos koordinavimo modelį. Jis nustatė, kad negalios vertinimo proceso metu turėtų būti išsiaiškinta, kokios pagalbos asmeniui reikia, kad jis galėtų dalyvauti visose gyvenimo srityse, o apie reikiamų paslaugų ir pagalbos poreikį turėtų būti informuotos atitinkamos institucijos („ne asmuo turėtų ieškoti pagalbos, o reikiama pagalba turėtų susirasti asmenį“)⁹¹.

Esama situacija ir tobulintinos sritys:

Asmeninė pagalba

2024 m. asmeninės pagalbos teikimas daliai asmenų su negalia buvo nutrauktas metų viduryje dėl lėšų trūkumo. Diskusijų su negalios organizacijomis metu Socialinės apsaugos ir darbo ministerija pakeitė asmeninės pagalbos teikimo nuostatą, kad asmenys su negalia, kuriems neužtenka valstybės finansavimo asmeninės pagalbos teikimo pratęsimui, būtų perkeliama į pirmumo eilės pabaigą. Nustatyta, kad jei asmenys yra vyresni nei keturiolikos metų ir jei mokosi pagal formaliojo švietimo programas, dirba arba ieško darbo, asmeninė pagalba jiems turi būti teikiama nepertraukiamai⁹².

Nuo 2024 m. pavasario ne visi pageidaujantys gauti asmeninę pagalbą žmonės su negalia ją gauna. Dėl resursų trūkumo, yra sudaroma eilė pagalbai gauti. Valstybė yra numačiusi pirmumo kriterijus – amžius (vyresni nei keturiolikos metų), užimtumas (dirba arba ieško darbo), socialinis gyvenimas (gyvena vieni). Asmenys, neatitinkantys pirmumo kriterijų, dėl finansavimo trūkumo dažnai asmeninės pagalbos gali negauti. Tai didina vaikų su negalia, jų artimųjų, asmenų, turinčių psichosocialinę, intelekto negalią atskirtį.

Seimo kontrolierė 2025 m. rugsėjo 2 d. paskelbė išvadą dėl Tauragės rajono savivaldybės veiklos, susijusios su asmeninės pagalbos teikimu. Kontrolierė pripažino, kad savivaldybės veiksmai, mažinant pagalbos apimtį ir netinkamai informuojant asmenį apie sprendimus, buvo nepagrįsti ir neatitiko gero administravimo bei teisėtų lūkesčių principų. Pažymyje taip pat nustatyta, kad Asmeninės pagalbos teikimo tvarkos apraše

---

⁹¹ [Pagalbos koordinavimo modelis.](#)

⁹² [Dėl Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2021 m. liepos 1 d. įsakymo Nr. A1-478 „Dėl Lietuvos Respublikos asmens su negalia teisių apsaugos pagrindų įstatymo 27 straipsnio įgyvendinimo“ pakeitimo.](#)

trūksta aiškumo dėl sprendimų įteikimo, sutarties pasirašymo terminų, pagalbos teikimo tęstinumo bei galimybės pratęsti terminus dėl objektyvių priežasčių. Seimo kontrolierė pateikė rekomendacijas Tauragės rajono savivaldybei ir Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai dėl Aprašo tobulinimo, kad šis užtikrintų skaidrų, nuoseklų ir Konvencijos nuostatomis atitinkantį asmeninės pagalbos teikimo procesą⁹³.

2024 m. liepos 4 d. Žmonių su negalia teisių stebėsenos komisija prie Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos pateikė išvadą dėl asmeninės pagalbos teikimo reglamentavimo. Komisija pabrėžė, kad asmeninė pagalba turi būti skiriama visiems asmenims su negalia pagal individualų poreikį, o ne pagal negalios pobūdį, sunkumą ar amžių. Komisija taip pat atkreipė dėmesį, jog vaikų iki keturiolikos metų išskyrimas iš galinčių gauti asmeninę pagalbą ribotų jų dalyvavimą bendruomenės, švietimo ir laisvalaikio veiklose. Asmeninės pagalbos suteikimas vaikams su negalia turi būti užtikrintas atsižvelgiant į vaiko amžiui būdingą savarankiškumo lygį. Savarankiškumas formuojasi nuo vaikystės ir yra svarbus socialinei raidai. Vaikai nuo šešerių iki keturiolikos metų jau yra iš dalies savarankiški, tačiau vaikai su negalia dėl pagalbos trūkumo praranda galimybę patirti vaikams be negalios būdingą savarankiškumo raidą. Savarankiškumo įgūdžių ugdymas, įskaitant asmeninės pagalbos vaikams pagal jų amžiui būdingą savarankiškumo lygmenį užtikrinimas, tarnauja kaip prevencinė priemonė nuo atskirties ir institucionalizacijos ateityje. Be to, asmeninės pagalbos vaikams nesuteikimas neigiamai paveikia tėvų darbingumą ir turėtų būti laikoma diskriminacija pagal asociaciją.

Komisija taip pat rekomendavo neriboti asmeninės pagalbos valandų skaičiaus, sudaryti galimybes šią pagalbą finansuoti ir iš savivaldybių biudžetų, kartu užtikrinant, kad lėšų trūkumas netaptų priežastimi atsisakyti teikti pagalbą. Komisija taip pat pritarė siūlymui neskaidyti gavėjų į prioritetines grupes ir atsisakyti papildomų prekių ar paslaugų finansavimo iš asmeninės pagalbos lėšų.

Susirūpinimą kelia tai, kad asmeninės pagalbos poreikis nevertinamas ir ši pagalba neteikiama asmenims, gaunantiems slaugos ar paliatyvosios pagalbos paslaugas gydymo įstaigoje arba socialines paslaugas stacionarioje socialinių paslaugų įstaigoje. Tai prieštarauja Konvencijoje įtvirtintai teisei į savarankišką gyvenimą ir asmeninę pagalbą,

---

⁹³ [Rekomendacijas Tauragės rajono savivaldybei ir Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai.](#)

skirta užtikrinti žmogaus savarankiškumą, kuris nepriklauso nuo sveikatos būklės ar gyvenamosios vietos. Pvz., asmenys, turintys intelekto ar psichosocialinę negalią ir didelį asmeninės pagalbos poreikį, šiuo metu susiduria su reikšmingomis kliūtimis gyventi bendruomenėje dėl į savarankišką gyvenimą orientuotų kompleksinių paslaugų ir asmeninės pagalbos nepakankamumo, o asmeninės pagalbos nesuteikimas užkerta kelią potencialiam perėjimui iš institucinės globos į gyvenimą savarankiškai. Asmeninė pagalba turėtų būti teikiama pagal poreikį, su tikslu užtikrinti savarankiškumą. Institucijose šiuo metu gyvenantiems asmenims su negalia tai galėtų būti svarbi pagalba stiprinti savarankiškumą ir nuosekliai pereiti prie savarankiško gyvenimo.

Gyvenimas savarankiškai ir įtrauktis į bendruomenę

Bendro gyvenimo namų iniciatyvą vysto ne valstybės, o nevyriausybinės organizacijos, todėl yra rizikų jos tvarumui. Bendro gyvenimo namai yra apibrėžiami kaip socialinės globos įstaigos, teikiančios ilgalaikę socialinę globą ne mažiau kaip keturiems ir ne daugiau kaip penkiems suaugusiems asmenims su sunkia negalia, kuriems nustatytas pirmo arba antro lygio individualios pagalbos teikimo išlaidų kompensacijos poreikis. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos teisės aktai numato, kad bendro gyvenimo namai yra finansuojami iš valstybės biudžeto. Vis dėlto, nėra užtikrinamas pakankamas finansavimas bendro gyvenimo namų ir kitoms ilgalaikėms paslaugoms, kurios orientuotos į savarankišką gyvenimą ir intensyvios pagalbos poreikio užtikrinimą bendruomenėje.

Socialinių paslaugų įstatymas neįpareigoja savivaldybių prisidėti prie paslaugų intensyvios pagalbos poreikį (sunkią negalią) turintiems asmenims – šiems asmenims, kitaip nei kitiems asmenims su negalia, paslaugas finansuoja valstybė. Asmenų su negalia organizacijos pastebi, kad savivaldybės skirtingai interpretuoja teisės aktus ir selektyviai priima sprendimus dėl finansavimo skyrimo, reikalingo bendro gyvenimo namuose ar panašioms gyvenimą bendruomenėje užtikrinančioms paslaugoms gauti. Kadangi ne visos savivaldybės sutinka prisidėti prie šių paslaugų kainos dalies finansavimo, kai asmenims su sunkia negalia teikiamų socialinės globos paslaugų įkainis viršija valstybės ir savivaldybių biudžetų finansuojamą dydį (o taip dažniausiai atsitinka į savarankiškumą ir nuolatinę intensyvią pagalbą orientuotų paslaugų atveju), savivaldybės kartais reikalauja, kad likusią sumą padengtų pats asmuo ar jo artimieji. Taigi neretai savivaldybės dalies lėšų trūkumas yra dengiamas tėvų indėliu, t. y. valstybė

ir savivaldybė neskirdama pakankamo finansavimo primeta pilnamečių intensyvios pagalbos poreikio asmenų su negalia tėvams (atskiris atvejais ir patiems asmenims) išlaikymo ir rūpinimosi pareigą. Tokia praktika ne tik pažeidžia Socialinių paslaugų įstatymo nuostatas, pagal kurias paslaugos turi būti teikiamos užtikrinant orumą, o už paslaugas gali būti imama ne daugiau kaip 80 proc. asmens pajamų, tačiau faktiškai diskriminuoja žmones su intensyvios pagalbos poreikiu (sunkia negalia), nes paneigia jų teisę gauti orias, individualius poreikius atitinkančias paslaugas. Tai prieštarauja Konvencijos nuostatomis dėl lygiateisiškumo ir teisės gyventi bendruomenėje.

Šiuo metu intensyvių pagalbos poreikių asmenims su negalia valstybė negali pasiūlyti alternatyvų šeimos ar institucinės priežiūros formoms, o savivaldybės nėra teisiškai įpareigosos sistemingai ir efektyviai planuoti savarankiško gyvenimo sprendimų šiems asmenims. Trūksta teisinio reguliavimo ir finansavimo mechanizmų, kurie leistų užtikrinti savarankišką gyvenimą bendruomenėje, todėl šeimos priverstos vienos prisiimti atsakomybę už pagalbos teikimą suaugusiems vaikams su negalia.

Grupinio gyvenimo namai

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija nurodo, kad grupinio gyvenimo namai yra pagrindinė institucinės globos alternatyva: 2023 m. pabaigoje jų veikė 53, juose gyveno 462 žmonės, iki 2030 m., planuojama, veiks 173 namai.

Vis dėlto, grupinių gyvenimo namų modelis kelia kelias esmines problemas. Pirma, jis neužtikrina tikros pasirinkimo laisvės, nes žmonės su negalia negali patys nuspręsti, kur ir su kuo gyventi, o yra perkelti iš vienos institucijos į kitą. Antra, asmeninė pagalba ir sprendimų priėmimo palaikymas dažnai nėra užtikrinami, todėl gyventojai išlieka priklausomi nuo sistemos. Trečia, šios paslaugos neužtikrina įvairiapusės įtraukties į bendruomenę, nes žmonės negali lygiai su kitais naudotis bendrosiomis paslaugomis, mokytis ar dirbti atviroje rinkoje. Taigi, grupinio gyvenimo namai, nors ir suteikia geresnes fizines sąlygas, iš esmės išlieka institucinės globos forma, kuri neatitinka Konvencijos nuostatų dėl savarankiško gyvenimo ir visapusiško dalyvavimo visuomenėje.

Remiantis Seimo kontrolierių įstaigos 2024 m. pateikta Prūdiškių socialinės globos namų patikrinimo ataskaita, grupinio gyvenimo namuose, nepaisant didesnės dalies gyventojų savarankiškumo, nebuvo nė vieno individualaus kambario, visos namų erdvės patikrinimo metu buvo bendros⁹⁴. Taip pat pažymima, kad grupinio gyvenimo namuose nėra užtikrinamas fizinis prieinamumas⁹⁵. Tai atspindi sisteminę problemą, kad grupinio gyvenimo namuose toliau vyrauja institucinė kultūra, nebūtinai puoselėjamas savarankiškumas. Grupinio gyvenimo namai yra orientuoti į mažesnius pagalbos poreikius turinčius asmenis, o intensyvios pagalbos poreikio asmenims su negalia jie nėra tinkami dėl individualizuotų paslaugų nepakankamumo.

Pagalbos teikimo našta šeimoms

Šeimos, teikiančios pagalbą itin intensyvios pagalbos poreikių turintiems vaikams ar suaugusiems, patiria itin didelę socialinę atskirtį, distresą ir skurdo riziką, dėl paslaugų trūkumo šeimos nariai iškrenta iš darbo rinkos⁹⁶. Vaiko su negalia susijusios išmokos nepadengia nei sveikatos, nei negalios poreikių, todėl šeimos patiria nuolatinę finansinę įtampą. Savivaldybėse paslaugos organizuojamos neefektyviai, o individualūs pagalbos planai sudaromi tik institucijose, todėl jie dažnai neatitinka realių poreikių. Toks planas turėtų būti rengiamas nuo pat negalios pradžios ir nuolat atnaujinamas kiekviename gyvenimo etape – nuo vaikystės iki senatvės. Ypač svarbus tranzitinis laikotarpis tarp vaikystės ir suaugystės, kai reikia pasirengti studijoms, darbui ar užimtumui bei savarankiškam gyvenimui bendruomenėje. Tik individualiai pritaikyta pagalba gali užtikrinti visapusišką žmogaus su negalia savarankiškumą ir suteikti galimybę tėvams grįžti į darbo rinką.

Šiuo metu dalis paslaugų vaikų su intensyviu pagalbos poreikiu šeimoms yra įtvirtintos teisės aktuose, tačiau jų veikimo principai yra netinkami, paslaugos nėra užtikrinamos sistemiskai ir kompleksiskai. Tėvai dažnai lieka iškritę iš darbo rinkos ir savo itin ribotais

---

⁹⁴ [2024 m. rugsėjo 19 d. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaigos ataskaita nr. NKP–2024/1–2 „Dėl žmogaus teisių padėties Prūdiškių socialinės globos namuose“, p. 22.](#)

⁹⁵ [Ten pat, p. 16.](#)

⁹⁶ [Kiekybinio tyrimo „Teikiamos pagalbos dėl šeimos narių su ilgalaikė negalia masto šeimoms ir šeimose vertinimas“ ataskaita.](#)

resursais bando suteikti visą reikiamą pagalbą asmeniui su negalia namuose. Vykdoma deinstitutionalizacija iki šiol nesukūrė pagalbos sistemos ir alternatyvos bendruomenėje gyvenantiems didelių pagalbos poreikių žmonėms, turintiems kompleksinę negalią. Net ir pasinaudojant Europos Sąjungos investicijomis, kai kurios Lietuvos savivaldybės atsisako inicijuoti deinstitutionalizaciją argumentuodamos, kad nėra poreikio arba kad yra netikslinga investuoti žiedinėse savivaldybėse, nes tuomet iškils papildomų iššūkių dėl pagalbos gavėjų finansavimo tarp skirtingų savivaldybių. Nėra mechanizmo, kuris paskatintų savivaldybes pradėti planuoti paslaugas – pradėti valdyti žmonių su negalia statistiką ir jų poreikius. Šie poreikiai turi atspindėti kasdienes žmonių su negalia gyvenimo sritis, neišskiriant jų seksualinės sveikatos, higienos, saviraiškos ir pan.

Socialinių paslaugų poreikio vertinimo sistema turi trūkumų ir nėra orientuota į savarankiškumo stiprinimą ir gyvenimą bendruomenėje. Dažnai poreikis įvertinamas atsižvelgiant į tai, kokia pagalba teikiama, o ne pagal tai, kokios pagalbos asmeniui reikėtų siekiant užtikrinti savarankišką gyvenimą. Pvz., kai savivaldybėje nėra atvirų vietų grupinio gyvenimo namuose, toks poreikis asmenims nėra nustatomas. Tačiau tokia praktika lemia nepakankamai individualizuotą ir formalų poreikio vertinimo procesą savivaldybėse, taip pat tikrasis paslaugų poreikis nėra žinomas, todėl kyla sunkumų planuojant biudžetą. Be to, pagalbos koordinavimo modelis, įvestas 2024 m., kol kas ne visada veikia efektyviai, ypač kai pagalba koordinuojama asmenims su intensyvios pagalbos poreikiu. Tai lemia nepakankamai efektyviai veikiantis bendradarbiavimas tarp ANTA ir savivaldybių socialinių paslaugų skyrių, taip pat minėti pagalbos poreikio nustatymo savivaldybėse proceso trūkumai.

Rekomenduojama:

Vyriausybei, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai, Seimui, savivaldybėms:

užtikrinti asmeninės pagalbos teikimą visiems asmenims su negalia, nepriklausomai nuo amžiaus, negalios ar gyvenamosios vietos.

Peržiūrėti grupinio gyvenimo namų plėtros politiką, orientuojant paslaugas į savarankišką gyvenimą bendruomenėje, o ne mažesnėse institucijose, paremtose institucine struktūra ir kultūra.

Kurti naują paslaugų ir finansavimo modelį intensyvios pagalbos poreikį turintiems asmenims, apimantį bendro gyvenimo namus, individualizuotą pagalbą, jos planavimą, siekiant sustabdyti institucinės globos plėtrą.

Garantuoti tvarų savarankiško gyvenimo ir bendruomeninių paslaugų finansavimą žmonėms su intensyviais pagalbos poreikiais, aiškiai įtvirtinant, kad iš artimųjų negali būti reikalaujama dengti didesnio paslaugų kainos likučio nei kitiems asmenims.

Tobulinti nuoseklią individualių pagalbos planų sistemą, pradedant nuo negalios nustatymo ir nuolat juos atnaujinant kiekviename gyvenimo etape, stiprinti savivaldybių vaidmenį užtikrinant savarankiško gyvenimo ir įtraukties į bendruomenę įgyvendinimą.

Integruoti NVO iniciatyvas į valstybės paslaugų sistemą, užtikrinant jų tęstinumą ir finansinį tvarumą.

20 straipsnis Asmens mobilumas

Konvencijos normos ir komiteto rekomendacijos:

Konvencijos 20 straipsnis įtvirtina teisę į asmenų su negalia judumo laisvę, įpareigodamas valstybes užtikrinti, kad žmonės su negalia galėtų judėti su kuo didesniu savarankiškumu. Tai apima įpareigojimą teikti prieinamas transporto paslaugas, pritaikytas techninės pagalbos priemones, judėjimo įrangą ir technologijas už prieinamą kainą. Valstybės turi skatinti mokymus specialistams, dirbantiems su judėjimo priemonėmis, ir užtikrinti, kad asmenys su negalia galėtų gauti informaciją apie judumo galimybes prieinama forma.

Komitetas Bendrosiose pastabose Lietuvai (2016) nurodė, kad Lietuvoje fizinės aplinkos ir transporto prieinamumas tebėra ribotas, o universalus dizainas nėra taikomas nuosekliai. Komitetas rekomendavo parengti veiksmų planą su aiškiais rodikliais, kuris užtikrintų prieinamą transportą ir infrastruktūrą, įskaitant autobusų, traukinių, taksi ir keltų paslaugas, bei nustatyti sankcijas už prieinamumo reikalavimų pažeidimus. Taip pat pabrėžta, kad ES struktūrinės lėšos turi būti naudojamos tik prieinamos infrastruktūros plėtrai.

Teigiami pokyčiai:

- Įgyvendinant Vyriausybės plano 3.2.1 veiksmą „Įtraukti naujus darbo metodus (mobiliąsias aprūpinimo techninės pagalbos priemonėmis komandas), naujus aprūpinimo būdus, naujas ir inovatyvias priemones į asmenų su negalia aprūpinimo techninės pagalbos priemonėmis sistemą“, pastebimi reikšmingi teigiami pokyčiai, susiję su asmenų su negalia mobilumo užtikrinimu.
- 2023 ir 2024 m. buvo tęsiama mobilių komandų, kurios specialistai tiesiai į asmenų su negalia namus atvyksta teikti pagalbą, veikla. Šios komandos padeda pasirinkti tinkamiausias techninės pagalbos priemones, apmoko asmenis, kaip jas naudoti, ir nuolat palaiko ryšį su priemonių gavėjais. 2024 m. mobilios komandos paslaugas gavo 99,8 proc. asmenų, besikreipusių dėl šių paslaugų, tai rodo didelį paslaugos efektyvumą⁹⁷.
- Į judėjimo techninės pagalbos priemonių sąrašą buvo įtrauktos naujos priemonės, padidintos šių priemonių įsigijimo išlaidų kompensacijos. 2023 m. lengvųjų automobilių įsigijimo išlaidų kompensacija buvo išmokėta 696 asmenims, o 2024 m. šis skaičius išaugo iki 1115 asmenų. Tai rodo, kad vis daugiau asmenų su negalia gali pasinaudoti šia parama⁹⁸.
- Nuo 2024 m. buvo sudaryta galimybė gauti dvi atskiras kompensacijas: automobilio įsigijimo ir (ar) automobilio pritaikymo kompensacijas. Tai suteikia asmenims su negalia daugiau lankstumo ir galimybių prisitaikyti prie savo individualių poreikių. 2024 m. lengvojo automobilio įsigijimo kompensacija išmokėta 1079 asmenims, o automobilio pritaikymo kompensaciją gavo penki asmenys, tai rodo, kad sistema veikia efektyviau⁹⁹.
- Remiantis TPPC 2024 m. ataskaita, bendras techninės pagalbos priemonių poreikio patenkinimas siekia 92,22 proc., o aprūpintų techninės pagalbos priemonėmis asmenų dalis nuo visų besikreipusiųjų padidėjo iki 93,1 proc. Tai rodo, kad sistema

---

⁹⁷ [Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2024 m. Veiklos ataskaita.](#)

⁹⁸ [Techninės pagalbos priemonių centro veiklos ataskaita už 2024 m.](#)

⁹⁹ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2024 m. Veiklos ataskaita.

ne tik veikia, bet ir nuolat tobulėja, siekiant geriau tenkinti asmenų su negalia poreikius¹⁰⁰.

- Statistikos duomenys taip pat rodo, kad paslaugų kokybė yra labai aukšta, o pasitenkinimas paslaugomis siekia 98 proc. Tai liudija apie teigiamą vartotojų patirtį ir patvirtina, kad teikiamos paslaugos atitinka asmenų su negalia lūkesčius¹⁰¹.
- 2025 m. rugpjūčio 8 d. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu Nr. A1-426 buvo pakeistas Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2022 m. sausio 13 d. įsakymas Nr. A1-25 „Dėl Asmenų aprūpinimo klausos, regos, komunikacijos ir sensorikos bei judėjimo techninės pagalbos priemonėmis tvarkos aprašų patvirtinimo“. Šiuo pakeitimu siekta geriau atliepti asmenų su negalia individualius poreikius, padidinti kai kurių techninės pagalbos priemonių kompensacijų dydžius, sumažinti administracinę naštą bei užtikrinti priemonių prieinamumą skirtingose gyvenimo situacijose, įskaitant gyvenimą bendro gyvenimo namuose¹⁰².

Esama situacija ir tobulintinos sritys:

Nepaisant teigiamų pokyčių, asmenys su negalia dažnai susiduria su sudėtingomis biurokratinėmis procedūromis, kurios apsunkina techninės pagalbos priemonių gavimą. Taip pat trūksta informacijos apie galimybes pasinaudoti teikiamomis paslaugomis, ypač regionuose, kur konsultavimo kokybė yra ribota. Be to, finansinė našta, kai asmenys privalo iš anksto sumokėti už brangias priemones, gali būti neįkandama mažas pajamas gaunantiems asmenims. Nors bendras pasitenkinimas paslaugomis yra aukštas, kai kurie asmenys praneša apie nepakankamą paslaugų kokybę ar vėlavimus, kas taip pat kelia nerimą.

Stebėsenos duomenys rodo sisteminės problemas techninės pagalbos priemonių kompensavimo ir aprūpinimo tvarkoje intensyvesnės pagalbos poreikio asmenų teisių atžvilgiu. Pastebima, kad kuo intensyvesnio pagalbos poreikio negalia, tuo didesnę

---

¹⁰⁰ [Techninės pagalbos priemonių centro veiklos ataskaita už 2024 m.](#)

¹⁰¹ Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2024 m. Veiklos ataskaita.

¹⁰² [Dėl Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2022 m. sausio 13 d. įsakymo nr. A1-25 „Dėl asmenų aprūpinimo klausos, regos, komunikacijos ir sensorikos bei judėjimo techninės pagalbos priemonėmis tvarkos aprašų patvirtinimo“ pakeitimo.](#)

finansinę našatą žmogus patiria įsigydamas jam tinkamą techninę pagalbos priemonę (priemonės), nes bazinė kompensacija padengia tik standartinius modelius, o individualiai pritaikytos priemonės reikalauja papildomų, dažnai nepakeliamų priemokų. Taip pat neužtikrinama galimybė kompensuoti kelias reikalingas tos pačios rūšies pagalbos priemones intensyvios pagalbos poreikio asmenims, kuriems skirtingoms situacijoms reikalingi skirtingi vežimėliai (pvz., išvykoms ir judėjimui namuose).

Priemonių kompensavimas taip pat išlieka nevienodas pagal amžių – kai kurie vaikams pritaikyti modeliai suaugusiesiems neprieinami, nors pagal funkcionalumą ir poreikius būtų tinkami. Socialinės išmokos šių išlaidų nepadengia, todėl intensyvios pagalbos poreikio žmonės, dažnai neturintys galimybių užsidirbti, faktiškai negali gauti kokybiškų ir individualius poreikius atitinkančių priemonių. Situaciją dar labiau komplikuoja ilga kompensacijų išmokėjimo procedūra ir nevienodas apmokėjimo principas skirtingoms priemonėms. Be to, esamos taisyklės, pagal kurias ilgalaikę globą įstaigose gaunantys asmenys netenka teisės į dalį techninių priemonių ar būsto pritaikymo paramą, iš esmės diskriminuoja šią grupę ir neatitinka Konvencijos 20 straipsnio ir lygiateisiškumo principų.

Negana to, susirūpinimą kelia tai, kad Lietuvoje vis dar nėra užtikrinta teksto į kalbą (TTS) ir kalbos į tekstą (STT) technologijų plėtra lietuvių kalba, nors šios priemonės yra būtinos kai kurių žmonių su negalia savarankiškumui. Dėl lietuvių kalbos specifikos ir mažos rinkos šių technologijų kūrimas nėra komerciškai patrauklus, todėl be valstybės įsitraukimo jų prieinamumas išlieka ribotas.

Ypač problematiška kalbos į tekstą technologijų sritis – šiuo metu nėra lietuviškų programų, galinčių atpažinti ir prisitaikyti prie konkretaus naudotojo balso, įskaitant asmenis, turinčius cerebrinį paralyžį, kalbos ar artikuliacijos sunkumų. Tokios technologijos užsienyje (pvz., „Google Project Relate“, „Voiceitt“) leidžia vartotojams, kurių kalba tradicinėms sistemoms sunkiai atpažįstama, sėkmingai naudotis skaitmeninėmis priemonėmis, bendrauti, mokytis ir dirbti. Lietuvoje tokie sprendimai neegzistuoja, todėl žmonės, turintys kalbos sunkumų, negali visavertiškai naudotis nei viešosiomis paslaugomis (pvz., iškviesti pagalbą telefonu), nei švietimo ar užimtumo sistemomis.

TTS technologijos Lietuvoje taip pat nepakankamai plėtojamoms. Vienintelis teksto į kalbą sintezatorius, sukurtas projekto LIEPA metu, kelia riziką tapti nebefunkcionaliu po

„Windows“ ir „Android“ operacinių sistemų atnaujinimų. Tai reikštų, kad regos negalia turintys asmenys (ypač mažesnio informacinio raštingumo ir nemokantys anglų kalbos) prarastų pagrindinį įrankį darbui, mokymuisi ir kasdieniam savarankiškam gyvenimui.

Susirūpinimą kelia ortopedinių techninių pagalbos priemonių, ypač individualiai suvamos ortopedinės avalynės, kokybės užtikrinimo ir priežiūros sistemos nebuvimas. Nors paslaugas gali teikti visi akredituoti tiekėjai, šiuo metu nėra nustatyta aiškių kokybės reikalavimų ir monitoringo mechanizmų, kurie leistų įvertinti, ar avalynė atitinka gydomąją paskirtį ir prisideda prie asmens sveikatos gerėjimo. Akreditacijos pažyma, kaip vienintelis kokybės kriterijus, nėra pakankama priemonė užtikrinti individualiai pritaikytos avalynės kokybę, o šiuo metu nėra ir nepriklausomos pagamintos produkcijos kokybės vertinimo sistemos, kuri leistų identifikuoti kokybės spragas ar rizikas. Tokia situacija kelia pavojų žmonių su negalia sveikatai, ypač vaikams, kuriems kokybiškai pagaminta avalynė yra būtina mobilumo ir savarankiškumo sąlyga. Be to, kokybės standartų ir priežiūros mechanizmo nebuvimas sudaro prielaidas neefektyviam valstybės lėšų naudojimui bei korupcijos rizikai. Ši sritis reikalauja sisteminių pokyčių ir institucinio dėmesio siekiant sukurti skaidrią ir kokybę užtikrinančią ortopedinių priemonių gamybos bei priežiūros sistemą.

Ši situacija atskleidžia nepakankamą techninės pagalbos priemonių ir kalbos technologijų inovacijų plėtrą bei poreikį steigti kompetencijų centrą, kuris sistemingai plėtotų techninės pagalbos priemonių, įskaitant inovatyvias priemones, panaudojimą ir pritaikymą naudojimui Lietuvoje. Toks centras galėtų prižiūrėti ir skatinti skiriamų techninės pagalbos priemonių kokybę, įskaitant technologijas lietuvių kalba.

Rekomenduojama:

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai, Asmens su negalia teisių apsaugos agentūrai, Vyriausybei pagal kompetenciją:

peržiūrėti visą techninės pagalbos priemonių kompensavimo sistemą, užtikrinant, kad ji būtų orientuota į asmens poreikius, o ne į priemonių tipus, įskaitant bazinių kompensacijų peržiūrą, siekiant, kad jos realiai padengtų individualiai pritaikytų priemonių kainą, ir teisės gauti kelias reikalingas priemones įtvirtinimą tiems, kuriems to reikalauja jų negalios specifiška. Sistema turi būti grindžiama Konvencijos 20 straipsnio nuostatomis dėl asmens mobilumo.

Siekiant užtikrinti su negalia susijusią ilgalaikę pažangą, inovatyvių techninės pagalbos priemonių plėtrą ir jų kokybę, steigti kompetencijų centrą, kuris sistemingai prižiūrėtų techninės pagalbos priemonių kokybę, skatintų inovacijų diegimą ir koordinuotų bendradarbiavimą tarp valstybės institucijų, akademinės bendruomenės ir technologijų kūrėjų.

Peržiūrėti ir supaprastinti techninės pagalbos priemonių gavimo procedūras.

Užtikrinti, kad ilgalaikės globos įstaigose ar bendro gyvenimo namuose gyvenantys asmenys neprarastų teisės gauti technines priemones ar būsto pritaikymo paramą.

Įteisinti išankstinio finansavimo mechanizmus, tiesioginius atsiskaitymus su tiekėjais ar kitas priemones, kad mažas pajamas gaunantiems žmonės nebūtų užkirstas kelias gauti kokybiškas techninės pagalbos priemones, atitinkančias individualius poreikius. Intensyvios pagalbos poreikio asmenims priemonės turėtų būti kompensuojamos be neproporcingai didelių priemokų.

Didinti kompensacijų sumas ir sumažinti išankstinio mokėjimo naštą asmenims su negalia, ypač turintiems intensyvios pagalbos poreikį. Periodiškai vertinti teikiamų paslaugų kokybę ir imtis veiksmų, kad būtų užtikrinta nuosekli paslaugų kokybė visiems asmenims su negalia.

21 straipsnis Saviraiškos laisvė ir laisvė reikšti nuomonę, galimybė gauti informaciją

Konvencijos normos ir komiteto rekomendacijos:

Konvencijos 21 straipsnis įtvirtina, kad asmenys su negalia turi teisę į saviraiškos laisvę ir laisvę reikšti savo nuomonę, įskaitant laisvę ieškoti, gauti bei skleisti informaciją ir idėjas lygiai su kitais asmenimis. Valstybė privalo užtikrinti, kad informacija būtų teikiama prieinamomis formomis – lietuvių gestų kalba, Brailio raštu, lengvai suprantama kalba ar kitais alternatyvios komunikacijos būdais, taip sudarant sąlygas visiems asmenims su negalia visapusiškai naudotis saviraiškos ir informacijos laisvės teise.

Komitetas Bendrose pastabose Lietuvai (2016 m.) dėl šio Konvencijos straipsnio atskirų pastabų nepateikė.

Teigiami pokyčiai:

- Lietuvos Respublikos nacionalinio radijo ir televizijos (LRT) įstatymo nuostatos įtvirtina LRT televizijos programų pritaikymo klausos ir regos negalią turintiems asmenims tvarką, nustatant aiškius transliacijų trukmės ir jų apimties didinimo kriterijus. Pagal šias nuostatas, programų kartojimai neįskaičiuojami į minimalų pritaikytų transliacijų laiką, taip užtikrinant, kad prieinamų laidų skaičius realiai didėtų.
- 2025 m. įsigaliojo Gaminių ir paslaugų prieinamumo reikalavimų įstatymas, kuriuo įgyvendinama Europos Sąjungos direktyva (ES) 2019/882 dėl gaminių ir paslaugų prieinamumo reikalavimų. Šis įstatymas įpareigoja viešąsias ir privačias įmones, kurių paslaugos patenka po direktyva reguliuojamomis sritimis, užtikrinti, kad informacija ir paslaugos būtų prieinamos visiems vartotojams, įskaitant asmenis su negalia. Tokiu būdu stiprinamas Konvencijos 21 straipsnio įgyvendinimas, užtikrinant asmenų su negalia teisę gauti informaciją prieinamais formatais ir naudotis visuomenės informavimo priemonėmis lygiai su kitais asmenimis.
- Nuo 2024 m. Lietuvoje pradėta įgyvendinti negalios reforma, kurios dalis – pasikeitęs teisinis reglamentavimas informacijos prieinamumo srityje. 2023 m. lapkričio 29 d. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu Nr. A1-784 patvirtintos Informacijos teikimo asmenims su negalia jų pasirinktais prieinamais bendravimo būdais rekomendacijos¹⁰³. Rekomendacijose apibrėžiami informacijos teikimo asmenims su negalia prieinami būdai, formos ir atvejai, įskaitant informacijos pateikimą lietuvių gestų kalba, Brailio raštu, garsiniu ar vaizdiniu formatu, lengvai suprantama kalba ar pritaikytu elektroniniu dokumentu. Įsakymas įpareigoja valstybės ir savivaldybių institucijas pasitvirtinti vidaus tvarkas, paskirti atsakingus darbuotojus, užtikrinti informacijos prieinamumą interneto svetainėse ir bendradarbiauti su negalios organizacijomis šioje srityje. Rekomendacijų

---

¹⁰³ [Dėl informacijos teikimo asmenims su negalia jų pasirinktais prieinamais bendravimo būdais rekomendacijų patvirtinimo.](#)

įgyvendinimą koordinuoja Asmens su negalia teisių apsaugos agentūra, kuri teikia metodinę pagalbą, rengia mokymus, konsultuoja institucijas ir visuomenės narius.

- Pastebimas didėjantis savitarnos ir mokėjimo terminalų pritaikymas regos ir judėjimo negalią turintiems asmenims.

Esama situacija ir tobulintinos sritys:

ANTA duomenimis, 2024 m. LRT pateikė 2210 valandų titruojamų laidų ir 827 valandas į lietuvių gestų kalbą verčiamų televizijos programų. Nors šie skaičiai rodo pažangą, situacija vis dar kelia susirūpinimą. Lietuvos kurčiųjų bendruomenė sako patirianti atskirtį dėl informacijos neprieinamumo televizijoje. Įstatymas įpareigoja gestų kalbos vertimą ir subtitravimą taikyti tik nacionaliniam transliuotojui, o komerciniai kanalai (pvz., LNK, TV3) nėra įpareigoti užtikrinti tokio prieinamumo. Be to, didelę verčiamų programų dalį sudaro žinių laidos, todėl kultūrinės, pramoginės ir vaikams skirtos laidos išlieka neprieinamos klausos negalią turintiems žiūrovams, ribojant jų dalyvavimą visuomenės gyvenime.

Net ir sudarius galimybę pateikti užklausas gestų kalba, praktikoje šis procesas dažnai yra užsitęsiantis, nes priklauso nuo vertimo į lietuvių gestų kalbą paslaugų prieinamumo ir organizavimo.

Rekomenduojama:

Seimui, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai:

įstatymiškai įpareigoti ne tik LRT, bet ir komercinius televizijos kanalus bei kitus informacijos skleidėjus užtikrinti prieinamumą per titruojamas ir į lietuvių gestų kalbą verčiamas laidas, įskaitant kultūros, pramogų ir vaikų turinį.

Užtikrinti veiksmingą priežiūros mechanizmą, vertinant Gaminių ir paslaugų prieinamumo reikalavimų įstatymo įgyvendinimą, kuris nuo 2025 m. įpareigoja visus viešųjų e. paslaugų teikėjus teikti informaciją lietuvių gestų kalba, lengvai suprantama kalba ir garsiniu formatu.

Sukurti dvipusio komunikavimo mechanizmą, leidžiantį asmenims su klausos negalia teikti užklausas, prašymus, skundus ir kitą informaciją lietuvių gestų kalba. Užtikrinti, kad

atsakymai taip pat galėtų būti pateikiami gestų kalbos formatu, laikantis nustatytų terminų.

Užtikrinti, kad turinys, kuriame kalbama apie negalią, taip pat valstybinės reikšmės informacija (pvz., pranešimai apie ekstremalias situacijas, rinkimus, valstybines šventes, Vyriausybės sprendimus) būtų verčiama į lietuvių gestų kalbą ir titruojama, siekiant garantuoti lygų informacijos prieinamumą visiems.

23 straipsnis Būsto ir šeimos neliečiamumas

Konvencijos normos ir komiteto rekomendacijos:

Konvencijos 23 straipsnis įtvirtina teisę į pagarbą namams ir šeimai. Jame nustatyta, kad asmenys su negalia turi teisę tuoktis, kurti šeimą, turėti vaikų ir juos auginti lygiai su kitais. Valstybės privalo teikti reikiamą pagalbą tėvams su negalia ir užtikrinti, kad negalia niekada nebūtų priežastis atskirti vaiką nuo tėvų. Straipsnis taip pat numato pareigą užtikrinti prieinamas šeimos planavimo paslaugas ir švietimą visiems asmenims su negalia.

Komitetas Bendrosiose pastabose Lietuvai (2016) pažymėjo, kad Lietuvos teisinėje sistemoje vis dar galioja nuostatos, leidžiančios riboti asmenų, pripažintų neveiksniais, teisę tuoktis, kurti šeimą ar įsivaikinti. Komitetas paragino panaikinti šiuos ribojimus ir sukurti paramos sistemas, kurios užtikrintų, kad šeimos, kuriose vienas ar keli nariai turi negalią, galėtų gauti reikiamą pagalbą, išsaugoti šeimos ryšius ir auginti vaikus neatskiriant jų dėl negalios.

Teigiami aspektai:

- Nors ir retai, tačiau žmonės su negalia kartais teismuose atgauna dalinį ar visišką veiksnumą, įskaitant teisę susituokti, kurti šeimą ir rūpintis vaikais. Dalis tokių bylų sulaukia sėkmės su valstybės institucijų parama, įgyvendinant veiksnumo apribojimo prevencijos veiklos Europos Sąjungos finansuojamame projekte „Perėjimas nuo institucinės globos prie bendruomeninių paslaugų Sostinės, Vidurio ir Vakarų

Lietuvos regionuose“ (projekto Nr. 07-018-P-0001), kuris įgyvendinamas nuo 2024 m. balandžio 16 d. iki 2029 m. liepos 31 d. (vykdytojas – ANTA).

Esama situacija ir tobulintinos sritys:

Lietuvoje vis dar išlieka situacija, kai asmenų, pripažintų neveiksniais ar ribotai veiksniais, teisė į šeimos gyvenimą nėra užtikrinama. Nacionaliniai teisės aktai leidžia teismams riboti šių asmenų teisę tuoktis, kurti šeimą ar įsivaikinti, o praktikoje tokie ribojimai dažnai pritaikomi nepagrįstai ir neproporcingai, kai asmeniui nustatomas neveiknumas tam tikrose srityse. Nors 2016 m. teisinė reforma numatė galimybę riboti veiksnumą tik konkrečiose srityse, o ne visiškai atimti, šios nuostatos šeimos santykių srityje realiai neveikia. Žmonės su intelekto ar psichosocialine negalia vis dar dažnai netenka galimybės savarankiškai spręsti dėl santuokos ar vaikų priežiūros, nes jų sprendimai laikomi neteisėtais arba jų vardu sprendžia globėjai.

Paramos šeimoms, kuriose vienas ar keli nariai turi negalią, sistema išlieka fragmentiška ir menkai išvystyta. Socialinės paslaugos ir pagalba šeimai dažnai orientuotos į vaiko atskyrimą, o ne į tėvų įgalinimą. Vis dar pasitaiko atvejų, kai tėvai su negalia netenka teisės auginti savo vaikus ar priimti sprendimus dėl jų priežiūros. Nėra numatyta specializuotų paslaugų tėvystės įgūdžiams stiprinti ar pagalba priimant sprendimus šeimos gyvenimo klausimais. Moterims su negalia vis dar ribojama reprodukcinė sveikata bei galimybė susilaukti vaikų. Anot 2023 m. grupės mokslininkų atliktos moterų ir mergaičių su negalia padėties analizės, „moterys ir mergaitės su negalia nesijaučia visiškai saugios daugelyje erdvių ir situacijų, bet ryškiausiai tyrimo medžiaga rodė moterų nesaugumą auginant vaikus: jos vis dar jaučia baimę, kad bus pripažintos blogomis motinomis ir neteks teisės auginti savo vaikus“¹⁰⁴.

---

¹⁰⁴ [Motery ir mergaičių su negalia padėties analizė, įvertinant Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvencijos nuostatų įgyvendinimo efektyvumą Lietuvoje.](#)

Rekomenduojama:

Seimui, Teisingumo ministerijai:

- peržiūrėti teisinės nuostatas, leidžiančias riboti šeimos teises dėl neveiksnumo;

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai, savivaldybėms:

- stiprinti tėvystės paramos sistemą, kuri sudarytų sąlygas asmenims su negalia kurti ir išsaugoti šeimą, gauti visą reikalingą pagalbą tėvystės funkcijoms vykdyti bei išvengti vaikų atskyrimo dėl tėvų negalios.

24 straipsnis Švietimas

Konvencijos normos ir komiteto rekomendacijos:

Konvencijos 24 straipsnis įtvirtina, kad asmenys su negalia turi teisę į įtraukimą ir kokybišką švietimą visais lygmenimis bei mokymąsi visą gyvenimą, nediskriminuojant ir užtikrinant lygias galimybes. Ši teisė apima valstybės pareigą sudaryti sąlygas asmenims su negalia mokytis kartu su kitais bendrojoje švietimo sistemoje, gauti individualizuotą paramą bei tinkamą sąlygų pritaikymą pagal asmens poreikius, taip pat ugdyti jų gebėjimus, orumą ir savarankiškumą.

Komitetas 2016 m. baigiamosiose pastabose Lietuvai išreiškė susirūpinimą, kad daugelis vaikų su negalia, ypač turintys regos, klausos, intelekto ar psichosocialinę negalią, vis dar nukreipiami į specialiąsias mokyklas arba priversti jose mokytis dėl nepritaikytos bendrojo ugdymo sistemos ir tinkamų sąlygų pritaikymo stokos. Daugeliu atvejų vaikams su negalia realiai prieinamos tik specialiosios mokyklos arba mokymas namuose. Ne visi vaikai su negalia turi galimybę nemokamai gauti privalomą pradinį ar prieinamą vidurinį išsilavinimą, nes kai kurios viešosios specialiosios mokyklos už ugdymą ima mokėti. Pažymėta ir tai, kad pereinant į aukštesnes ugdymo pakopas vaikai su negalia dažnai priversti pereiti į specialiąsias mokyklas, o žmonių su negalia įsitraukimas į aukštąjį mokslą išlieka itin žemas. Be to, trūksta prieinamų transporto priemonių, kurios leistų mokiniams su negalia visavertiškai dalyvauti švietimo procese.

Komitetas rekomendavo Lietuvai parengti ir įgyvendinti nuoseklią įtraukiojo ugdymo strategiją, suderintą su Konvencijos 24 straipsniu ir Darnaus vystymosi tikslo Nr. 4 nuostatomis. Šioje strategijoje turėtų būti numatytos priemonės užtikrinti mokyklų aplinkos, ugdymo turinio ir mokymo priemonių prieinamumą, privalomus įtraukties mokymus visiems pedagogams, pakankamą prieinamų transporto priemonių skaičių bei aiškius terminus, tikslus ir rodiklius pažangai matuoti. Komitetas taip pat paragino teisiškai įtvirtinti įtraukiojo, kokybiško ir nemokamo pradinio ugdymo bei prieinamo vidurinio išsilavinimo teisę, taip pat sudaryti sąlygas asmenims su negalia studijuoti aukštosiose ir profesinio mokymo įstaigose, užtikrinant tinkamą sąlygų pritaikymą.

Bendras išsilavinimo lygis

Esama situacija:

Išsilavinimo duomenys išryškina ir ryškius skirtumus tarp negalios grupių bei gyvenamųjų vietovių. 2024 m. vidurinį ar profesinį išsilavinimą turėjo beveik 118 tūkst. asmenų, o aukštąjį išsilavinimą (bakaluro, profesinio bakaluro, magistro ar doktorantūros lygmenų) – apie 42 tūkst. žmonių (apie 18 proc. visų asmenų su negalia). Pradinį arba žemesnį nei pagrindinį išsilavinimą turėjo apie 19 tūkst. asmenų, t. y. 8 proc. visos šios grupės. Aukštesnio išsilavinimo skirtumas tarp miesto ir kaimo ypač ryškus – miestuose aukštąjį išsilavinimą turinčių asmenų dalis tris kartus didesnė nei kaime¹⁰⁵.

Aukščiausias išsilavinimo lygis būdingas asmenims, turintiems regos arba klausos negalią – maždaug ketvirtadalis šių žmonių turi aukštąjį išsilavinimą. Judėjimo negalią turintys asmenys sudaro didžiausią grupę – daugiau kaip 135 tūkst. žmonių, tačiau tik vienas iš penkių yra įgijęs aukštąjį išsilavinimą. Asmenys, turintys psichosocialinę ar intelekto negalią, išlieka viena labiausiai švietimo požiūriu atskirtyje gyvenančių grupių – net 60–70 proc. jų yra baigę tik pagrindinio ar pradinio ugdymo programas.

---

¹⁰⁵ Valstybės duomenų agentūros duomenys pateikti Komisijos užsakymu 2025 m. rugsėjo 4 d.

Išsilavinimo lygis	2024					
	Dalyvumo lygis					
	Iš viso		0–25 proc.		30–55 proc.	
Iš viso	212502	dalis	50354	dalis	162148	dalis
ISCED 0 lygmuo. Žemesnis nei pradinis ugdymas	3832	1,80	2679	5,32	1153	0,71
ISCED 1 lygmuo. Pradinis ugdymas	10909	5,13	5776	11,47	5133	3,17
ISCED 2 lygmuo. Pagrindinis ugdymas	34250	16,12	10656	21,16	23594	14,55
ISCED 3 lygmuo. Vidurinis ugdymas	69421	32,67	13025	25,87	56396	34,78
ISCED 4 lygmuo. Profesinis mokymas turint vidurinį	48841	22,98	10288	20,43	38553	23,78
ISCED 6 lygmuo. Bakalauro ir profesinio bakalauro studijos	20321	9,56	2535	5,03	17786	10,97
ISCED 7 lygmuo. Magistrantūros studijos	21591	10,16	4667	9,27	16924	10,44
ISCED 8 lygmuo. Doktorantūra	394	0,19	127	0,25	267	0,16
Nenurodyta	2943	1,38	601	1,19	2342	1,44

9 lentelė. Asmenų, turinčių nustatytą negalią, skaičius pagal dalyvumo lygį ir išsilavinimą¹⁰⁶

0-25 proc. dalyvumo lygį turintys asmenys (intensyvesnės pagalbos poreikio) dažniausiai turi pagrindinį, pradinį arba profesinį išsilavinimą – bendrai tai sudaro apie 58 proc. šios grupės asmenų. Tarp 30–55 proc. dalyvumo lygį turinčių asmenų dominuoja vidurinį ir profesinį išsilavinimą turintys žmonės (beveik 59 proc.). Aukštąjį išsilavinimą (ISCED 6–8)

¹⁰⁶ Valstybės duomenų agentūros duomenys pateikti Komisijos užsakymu 2025 m. rugsėjo 4 d.

turi tik apie 14 proc. 0–25 proc. dalyvumo lygį turinčių asmenų ir 21 proc. turinčių 30–55 proc. dalyvumo lygį¹⁰⁷.

Intensyvesnių pagalbos poreikių turintis jaunimas su negalia tarp 18–24 metų amžiaus neproporcingai dažnai iškrenta iš švietimo sistemos. „Early leavers“¹⁰⁸ rodiklis Lietuvoje tarp turinčių intensyvesnių pagalbos poreikių yra itin aukštas – net 81,6 proc. (2024 m.)¹⁰⁹. Tai aukščiausias rodiklis visoje Europos Sąjungoje, jis daugiau nei dešimt kartų viršija jaunimo be negalios ankstyvo iškritimo iš švietimo sistemos lygį Lietuvoje (6 proc.). Jaunų žmonių (15–34 m.) su intensyvesniais pagalbos poreikiais, kurie nesimoko ir nedirba, lygis siekia 74,2 proc. – taip pat milžiniškas atotrūkis, palyginti su bendru 10,7 proc. lygiu Lietuvoje¹¹⁰. Taigi didžioji dauguma jaunuolių su sunkia negalia iškrenta iš švietimo sistemos nebaigę vidurinės mokyklos, o tai ilgainiui lemia ilgalaikę socialinę ir ekonominę atskirtį.

Įtraukusis ugdymas

Teigiami pokyčiai:

- 2024 m. įsigaliojo Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimai, naikinantys diskriminacines nuostatas, kurie leido mokykloms atsisakyti mokinių dėl jų negalios.
- Nuo 2023 m. rugsėjo 1 d. Lietuvoje veikia devyni regioniniai specialiojo ugdymo centrai, įsteigti siekiant padėti švietimo įstaigoms pasirengti įtraukiojo ugdymo įgyvendinimui ir spręsti su tuo susijusius iššūkius. Šie centrai teikia metodinę ir konsultacinę pagalbą mokykloms, darželiams, mokytojams bei švietimo pagalbos

---

¹⁰⁷ Valstybės duomenų agentūros duomenys pateikti Komisijos užsakymu 2025 m. rugsėjo 4 d.

¹⁰⁸ Jauni asmenys, įgyję ne daugiau kaip pagrindinį išsilavinimą (iki dešimtos klasės) ir nesimokantys toliau, priskiriami anksti švietimo sistemą palikusiųjų (angl. *Early leavers from education and training*) grupei. Šis rodiklis išreiškiamas procentine dalimi visų tos amžiaus grupės gyventojų atžvilgiu ir rodo jaunimo, neįgyjančio tolesnio išsilavinimo ar profesinio rengimo, mastą.

¹⁰⁹ [Eurostat, 2024.](#)

¹¹⁰ [Ten pat.](#)

specialistams, dirbantiems su mokiniais, kuriems nustatyti specialieji ugdymosi poreikiai (toliau vadinama ir SUP)¹¹¹. Regioninių centrų specialistai konsultuoja priskirto regiono švietimo įstaigas tiek nuotoliniu būdu, tiek vykdamy į vietą, užtikrindami praktinę ir metodinę pagalbą¹¹².

- 2023 m. sausio 1 d. įsteigtas Lietuvos įtraukties švietime centras (toliau – LĮŠC), kurio tikslas – stiprinti švietimo sistemos veiksmingumą, padedant švietimo bendruomenei įvairių ugdymosi poreikių turinčių mokinių ugdymą grįsti įtraukiojo ugdymo kultūra ir praktika¹¹³. LĮŠC padeda kurti ir diegti įtraukiojo ugdymo strategijas, plėtoja švietimo pagalbą, teikia metodinę pagalbą ugdymo ir švietimo pagalbos dalyviams bei tobulina jų kompetencijas, reikalingas įtraukiamam ugdymui įgyvendinti.
- 2023–2024 mokslo metais (toliau – m. m.) penkiolikoje šalies savivaldybių pradėjo veikti 103 mokinių įvairovei atviros klasės, kuriose mokosi iki trijų mokinių, kuriems nustatyti dideli ar labai dideli specialieji ugdymosi poreikiai. Šie mokiniai prilyginami dviem mokiniams, todėl atitinkamai mažinamas bendras klasės mokinių skaičius. Teigiamai vertintina, kad nuo 2025–2026 m. m. planuojama tęsti šią veiklą ir plėsti šių klasių tinklą.
- 2023 m. balandžio 12 d. pristatytas leidinys „Universalaus dizaino mokymuisi gairės“¹¹⁴, parengtas „Tūkstantmečio mokyklų“ programos kontekste, siekiant pateikti rekomendacijas, kaip taikyti universalus dizaino mokymuisi principus Lietuvos bendrojo ugdymo kontekste.

---

¹¹¹ „Specialiųjų ugdymosi poreikių“ samprata dabartiniame reguliavime apima platesnį mokinių spektrą, nei negalią turintys mokiniai (pvz., emocinių sunkumų, didelį mokymosi potencialą turintys mokiniai ir pan.). Todėl netikslu SUP statusą prilyginti negalios statusui. Kita vertus, dalis nustatytų SUP turinčių mokinių turi negalią ar susijusių ugdymosi poreikių, kuriuos valstybė turėtų atliepti remdamasi, be kita ko, Konvencijoje įtvirtintomis pareigomis. Čia ir toliau, kalbant apie pagal egzistuojantį reguliavimą nustatytą statusą, naudojama sąvoka „specialieji ugdymosi poreikiai“. Kitais atvejais naudojama sąvoka „individualūs poreikiai, susiję su negalia“ ir kitos, kurios atitinka Konvencijoje naudojamą žmogaus teisių modelių grįstą terminologiją. Daugiau apie tinkamų sąvokų taikymą – [Negaliai jautrios kalbos gairėse](#).

¹¹² [Informacija mokykloms apie regioninių specialiojo ugdymo centrų teikiamas paslaugas](#).

¹¹³ [Lietuvos įtraukties švietime centras](#).

¹¹⁴ [Universalaus dizaino mokymuisi gairės](#).

- LjŠC ir Nacionalinė švietimo agentūra įgyvendina plataus masto viešinimo ir komunikacijos priemonės, skirtas formuoti teigiamas visuomenės ir švietimo bendruomenės nuostatas įtraukiojo ugdymo atžvilgiu – sukurtas vizualinis identitetas ir informacinis portalas www.itrauktis.lt, organizuojamos konferencijos ir renginiai, vykdoma nacionalinė komunikacijos kampanija „Įtrauktis: visiems ir kiekvienam“, apimanti tyrimus, regioninius renginius, medijų turinį ir viešinimo veiklas 2025–2029 m. laikotarpiu.
- Mokyklų fizinis prieinamumas nuo 2018 m. yra stebimas vadovaujantis Mokyklų pritaikymo asmenims su negalia anketos duomenimis¹¹⁵. Ši anketa turėjo trūkumų ją pildant, todėl, siekiant metodinio vientisumo ir aiškumo, tiek pildant anketą, tiek analizuojant duomenis, 2024 m. ANTA kartu su Švietimo, mokslo ir sporto ministerija rengia sąsajas tarp ŠVIS ir STASIS sistemų.
- Įtraukiojo ugdymo stiprinimui buvo patvirtintos kelios 2021–2030 m. švietimo plėtros programos ir regioninės pažangos priemonės, kurioms skirti reikšmingi valstybės ir Europos Sąjungos finansiniai resursai: Nr. 12-003-03-01-01 „Įgyvendinti „Tūkstantmečio mokyklų“ programą“¹¹⁶, Nr. 12-003-03-02-01 „Įgyvendinti įtraukijį švietimą“¹¹⁷ ir regioninė priemonė Nr. 12-003-03-01-23 (Re) „Padidinti ugdymo prieinamumą atskirtį patiriantiems vaikams“¹¹⁸. Šios priemonės buvo nukreiptos į įtraukiojo ugdymo plėtrą, apimančią mokymosi aplinkos pritaikymą, specialistų tinklo stiprinimą, pedagogų kompetencijų ugdymą bei švietimo prieinamumo didinimą visiems mokiniams, įskaitant turinčius negalią.
- Įgyvendintas pasirengimo įgyvendinti Švietimo įstatymo Nr. I-1489 5, 14, 21, 29, 30, 34 ir 36 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 451 straipsniu nuostatas

---

¹¹⁵ [Mokyklų pritaikymo asmenims su negalia anketos duomenys.](#)

¹¹⁶ [Dėl 2021–2030 m. plėtros programos valdytojos Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerijos Švietimo plėtros programos pažangos priemonės Nr. 12-003-03-01-01 „Įgyvendinti „Tūkstantmečio mokyklų“ programą“ aprašo patvirtinimo.](#)

¹¹⁷ [Dėl 2021–2030 m. plėtros programos valdytojos Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerijos Švietimo plėtros programos pažangos priemonės Nr. 12-003-03-02-01 „Įgyvendinti įtraukijį švietimą“ aprašo patvirtinimo.](#)

¹¹⁸ [Dėl regioninės pažangos priemonės Nr. 12-003-03-01-23 \(RE\) „Padidinti ugdymo prieinamumą atskirtį patiriantiems vaikams“ finansavimo gairių patvirtinimo.](#)

2021–2024 m. veiksmų planas¹¹⁹, kuris numatė kompleksines priemones siekiant užtikrinti kokybišką švietimą kiekvienam vaikui – pritaikyti mokyklų aplinkas pagal universalaus dizaino principus, aprūpinti specialiosiomis priemonėmis, stiprinti pedagogų ir švietimo pagalbos specialistų kompetencijas, plėtoti regioninius ir nacionalinius metodinius centrus, steigti papildomas pagalbos pareigybes bei vykdyti įtraukties stebėseną ir visuomenės nuostatų formavimą.

Esama situacija ir tobulintinos sritys:

Lietuvoje įtraukiojo švietimo politika formaliai grindžiama Konvencija, Švietimo įstatymu, Asmenų su negalia teisių apsaugos pagrindų įstatymu ir kitais teisės aktais. Nacionalinė švietimo strategija numato mokinių, kuriems nustatyti specialieji ugdymosi poreikiai, įtrauktį į bendrojo ugdymo įstaigas, didinant prieinamumą ir pritaikant mokymosi aplinką. Vis dėlto praktinė šių dokumentų įgyvendinimo raida rodo reikšmingą atotrūkį tarp teisės aktų nuostatų ir realios įtraukties mokyklose.

Nors 2024 m. įsigaliojęs naujos redakcijos Švietimo įstatymas panaikino dalį diskriminacinių nuostatų, jo įgyvendinimą lydėjo politinis pasipriešinimas. 2024 m. birželio 25 d. priimti pakeitimai numatė procedūrą, leidžiančią mokyklai siūlyti mokinį perkelti į kitą mokyklą, jei dėl „neproporcingos ar nepagrįstos naštos“ neįmanoma užtikrinti tinkamo sąlygų pritaikymo¹²⁰. Šią nuostatą žmonių su negalia organizacijos, Komisija ir ekspertai kritikavo kaip neteisingai interpretuojančią tinkamo sąlygų pritaikymo principą, o iki 2025 m. lapkričio dar nebuvo parengtų kriterijų, kaip neproporcingą ar nepakeliamą naštą įvertinti.

Nemažai mokinių su negalia vis dar mokosi segreguotose aplinkose. Nors specialiųjų mokyklų skaičius nuo 2023 m. sumažėjo nuo 42 iki 33, jose formaliai besimokančiųjų skaičius sumažėjo tik 114 mokinių (nuo 3666 iki 3552). Tačiau faktinės situacijos tai beveik nepakeitė, nes specialiųjų mokyklų skaičiaus sumažėjimas buvo lemtas mokyklų tinklo optimizavimo. 2024 m., remiantis mokyklų tinklo kūrimo taisyklėmis¹²¹, buvo

---

¹¹⁹ [Pasirengimo įgyvendinti Švietimo įstatymo Nr. I-1489 5, 14, 21, 29, 30, 34 ir 36 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 451 straipsniu nuostatas 2021–2024 m. veiksmų plano projektas.](#)

¹²⁰ [Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo Nr. I-1489 28 ir 29 straipsnių pakeitimo įstatymas.](#)

¹²¹ [Nutarimas dėl mokyklų, vykdančių formaliojo švietimo programas, tinklo kūrimo taisyklių patvirtinimo.](#)

reorganizuotos mažesnį mokinių skaičių turinčios mokyklos, prijungiant jas prie didesnių mokyklų. Todėl faktiškai šios specialiosios mokyklos išliko kaip atskiri padaliniai, savo senuosiuose pastatuose, pakeičiant juridinį asmenį ir administracinę struktūrą¹²².

2025–2026 m. m. duomenys rodo, kad specialiosios ir lavinamosios klasės išlieka svarbia įtraukties sistemos dalimi. Bendrai šalyje veikia apie 18,5 tūkst. klasių, kuriose mokosi apie 360 tūkst. mokinių, iš jų specialiosiose klasėse – apie 3,2 tūkst., o lavinamosiose – apie 2 tūkst. mokinių¹²³.

Bendrosiose klasėse besimokančių mokinių, turinčių nustatytų specialiųjų ugdymosi poreikių, dalis pastaraisiais metais augo. 2024–2025 m. m. ji vidutiniškai sudarė 8,95 proc. gimnazijose, 17,9 proc. pagrindinėse mokyklose, 25,13 proc. pradinėse mokyklose ir 16,05 proc. progimnazijose. Lyginant 2019–2024 ir 2024–2025 m. m. duomenis, bendrosiose klasėse besimokančių mokinių, turinčių SUP, dalis padidėjo visose mokyklų grandyse – gimnazijose nuo 8,1 iki 8,9 proc., pagrindinėse mokyklose nuo 16,7 iki 17,9 proc., pradinėse mokyklose nuo 20,7 iki 25,1 proc., o progimnazijose nuo 12,8 iki 16 proc. Didžiausias augimas fiksuojamas pradinėse mokyklose, kuriose įtraukiojo ugdymo apimtys didėja sparčiausiai, ypač kaimiškose ir žiedinėse savivaldybėse¹²⁴. Tai patvirtina 2016 m. Komiteto identifikuotą tendenciją, kad pereinant į aukštesnes ugdymo pakopas vaikai su negalia dažnai priversti pereiti į specialiąsias mokyklas.

Nors nustatytų SUP turinčių mokinių dalies bendrojo ugdymo klasėse tendencija teigiama, svarbu pastebėti, kad šią statistiką lemia SUP turinčių mokinių skaičiaus augimas. Pvz., tarp 2021–2022 ir 2024–2025 m. m. elgesio ir emocijų sutrikimų turinčių mokinių skaičius padidėjo net apie 49 proc. (nuo 7505 iki 11168). Taigi, nors bendras mokinių skaičius šiek tiek didėjo (2,7 proc.), mokinių, turinčių elgesio ir emocijų sutrikimų, daugėjo beveik dvigubai sparčiau, todėl jų dalis nuo visų mokinių augo – nuo 1,61 proc. iki 2,34 proc.¹²⁵ Taip pat didėjo bendras nustatytų SUP turinčių mokinių

---

¹²² Pavyzdžiui, [Sprendimas dėl Varėnos specialiosios mokyklos reorganizavimo ir Varėnos r. Senosios Varėnos Andriaus Ryliškio pagrindinės mokyklos nuostatų patvirtinimo.](#)

¹²³ [Nuo 2017–2018 m.m. įtraukiami ir profesinių mokymo įstaigų mokiniai, kurie mokosi tik pagal bendrojo ar priešmokyklinio ugdymo programas.](#)

¹²⁴ [Bendrosiose klasėse besimokančių mokinių, turinčių SUP, dalis \(proc.\) pagal tipus.](#)

¹²⁵ [Elgesio ir emocijų sutrikimų turinčių mokinių skaičius ir dalis \(proc.\) 2021–2024 m.](#)

skaičius – nuo maždaug 42 tūkst. (2020–2021 m. m.) iki beveik 48 tūkst. (2024–2025 m. m.)¹²⁶. Tokį augimą paaiškina geresnis individualiųjų ugdymosi poreikių atpažinimas dėl keliamų mokytojų ir kitų švietimo dalyvių kompetencijų ir dėmesio įtraukiojo ugdymo stiprinimui.

Metai	Specialiosios / lavinamosios klasės (dalinė integracija)	Bendrosios klasės (visiška įtrauktis)	Specialiosios mokyklos / centrai	Iš viso SUP mokinių	Specialiosios / lavinamosios klasės, proc.	Bendrosios klasės (visiška įtrauktis), proc.	Specialiosios mokyklos / centrai, proc.
2020–2021	1288	38058	3597	42943	3,0	88,6	8,4
2021–2022	1398	38699	3578	43675	3,2	88,6	8,2
2022–2023	1446	39430	3544	44420	3,3	88,8	8,0
2023–2024	1478	43027	3581	48086	3,1	89,5	7,4
2024–2025	1662	44964	3473	50099	3,3	89,8	6,9

10 lentelė. SUP turinčių mokinių dinamika ir dalis specialiosiose klasėse, mokyklose, bendrosiose klasėse. Parengta autorių pagal Oficialiosios statistikos duomenis¹²⁷

Taip pat svarbu pabrėžti, kad ne visi nustatytų SUP turintys mokiniai turi negalią. Nors nustatytų SUP turinčių mokinių bendrosiose klasėse šiuo metu yra 44964, tik 5700 iš jų turi kokią nors negalią – kiti nustatytų SUP turintys vaikai dažnai turi emocijų, mokymosi sutrikimų, sunkumų. Šie sunkumai privalo būti atliepti ugdymosi procese, bet negalios gyvenimo eigoje jie dažniausiai nelemia. Specialiosiose mokyklose mokinių su negalia 2024–2025 m. m. buvo apie 3124, o specialiosiose klasėse – 1444. Taigi proporciškai bendrosiose klasėse vaikų su negalia dalis sudaro apie 55 proc., o specialiosiose mokyklose vis dar mokosi apie 30,4 proc. vaikų su negalia. Nors nuo 2020 m. tendencija yra teigiama – daugiau mokinių su negalia mokosi bendrosiose klasėse, bet tai lemiamą ir mokinių statistikos augimo (nuo 8496 iki 10268). Taip pat auga mokinių, ugdomų

¹²⁶ [Bendrojo ugdymo mokyklų mokiniai, turintys SUP.](#)

¹²⁷ [Bendrojo ugdymo mokyklų mokiniai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių.](#)

specialiosiose klasėse, dalis (nuo 12,9 proc. iki 14,1 proc.). Taigi nors specialiosiose mokyklose mokinių su negalia mažėja, vis dar yra pakankamai reikšminga jų dalis. Daugiausia tai mokiniai su intelekto negalia (2024–2025 m. m. – 1069), kompleksine negalia (2024–2025 m. m. – 1610). Specialiosiose klasėse šių mokinių iš viso yra 1251.

Metai	Specialiosios klasės (dalinė įtrauktis)	Proc.	Bendrosios klasės (visiška įtrauktis)	Proc.	Specialiosios mokyklos / centrai	Proc.	Iš viso mokinių su negalia (asm.)
2020–2021	1093	12,9	4105	48,3	3298	38,8	8496
2021–2022	1162	13,3	4336	49,6	3241	37,1	8739
2022–2023	1211	13,4	4631	51,1	3227	35,6	9069
2023–2024	1259	12,9	5204	53,5	3260	33,5	9723
2024–2025	1444	14,1	5700	55,5	3124	30,4	10268

11 lentelė. Mokinių su negalia pasiskirstymas pagal ugdymo formą

Apibendrinant, mokinių, besimokančių ne bendrojo ugdymo klasėse, dalis kinta itin nežymiai ir yra lemiamą daugiausia nustatyto SUP statuso mokinių skaičiaus augimo, bet ne mokinių perėjimo iš segreguotų mokymosi aplinkų į įtraukias.

Pastaraisiais metais buvo investuota į fizinės aplinkos prieinamumo gerinimą. Tačiau šios priemonės išlieka fragmentiškos, taip pat nėra aišku, kiek tiksliai mokyklų prieinamumas pagerintas, kaip jis pagerintas. Trūksta tikslų duomenų apie mokyklų prieinamumo didinimą. Statistiniai duomenys apie mokyklų prieinamumą, pateikiami ŠVIS, nėra tikslūs, paremti mokyklų įsivertinimu, o apklausos klausimai nėra tikslūs ir galimai skirtingai interpretuojami, todėl sudėtinga analizuoti prieinamumo tendencijas.

Šalyje pastaruoju metu plečiamas supratimas dėl mokymosi aplinkos pritaikymo apimant ne tik fizinės aplinkos, prieinamumo gerinimą, bet ir erdvių, reikalingų nusiraminiui (sensorinių erdvių) kūrimą švietimo įstaigose. Nemažai tokių aplinkų įrengta „Tūkstantmečio mokyklų“ programos ir kitomis Europos Sąjungos struktūrinių

fondų projektų lėšomis. Tačiau svarbu pabrėžti, jog šie kambariai, naudojami ne pagal paskirtį ir netinkamai, gali būti ne tik neveiksmingi, bet ir žalingi vaiko emocinei sveikatai. Labai svarbu, kad sensorinės priemonės būtų naudojamos remiantis ergoterapeuto įvertinimu ir rekomendacijomis. Tačiau ergoterapeutų paslaugos švietimo sistemoje pasitelkiamos retai ir fragmentiškai, nors sensorinius kambarius turinčių mokyklų tinklas yra tankus.

Praktikoje daugelyje bendrojo ugdymo įstaigų vis dar dominuoja standartizuotas požiūris į mokymą ir vertinimą. Vertinimo sistemos dažnai nėra pritaikytos mokiniams su skirtingais poreikiais, o lankstūs žinių patikrinimo būdai (pvz., alternatyvūs testavimo metodai, sensorinės pertraukos, kurių laikas neįskaičiuojamas į žinių patikrinimo laiką, technologiniai sprendimai) taikomi nepakankamai plačiai. Patikrinimų neprieinamumą iliustruoja atvejis, dėl kurio Lygių galimybių kontrolierė 2025 m. spalio 13 d. priėmė sprendimą Nr. (25)SN-185)SP-71¹²⁸ ir nustatė, kad Nacionalinė švietimo agentūra pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimo metu diskriminavo mokinį su autizmo spektro sutrikimu – jam nebuvo suteikti teisėtai paskirti pritaikymai, būtini užduotims atlikti pagal individualius poreikius. Dėl to mokinyš negalėjo tinkamai atskleisti savo gebėjimų, o situacija pažeidė lygių galimybių ir nediskriminavimo negalios pagrindu principus.

Vis dar susiduriama su plačiai paplitusiu visuomenės neigiamu požiūriu į vaikus, turinčius SUP ugdymuisi. Neigiamos visuomenės nuostatos išlieka dideliu barjeru įtraukties plėtrai. Tyrimai (pvz., Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos užsakyta apklausa 2022 m.) rodo, kad dalis visuomenės skeptiškai vertina vaikų su negalia ugdymą kartu su visais vaikais¹²⁹. Tai atspindi sistemingą nepakankamą visuomenės švietimą apie žmonių su negalia teises.

Didelį iššūkį kelia žmogiškųjų išteklių trūkumas: nors daugėja specialiųjų pedagogų ir kitų pagalbos mokiniui specialistų etatų, jų pasiskirstymas tarp savivaldybių yra netolygus.

---

¹²⁸ [Dėl negalios pagrindu galimai diskriminuojančių Nacionalinės švietimo agentūros veiksmų \(neveikimo\) pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimo vykdymo metu tyrimo.](#)

¹²⁹ 2022 m. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos inicijuota apklausa atskleidė, jog mažiau nei pusė – 45 proc. – apklaustųjų teigia, kad visiškai arba iš dalies sutiktų, kad jų vaikas (-ai) bendrąjį išsilavinimą įgytų mišrioje klasėje kartu su vaikais su negalia ir SUP. Visai arba iš dalies nesutiktų 31 proc., neapsisprendę – 24 proc. apklaustųjų.

Per 2022–2025 m. laikotarpį nuosekliai mažėjo mokyklų, neturinčių nė vieno švietimo pagalbos specialisto (logopedo, psichologo, socialinio, specialiojo pedagogo, surdo- ar tiflopedagogo). 2022–2023 m. tokių mokyklų buvo 7,77 proc., 2023–2024 m. – 7,20 proc., o 2024–2025 m. – 6,17 proc. Daugiausia jų išlieka didžiuosiuose miestuose – Vilniuje (13,33 proc.), Kaune (5,63 proc.) ir Klaipėdoje (6,82 proc.), tačiau čia taip pat matomas nuoseklus teigiamas pokytis. Žiedinėse savivaldybėse trūkumo dalis sumažėjo nuo 8,9 iki 5,8 proc., o mažosiose – net nuo 6,8 iki 2,3 proc. Didžiosiose kaimiškose savivaldybėse situacija iš esmės stabili – švietimo pagalbos specialistų trūksta tik pavienėse mokyklose¹³⁰. Tai rodo, kad švietimo pagalbos prieinamumas gerėja visoje šalyje, nors didžiųjų miestų savivaldybėse vis dar išlieka poreikis stiprinti specialistų tinklą ir užtikrinti jų pasiekiamumą visiems mokiniams.

Savivaldybių tipas	2022–2023 m.	2023–2024 m.	2024–2025 m.	Pokytis 2022–2025 m. (proc. p.)
Didžiosios kaimiškos savivaldybės	3,67	4,55	4,44	+0,77
Mažosios savivaldybės	6,82	6,82	2,27	-4,55
Miestų savivaldybės	11,61	9,58	8,43	-3,18
Žiedinės savivaldybės	8,87	8,06	5,79	-3,08
Iš viso šalyje	7,77	7,20	6,17	-1,60

12 lentelė. Mokyklų, neturinčių nė vieno švietimo pagalbos specialisto, dalis (proc.). Parengta autorių pagal ŠVIS duomenis¹³¹

Daugelis mokytojų vis dar neturi pakankamų kompetencijų dirbti įtraukiojo ugdymo aplinkoje – dažnai pabrėžiama, kad įtraukusis ugdymas „trukdo“ įprastam mokymui. Nors profesinės kvalifikacijos tobulinimo įtraukiojo ugdymo srityje galimybių tikrai daug, tai atspindi ne tik žinių stoką, bet ir vertybinį pasipriešinimą.

¹³⁰ [Mokyklų, neturinčių jokio švietimo pagalbos specialisto, dalis.](#)

¹³¹ [Mokyklų, neturinčių nė vieno švietimo pagalbos specialisto, dalis.](#)

Nepaisant norminių pokyčių ir didėjančio politinio dėmesio įtraukiamam ugdymui, praktinė įgyvendinimo pažanga išlieka fragmentiška ir lėta. Esminė sisteminė transformacija reikalauja ne vien infrastruktūros modernizavimo, bet ir nuoseklios švietimo programų ir ugdymo metodų peržiūros, adaptavimo, vertinimo kriterijų atnaujinimo bei strateginio pedagogų rengimo modelio, orientuoto į darbą su įvairiomis mokinių grupėmis bendroje ugdymo sistemoje. Išlieka politinės valios svarba toliau tęsti svarbią įtraukiojo ugdymo plėtros kryptį ir įtraukties vertybinių pagrindų stiprinimą mokyklų bendruomenėse.

Suaugusiųjų švietimas

2024 m. Eurostato duomenys parodo didelius išsilavinimo skirtumus tarp 15–64 metų Lietuvos gyventojų su ir be negalios. Žmonių su negalia išsilavinimo lygis vis dar yra reikšmingai mažesnis nei negalios neturinčiųjų. Tarp asmenų su negalia net 84,3 proc. turėjo vidurinį ar aukštesnį (bet ne aukštąjį) išsilavinimą (negalios neturintys – 88,8 proc.). Aukštąjį išsilavinimą turėjo tik 23 proc. (lyginant su 44 proc. be negalios). Aukštąjį ir aukštesnį išsilavinimą Lietuvoje turi tik ketvirtadalis (24,3 proc.) 25–64 metų amžiaus asmenų su negalia, o žmonių be negalios šis rodiklis siekia 50,5 proc.¹³² Vis dėlto, asmenys su negalia dažniau turi vidurinio ar pagrindinio išsilavinimo su profesine kvalifikacija lygį, nei negalios neturinti visuomenės dalis – net 41,7 proc., palyginti su 27,2 proc.

Didžiausi išsilavinimo skirtumai pastebimi tarp asmenų, turinčių intensyvesnių pagalbos poreikių¹³³ – tik 11,3 proc. jų turėjo aukštąjį išsilavinimą, o net 30,2 proc. buvo įgiję ne daugiau kaip pagrindinį išsilavinimą (iki dešimtos klasės)¹³⁴.

---

¹³² [Išsilavinimo skirtumai.](#)

¹³³ Čia ir toliau cituojant Eurostato ir Valstybės duomenų agentūros apklausų duomenis, asmenimis su negalia laikomi „asmenys, kurių veikla dėl sveikatos sutrikimų buvo ar nebuvo apribota“. Ši respondentų grupė kategorizuojama į du ar kelis lygius: šiek tiek arba labai apribota; neapribota; šiek tiek apribota; labai apribota. Eurostato šaltinis:

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/dsb_sprpb01/default/table?lang=en&category=dsb.dsb_spr.dsb_sprpb.

¹³⁴ Eurostat, 2024,

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/edat_lfs_9920_custom_17271229/default/table?lang=en&page=time:2024.

Eurostato duomenys rodo, kad Lietuvoje mokymesi visą gyvenimą 2024 m. dalyvavo tik 7,9 proc. 25–64 metų amžiaus asmenų su negalia (per pastarąsias keturias savaites). Šalies gyventojų be negalios rodiklis – 10,0 proc., o bendras Europos Sąjungos vidurkis – 14,4 proc.¹³⁵ Atkreiptinas dėmesys, kad duomenys apie intensyvesnių pagalbos poreikių negalią turinčių asmenų dalyvavimą mokymesi visą gyvenimą Lietuvoje dėl per mažos imties yra neskelbiami. Tai rodo ne tik metodologinę statistinio tyrimo spragą, bet ir sistemine šios gyventojų grupės atskirtį. Tikėtina, kad intensyvesnių pagalbos poreikių turinčių asmenų dalyvavimo švietimo ir mokymosi veiklose lygis itin žemas.

Profesinis mokymas

Teigiami aspektai:

- Profesinio mokymo įstaigose mokinių su negalia skaičius nuosekliai augo nuo 1085 (2019–2020 m.) iki 2028 (2024–2025 m.), t. y. beveik padvigubėjo.
- Nors prieinamam profesiniam mokymui skatinti jau ilgą laiką nebuvo skirta Europos sąjungos investicijų, 2024 m. pradėtas projektas „Profesinis ugdymas – prieinamas visiems“ (10-020-P-0001), kuris siekia užtikrinti, kad profesinis mokymas Lietuvoje būtų prieinamas visiems mokiniams, nepriklausomai nuo jų socialinės ar ugdymosi situacijos. Projektas orientuotas į mokinius, turinčius SUP, ir mokinius iš nepalankaus socialinio ekonominio konteksto, jiems suteikiant būtinas priemones, įrangą, mokymus ir specializuotas paslaugas, kurios padės įsitraukti į mokymąsi, įgyti kvalifikaciją ir integruotis į darbo rinką. Kartu stiprinamos ir profesinio mokymo įstaigų mokytojų bei švietimo pagalbos specialistų kompetencijos. Įgyvendinant projektą planuojama suteikti paramą 790 mokinių iš nepalankias sąlygas turinčių grupių Vidurio ir Vakarų Lietuvos bei Sostinės regionuose. Projekto trukmė – nuo 2024 m. spalio 18 d. iki 2029 m. rugpjūčio 31 d., o bendra finansavimo suma siekia 5 106 147,82 Eur. Projektas finansuojamas Europos socialinio fondo+ (ESF+) ir bendrojo finansavimo lėšomis.

---

¹³⁵ Eurostat, 2024,

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/trng_lfs_16_custom_17273807/default/table?lang=en&page=1&time:2022.

Esama situacija ir tobulintini aspektai:

Mokymosi įstaigos tipas	2019–2020	2020–2021	2021–2022	2022–2023	2023–2024	2024–2025
Profesinio mokymo įstaigos	1 085	1 034	1 311	1 440	1 541	2 028

13 lentelė. Mokiniai su negalia profesinio mokymosi įstaigose (pagal Oficialiosios statistikos duomenis)

Profesinio mokymo ir suaugusiųjų švietimo sistema Lietuvoje išlieka diskriminuojanti žmones su negalia, ypač tuos, kurie turi intelekto, regos ar klausos negalią. Švietimo, mokslo ir sporto ministerija teigia, kad profesinio mokymo programų spektras plečiamas, kad „kiekvienas besimokantysis, nepriklausomai nuo jo poreikių ar negalios, turėtų galimybę įgyti aktualias darbo rinkoje kompetencijas“¹³⁶. Tačiau faktiškai žmonės su intelekto negalia gali mokytis tik pagal specialiai pritaikytas II kvalifikacijos lygio programas (pvz., kambarių tvarkytojo, virėjo, siuvėjo, žemės ūkio darbuotojo padėjėjo), kurios pasižymi žemesniu kvalifikaciniu lygiu ir ribotomis karjeros galimybėmis. Tai kuria išankstinio ribojimo ir profesinės segregacijos modelį priėmimo į profesines programas ir jų vykdymo sistemoje, kai žmonės su negalia nukreipiami į siaurą profesijų spektrą, nepriklausomai nuo jų asmeninių gebėjimų ar interesų.

Panaši diskriminacinė logika matoma ir informacinėse bei mokymosi platformose. „Mokausi Lietuvoje“ sistema leidžia filtruoti profesinio mokymo programas pagal „pritaikymą specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems asmenims“, taip iš anksto nustatant, kurios programos „tinka“ žmonėms su negalia. Sisteminės diskriminacijos mastą atskleidžia Užimtumo tarnybos 2023 m. duomenys (žr. 13 lentelę). Jie rodo, kad programų pasiūla labai fragmentuota ir stipriai priklauso nuo negalios pobūdžio –

---

¹³⁶ Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos 2025 m. balandžio 22 d. dokumentas Nr. SD-1488 (20.2 Mr-31), atsakymas į Žmonių su negalia teisių stebėsenos komisijos prie Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos 2025 m. kovo 31 d. raštą Nr. (1.23)S-4 „Dėl informacijos pateikimo Jungtinių Tautų asmenų su negalia teisių konvencijos stebėsenai ir dėl rekomendacijų įgyvendinimo“.

judėjimo negalią turintiems asmenims siūloma gerokai daugiau programų nei klausos, regos ar intelekto negalią turintiems. Kita vertus, visiškai nėra aišku, pagal kokius kriterijus nustatomas programos tinkamumas tam tikrai negaliai.

Negalios pobūdis	Formaliosios programos (vnt.)	Mokymo teikėjai (vnt.)	Neformaliosios programos (vnt.)	Mokymo teikėjai (vnt.)
Klausos negalia	73	7	40	9
Regos negalia	17	5	1	1
Judėjimo negalia	62	15	72	21
Intelekto negalia	12 ir 8 moduliai	7	11	4

14 lentelė. Profesinio mokymo programų pritaikymas asmenims su negalia (Užimtumo tarnyba, 2023 m., Socialinės apsaugos ir darbo ministerija)

Analogišką situaciją matome ir 2024 m. pradėtoje suaugusiųjų švietimo platformoje „Kursuok“, kur iš 1448 mokymo programų žmonėms su negalia siūlomos tik 39: iš jų 38 – judėjimo negalią turintiems, viena – regos negalią turintiems, o klausos ir intelekto negalią turintiems nesiūloma nė vienos¹³⁷. Tai rodo, kad Lietuvoje suaugusiųjų švietimo prieinamumas vis dar remiasi segregacijos ir išskyrimo modeliu, o ne universalus dizaino mokymuisi ir įtraukties principais.

Yra sričių, kur gali būti nustatyti tam tikri objektyvūs sveikatos reikalavimai. Tokie reikalavimai gali būti teisėti, kai jie tiesiogiai susiję su darbo sauga ar sveikatos apsauga konkrečioje profesijoje (pvz., vairuotojo, ugniagesio ar sveikatos priežiūros specialisto). Jei profesiniame standarte ar Europos Sąjungos teisės aktuose nustatyti papildomi sveikatos reikalavimai dirbti pagal tam tikrą kvalifikaciją (Europos Sąjungos direktyvų dėl darbuotojų saugos ir sveikatos (pvz., Direktyva 89/391/EEB ir su ja susijusios šakos

---

¹³⁷ [Nacionalinėje suaugusiųjų švietimo platformoje KURSUOK siūlomi mokymai asmenims su negalia, 2025-06-26 d. duomenys.](#)

direktyvos), mokymo įstaigos turėtų apie tai informuoti viešai, nurodydamos medicininių pažymų pateikimo tvarką.

Tačiau svarbu pabrėžti, kad švietimo programos negali būti skirstomos pagal mokymosi poreikius. Įtraukties principas reiškia, kad visos profesinio ir suaugusiųjų švietimo programos turi būti atviros visiems besimokantiejiems, o mokymo įstaigos privalo užtikrinti tinkamą sąlygų pritaikymą – pritaikyti aplinką, sąlygas, mokymo metodus ir vertinimą taip, kad žmogus su negalia galėtų įgauti išsilavinimą lygiai su kitais asmenimis.

Tokia praktika, kai programos „skirstomos pagal negalią“, pažeidžia Konvencijos 24 straipsnį ir atspindi pasenusią segregacijos ir medicininio modelio paradigmą. Norint įgyvendinti Konvencijos 24 straipsnį, būtina atsisakyti „specialių“ programų kūrimo ir pereiti prie įtraukties ir universalios dizaino mokymuisi principų – kai visos programos nuo pat pradžių kuriamos taip, kad būtų prieinamos kiekvienam žmogui, nepriklausomai nuo jo negalios ar poreikių.

Nors 2024 m. pradėtas įgyvendinti Europos Sąjungos projektas „Profesinis ugdymas – prieinamas visiems“ (10-020-P-0001), tačiau jis kritikuotas negalios NVO dėl segreguojančių projekto nuostatų Projekto finansavimo sąlygų apraše – jame numatyta, kad veiklos profesinių mokyklų mokiniams, kurie turi negalią, SUP arba yra iš nepalankios socioekonominės situacijos, gali būti vykdomos tik atskirai nuo kitų mokinių (nes kitų mokinių dalyvavimas šiose veiklose nėra finansuojamas). Tai kelia riziką, kad Europos Sąjungos investicijos bus panaudotos toliau stiprinant segreguotas mokymosi aplinkas ir formas, o ne stiprins įtraukų profesinį mokymą.

Aukštasis mokslas

Teigiami aspektai:

- 2023 m. gegužės 31 d. Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro įsakymu Nr. V-767 patvirtinti Aukštojo mokslo socialinės dimensijos 2023–2030 m. plėtros prioritetai¹³⁸. Dokumente numatyta stiprinti aukštojo mokslo prieinamumą

---

¹³⁸ [Įsakymas dėl aukštojo mokslo socialinės dimensijos 2023–2030 m. plėtros prioritetų patvirtinimo.](#)

studentams su negalia – pritaikyti studijų aplinką, kurti individualizuotą rekomendacijų sistemą, steigti prieinamumo koordinatorių tinklą, finansuoti bendrabučių pritaikymą ir tobulinti finansinės paramos bei socialinių garantijų mechanizmus.

- Nuo 2023 m. rugsėjo Valstybinis studijų fondas įgyvendina Europos Sąjungos bendrai finansuojamą projektą „Įtraukusis aukštasis mokslas“ (Nr. 01-018-P-0001), kurio tikslas – didinti studijų prieinamumą. Projektas apima dvi pagrindines veiklas: tikslinių išmokų teikimą studentams su negalia bei aukštųjų mokyklų darbuotojų mokymus. Projektas tęsis iki 2027 m. rugsėjo, jo vertė – beveik 10 mln. eurų.
- Nuo 2024 m. stojant į aukštąsias mokyklas įsigaliojo 2022 m. Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo pakeitimai¹³⁹, kuriais įtvirtinta „antroji konkursinė eilė“, skirta didinti aukštojo mokslo prieinamumą socialiai pažeidžiamoms grupėms. Jai skiriama apie 10 proc. valstybės finansuojamų studijų vietų. Į šią eilę gali patekti stojantieji, atitinkantys bendruosius stojimo reikalavimus ir bent vieną iš šių sąlygų: turi 45 proc. ar mažesnį dalyvumo lygį arba nustatytą sunkaus ar vidutinio neįgalumo lygį, gauna socialinę pašalpą, yra buvę globojami iki pilnametystės, yra baigę trumpąsias studijas arba turi bent dvejų metų profesinės veiklos patirtį.
- Stojimo duomenų analizė rodo, kad antroji konkursinė eilė galimai turėjo teigiamą poveikį studentų su negalia stojimui į aukštąsias mokyklas. Remiantis STRATA 2024 m. atlikta Mokslo ir studijų įstatymo 77 straipsnio 1¹, 3 ir 4 dalių įgyvendinimo rezultatų analizės ataskaita, 2024 m. pasiskirstymas pagal A.1 pogrupio požymius, palyginus su 2023 m., fiksuoti nedideli pokyčiai pagal įstojusiujų, turinčių negalią (+8 proc. p.) dalį. Vertinant 2024 m. įvykusį asmenų skaičiaus pokytį, palyginti su 2023 m., įstojusiujų su negalia skaičius padidėjo 57 asmenimis (nuo 117 iki 174)¹⁴⁰.

---

¹³⁹ [Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo Nr. XI-242 46, 59, 74, 75, 75-1, 75-2, 75-3, 76, 77, 82, 83 straipsnių pakeitimo, 9 straipsnio pripažinimo netekusiu galios ir įstatymo papildymo 76-1, 76-2, 83-1 straipsniais įstatymo Nr. XIV-654 9, 12 ir 16 straipsnių pakeitimo įstatymas Nr. XIV-1262, 2022-06-30.](#)

¹⁴⁰ [Mokslo ir studijų įstatymo 77 straipsnio 1, 3 ir 4 dalių įgyvendinimo rezultatų analizė](#), p. 46.

Esama situacija ir tobulintini aspektai:

Žmonių su negalia įsitraukimas į aukštąjį mokslą išlieka itin žemas. Nėgana to, duomenys rodo, kad per 2019–2025 m. laikotarpį aukštojo mokslo studentų su negalia kryptingai mažėja. Kolegijose studentų su negalia sumažėjo 10 proc. ir liko tik 97, o universitetuose – 9 proc., liekiant vos 221 studentui. Bendras studentų skaičius nuo 2015 m. buvusio 1006 sumažėjo iki 305 (2024–2025), o tai sudaro vos 0,4 proc. visų universitetų studentų dalį. Šie rodikliai parodo struktūrinį aukštojo mokslo neprieinamumą – remiantis socialinės aukštojo mokslo dimensijos principais, studentai su negalia turėtų sudaryti studentų populiacijos dalį, prilyginamą asmenų su negalia daliai bendroje populiacijoje. Lietuvos atveju tai turėtų būti apie 8,5 proc.¹⁴¹ Dabartinė studentų su negalia dalies disproporcija šiuo atžvilgiu parodo didelį atotrūkį ir struktūrinę jaunų asmenų su negalia atskirtį ir nelygybę aukštojo mokslo sistemoje.

Dalis studentų, turinčių tam tikrų tipų negalią, pavyzdžiui, autizmo spektro sutrikimų, neatitinka nustatytų finansinės paramos kriterijų, nes jiems dažnai nėra nustatyta negalia arba dalyvumo lygis yra aukštesnis nei 45 proc. Į šią grupę patenka ir studentai, turintys nematomas negalias – mokymosi sunkumų, vidaus organų ligų ar psichikos sveikatos sutrikimų.

Remiantis studentų apklausos duomenimis (EUROSTUDENT 8, 2021–2024), beveik pusė (49,8 proc.) studentų, kurie nurodė, kad turi negalią, nurodė turintys psichikos sveikatos sutrikimų, o dar 23,3 proc. – lėtinės ligas. 18,9 proc. studentų nurodė turintys regos ar klausos sutrikimų, darančių įtaką studijoms, 7,5 proc. – mokymosi sunkumų, o 4,7 proc. turi judėjimo negalią. Taip pat 36,9 proc. respondentų nurodė kitus ilgalaikius sveikatos sutrikimus ar funkcinis apribojimus. Tai rodo, kad psichikos sveikatos sutrikimai ir lėtinės ligos sudaro didžiausią dalį tarp studentų su negalia. Nors šie asmenys taip pat susiduria su iššūkiiais studijų procese, jie negali pretenduoti į tikslines išmokas, todėl neatsispindi oficialioje statistikoje. Dėl nepakankamo matomumo ir reguliavimo šie studentai dažnai negauna reikalingos paramos (tiek finansinės, tiek studijų pritaikymo) ir rizikuoja iškristi iš studijų.

---

¹⁴¹ [Negalios statistika ir dinamika.](#)

Didelę įtaką studijų neprieinamumui turi patekimo į aukštąjį mokslą sistema, kurioje pagrindinę įtaką patekimui į aukštąsias mokyklas turi brandos egzaminų išlaikymas ir įvertinimai. Brandos egzaminų sistema numato galimybę pritaikyti užduotis mokiniams su negalia, remiantis Pedagoginės psichologinės tarnybos pažyma. Tačiau pritaikymų tvarka išlieka gana nelanksti ir ribota. Egzistuoja ir kita galimybė – atleidimas nuo egzaminų dėl sveikatos būklės, kuris suteikia teisę gauti brandos atestatą. Tačiau ši alternatyva reikšmingai sumažina stojamąjį balą į aukštąsias mokyklas – apskaičiuojant konkursinį balą iš metinių pažymių, jis dauginamas iš koeficiento, kuris sumažina balą kelis kartus, pvz., jei mokinys turi A lygio dalyko dešimt balų metinį pažymį, jis gali surinkti daugiausia 3,4 konkursinį balą iš dešimt (žr. 14 lentelę).

Įvertinimų skalės	Patenkinami įvertinimai						
	4	5	6	7	8	9	10
Mokyklinė dešimtbalė skalė							
A lygio, S lygio, be lygio dalyko metinis įvertinimas, perskaičiuotas kaip valstybinio brandos egzamino įvertinimo atitikmuo	2,8	2,9	3,0	3,1	3,2	3,3	3,4
B lygio dalyko metinis įvertinimas, perskaičiuotas kaip valstybinio brandos egzamino įvertinimo atitikmuo	1,4	1,5	1,5	1,6	1,6	1,7	1,7

15 lentelė. Vietoje nelaikytų brandos egzaminų įvertinimų vertinamų metinių pažymių 2025 m. perskaičiavimo į konkursinį balą lentelė¹⁴²

Tokia sistema apriboja mokinių su negalia galimybes patekti į aukštąsias mokyklas, ypač į valstybės finansuojamas vietas, ir veikia diskriminuojančiai, skatinant mokinius rinktis atleidimą nuo egzaminų dėl nepakankamai užtikrinamos teisės į tinkamą sąlygų pritaikymą.

¹⁴² [Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2024 m. lapkričio 29 d. įsakymas Nr. V-1349 dėl Stojančiųjų į trumposios pakopos, pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų valstybės finansuojamas studijų vietas ir pretenduojančiųjų į studijų stipendijas pirmosios ir antrosios konkursinių eilių sudarymo 2025 m. tvarkos aprašo patvirtinimo, 5 priedo 16 dalis.](#)

Atleidimo nuo brandos egzaminų sistema yra grįsta žalingais ir menkinančiais stereotipais apie žmones su negalia, formuojančiais žemus lūkesčius jų galimybėms ir ateities perspektyvoms. Nors toks atleidimas kartais pristatomas kaip „tinkamas sąlygų pritaikymas“ ar „alternatyvus kelias“, iš tikrųjų jis sumažina konkursinį balą ir riboja galimybes siekti aukštesnio išsilavinimo lygiomis sąlygomis. Trumpuoju laikotarpiu tai gali atrodyti patrauklu, tačiau moksleiviai ir jų šeimos dažnai nėra tinkamai informuojami apie ilgalaikes šio sprendimo pasekmes.

Atleidimas nuo egzaminų galėtų būti taikomas tik tokiais atvejais, kai dėl savo tikslo iš principo nėra prieinama tam tikrą negalią turinčiam asmeniui, pvz., klausymo dalis kurtiesiems. Tačiau brandos egzaminų tvarka, pagal kurią konvertuojant pasiekimų įvertinimus jų balas yra reikšmingai sumažinamas, pablogina mokinių galimybes įstoti į aukštąją mokyklą. Todėl iš principo tokia tvarka yra diskriminacinė ir negali būti laikoma tinkamu sąlygų pritaikymu arba alternatyviu keliu į aukštąjį mokslą. Taigi dėl neprieinamos brandos egzaminų organizavimo tvarkos ir diskriminacinės atleidimo nuo egzaminų laikymo tvarkos mokiniai su negalia dažnai neturi galybės lygiai su kitais asmenimis atskleisti savo žinių ir gebėjimų.

2024 m. pagal antrąją konkursinę eilę į valstybės finansuojamas studijų vietas buvo priimti 283 asmenys, iš kurių 41 proc. turėjo praktinės veiklos patirties (nebuvo pateikta informacijos, kiek tarp jų buvo asmenų su negalia)¹⁴³. 2025 m. į valstybės finansuojamas vietas pagal antrąją eilę buvo pakviestas 391 asmuo (sutartis pasirašė 357), iš kurių 96 asmenys turėjo negalią. 80 buvo pakviesti pagal negalios kriterijų, o šešiolika – turintys ir negalią, ir darbo patirties¹⁴⁴. LAMA BPO ataskaitoje siūloma peržiūrėti antrosios konkursinės eilės sudarymo principus, nes esama sistema laikoma per sudėtinga ir nepakankamai atspindinčia socialinę dimensiją – kai kurie kriterijai (pvz., darbo patirtis, karo tarnybos patirtis) nėra tiesiogiai susiję su socialiniais veiksniais, taip pat trūksta kriterijų, apimančių kultūrinius, etninius, amžiaus ar kalbos barjerus¹⁴⁵.

---

¹⁴³ [2024 m. bendrojo priėmimo į Lietuvos aukštąsias mokyklas apžvalga.](#)

¹⁴⁴ [2025 m. bendrojo priėmimo į Lietuvos aukštąsias mokyklas apžvalga.](#)

¹⁴⁵ [Ten pat.](#)

Mažą studentų su negalia skaičių lemia studijų neprieinamumas, įskaitant fizinės aplinkos neprieinamumą, studijų lankstumo trūkumas ir teisės į tinkamų sąlygų pritaikymą neužtikrinimas. Taip pat didelę įtaką daro nepakankamas paruošimas aukštajam mokslui bei aspiracijų trūkumas dėl sisteminės socialinės atskirties¹⁴⁶.

Nors dalis aukštųjų mokyklų siekia stiprinti studijų prieinamumą įdarbindami negalios koordinatorius, fizinio ir studijų proceso prieinamumas lieka ribotas ir rodo mažą proveržį. STASIS duomenimis, 2025 m. spalio 19 d. buvo teikiama informacija apie 31 universitetų objektą, iš kurių tik dešimt iš dalies atitiko prieinamumo judėjimo negalią turintiems asmenims kriterijus, o 21 objektai šių kriterijų neatitiko. Tarp atitinkančių prieinamumo kriterijus nebuvo nė vieno universitetų pastato. Tarp kolegijų objektų situacija panaši – iš penkių kolegijų objektų, apie kuriuos skelbiama oficiali prieinamumo informacija, keturi neatitiko judėjimo negalios prieinamumo kriterijų, o vienas atitiko iš dalies¹⁴⁷.

Įtakos studijų proceso neprieinamumui turi nepakankamas Konvencijos nuostatų perkėlimas į aukštąjį mokslą reglamentuojančius įstatymus ir kitus teisės aktus. Mokslo ir studijų įstatyme studijų pritaikymas asmenims su negalia apibrėžtas labai fragmentiškai – tik suteikiant teisę atsiskaityti alternatyviais būdais, jei dėl negalios neįmanoma atsiskaityti įprasta tvarka. Kiti pritaikymo aspektai – fizinės aplinkos prieinamumas, studijų medžiagos prieinamumas, studijų formos lankstumas ar individuali pagalba – nėra reglamentuoti, todėl jų įgyvendinimas paliekamas pačių aukštųjų mokyklų nuožiūrai, remiantis jų autonomija. Toks reguliavimas neužtikrina, kad poreikiai būtų vertinami objektyviai ir kompetentingai, kaip tai daroma bendrojo ugdymo sistemoje. Mokslo ir studijų įstatyme nėra minimas tinkamo sąlygų pritaikymo įgyvendinimas ar studijų prieinamumas, taip pat studentų su negalia teisės į šių principų įgyvendinimą, taigi studentų su negalia teisės yra nepakankamai reglamentuotos ir įgyvendinamos.

---

¹⁴⁶ [Studija dėl finansinės pagalbos priemonių, skiriamų studentams, turintiems negalia, siekiant didinti studijų prieinamumą, panaudojimo mažėjimo.](#)

¹⁴⁷ https://www.stasis.lt/lt?zoom=2&ne_lat=57.06652209479567&ne_lng=28.763927783863735&sw_lat=53.50144067327641&sw_lng=16.62217538127206&center_lat=55.43329657605067&center_lng=22.417770280864726&name=1&map_type=true&disability=1&search=kolegija&filter_icon=3.

Studentų, pagal darbingumo (dalyvumo) lygį, skaičius			2015 – 2016	2016 – 2017	2017 – 2018	2018 – 2019	2019 – 2020	2020 – 2021	2021 – 2022	2022 – 2023	2023 – 2024	2024 – 2025
Uni- versi- tetas	Mies- tas	0–25 proc. darbingumas (dalyvumas)	101	94	102	99	85	69	68	55	55	56
		30–55 proc. darbingumas (dalyvumas)	401	357	299	253	208	171	176	128	130	131
		60–100 proc. darbingumas (dalyvumas)	21	16	67	105	83	53	58	32	25	23
		Lengvas neįgalumas						2	2	2	4	3
		Sunkus neįgalumas	1	1	1					1	1	
		Vidutinis neįgalumas	2								1	1
		Suvestinė	526	468	469	457	376	295	304	218	216	214
	Mies- telis	0–25 proc. darbingumas (dalyvumas)	1	1	1							
		30–55 proc. darbingumas (dalyvumas)	12	13	11							
		Suvestinė	13	14	12							
Kole- gija	Mies- tas	0–25 proc. darbingumas (dalyvumas)	42	40	31	22	20	23	23	22	15	11
		30–55 proc. darbingumas (dalyvumas)	216	165	127	97	72	86	72	76	85	79
		60–100 proc. darbingumas (dalyvumas)	40	34	20	18	10	3	5	2	2	1
		Suvestinė	298	239	178	137	102	112	100	100	102	91

Kai- mas	0–25 proc. darbingumas (dalyvumas)		1	1	2	5	6	7	7	4	
	30–55 proc. darbingumas (dalyvumas)	3	2	2	2	1	2	2	2	1	
	Suvestinė	3	3	3	4	6	8	9	9	5	
		835	720	660	597	483	415	412	326	322	305

16 lentelė. Studentų, pagal darbingumo (dalyvumo) lygį, skaičius (ŠVIS duomenys)

Lietuvos studentų apklausos (Eurostudent 8, 2021–2024) duomenys rodo, kad studentai su negalia dažniau nei kiti jaučiasi nepriklausantys aukštajam mokslui. Nors 42,5 proc. studentų be negalios visiškai nesutinka su teiginiu „dažnai jaučiuosi taip, lyg nepriklausyčiau aukštajam mokslui“, tarp studentų su negalia tokių yra tik 32,7 proc.¹⁴⁸ Be to, 14,6 proc. studentų su negalia visiškai sutinka su šiuo teiginiu – beveik dvigubai daugiau nei tarp studentų be negalios. Tai rodo silpnesnį priklausymo aukštajam mokslui jausmą tarp studentų su negalia.

Eurostudent 8 duomenys rodo, kad daugiau kaip trečdalis (38,9 proc.) studentų, turinčių negalią, nurodė, jog jiems nereikia arba jie nenori jokios pagalbos studijų metu. Tik 3,4 proc. studentų teigė, kad gaunama pagalba yra visiškai pakankama, o dar 4,4 proc. – kad ji beveik pakankama. 22,3 proc. respondentų vertina pagalbą vidutiniškai, o 11,6 proc. ją įvertino kaip nepakankamą. 19,4 proc. studentų teigė, kad jiems pagalba visiškai nepakankama¹⁴⁹.

148

https://database.eurostudent.eu/drm/?eust_nr=8&e=assess_sense_belong_all_t&fg=e_impaired&country_list=LT&Curr=NCU.

149

https://database.eurostudent.eu/drm/?eust_nr=8&e=impair_support&fg=s_v6_14_1&country_list=LT&Curr=NCU.

Paramos pakankamumo vertinimas	Stipriai riboja studijas (proc.)	Ribija studijas (proc.)	Bendrai (proc.)
Visiškai pakankama	5,1	2,8	3,4
Daugiau pakankama nei nepakankama	6,1	3,8	4,4
Vidutinio pakankamumo	21,8	22,4	22,3
Daugiau nepakankama nei pakankama	18,6	9,1	11,6
Visiškai nepakankama	26,4	17,0	19,4
Pagalbos nereikia / jos nesiekia	21,9	44,9	38,9
Iš viso	100	100	100

17 lentelė. Studentų, kurie nurodė, kad turi studijas ribojančių sutrikimų ar negalią, paramos pakankamumo vertinimas, Eurostudent 8 (2021–2024)¹⁵⁰

Apibendrinant, Lietuvoje vyksta pokyčiai dėl Konvencijos 24 str. įgyvendinimo, tačiau jo įgyvendinimo pažanga išlieka nevienoda skirtinguose švietimo lygmenyse. Įtraukiojo ugdymo sistemoje bendrosiose klasėse besimokančių mokinių, turinčių SUP, dalis didėja, tačiau šį augimą daugiausia lemia geresnis poreikių atpažinimas, o ne nuoseklus perėjimas iš segreguotų mokymosi formų į bendrąjį ugdymą. Vis dėlto, pastaraisiais metais įgyvendinta nemažai politikos priemonių – švietimo pagalbos paslaugų plėtra, metodinės pagalbos plėtra, įtraukčių klasių modelio išbandymas ir tąsa, universalus dizaino mokymuisi diegimas, įtraukties švietime centro ir regioninių resursų centrų įsteigimas, kurios sudaro stiprų pagrindą diegti įtraukčių ugdymą. Didžiausias pasipriešinimas ir kliūtys slypi neigiamuose nusistatymuose mokinių su negalia ir jų įtraukties klausimais, taip pat išlieka resursų trūkumas (ypač specialistų).

Įtraukiojo švietimo sistemos trūkumai ypač išryškėja perėjimo taškuose į kiekvieną švietimo lygmenį: nuo pradinio ugdymo sistemos iki aukštojo mokslo lygmens.

150

https://database.eurostudent.eu/drm/?eust_nr=8&e=impair_support&fg=s_v6_14_1&country_list=LT&Curr=NCU.

Nacionaliniuose patikrinimuose ir brandos egzaminuose pritaikymai ne visada įgyvendinami visapusiškai ir efektyviai, o atleidimo nuo egzaminų praktika faktiškai riboja galimybes siekti aukštojo išsilavinimo. Aukštojo mokslo sistemoje studentų su negalia dalis išlieka itin maža, prieinamumo priemonės ir parama dažnai vertinamos kaip nepakankamos, o teisinis reglamentavimas neužtikrina aiškios ir privalomos tinkamo sąlygų pritaikymo pareigos – daugelis sprendimų paliekami pačių aukštųjų mokyklų nuožiūrai. Profesinio ir suaugusiųjų mokymo sistemoje tebėra taikomas atskirų, pagal negalios tipą diferencijuotų programų modelis, kuris neatitinka įtraukties ir universalios dizaino mokymuisi principų. Nors švietimo įtraukties srityje pastaraisiais metais skiriamos reikšmingos Europos Sąjungos investicijos, ateityje būtina tiksliau reglamentuoti šių investicijų panaudojimą, kad jos būtų tikslingos, užtikrintų sisteminių poveikį ir nebūtų nukreiptos į segreguotų švietimo formų stiprinimą, ypač profesinio ir suaugusiųjų švietimo srityse.

Rekomenduojama:

Seimui ir Vyriausybei:

pakeisti Mokslo ir studijų įstatymą, aiškiai įtvirtinti tinkamo sąlygų pritaikymo pareigą, studijų proceso prieinamumo standartus.

Pakeisti profesinio mokymo ir neformalaus suaugusiųjų švietimo reguliavimą taip, kad jis nebūtų pagrįstas žmonių su negalia „paskirstymu“ į profesijas, o individualizuotu, įtraukiu ir tinkamu sąlygų pritaikymu pagrįstu švietimo organizavimu.

Užtikrinti, kad valstybės ir ES fondų investicijos į įtrauktį būtų ilgalaikės, sisteminės ir skirtos bendrojo ugdymo prieinamumui bei universaliam dizainui mokymuisi plėtoti.

Švietimo, mokslo ir sporto ministerijai:

peržiūrėti švietimo investicijų planavimo sistemą ir užtikrinti, kad įtraukties priemonės būtų reglamentuotos aiškiais teisiniais ir finansiniais privalomais kriterijais, skatinančiais įtraukiojo ugdymo stiprinimą, o ne segregaciją.

Tobulinti mokytojų rengimo programas, įtraukiant įtraukiojo ugdymo, universalios dizaino mokymuisi ir tinkamo sąlygų pritaikymo principus, bei užtikrinti nuolatinį pedagogų profesinį tobulinimąsi šiose srityse.

Peržiūrėti poįstatyminį profesinio mokymo ir suaugusiųjų neformalaus švietimo reguliavimą ir pritaikyti tinkamo sąlygų pritaikymo principą vietoj programų „pritaikymo“ pagal negalios pobūdį ir žmonių su negalia „paskirstymo“ į ribotą profesijų spektrą. Tais atvejais, kai tam tikrose srityse taikomi objektyvūs reikalavimai, tiesiogiai susiję su darbo sauga ar sveikatos apsauga konkrečioje profesijoje (pvz., vairuotojo, ugniagesio, sveikatos priežiūros specialisto, nustatyti profesiniuose standartuose ar Europos Sąjungos teisės aktuose (pvz., pagal Direktyvą 89/391/EEB ir susijusias šakines direktyvas)), rekomenduojama šiuos reikalavimus susieti su mokymo programos reikalavimais. Tokiais atvejais mokymo įstaigos turėtų skaidriai informuoti apie juos viešai, numatant šių reikalavimų vertinimo tvarką, kad būtų išvengta diskriminacijos negalios pagrindu.

Plėsti įtraukįjį ugdymą, stiprinti mokyklų bendruomenių sąmoningumą ir praktinį pasirengimą dirbti su įvairių poreikių mokiniais įtraukiose klasėse.

Mažinti klasių mokinių skaičių sudarant sąlygas kartu mokytis negalią ar SUP turintiems ir neturintiems mokiniams.

Peržiūrėti pagrindinio ugdymo patikrinimų ir brandos egzaminų organizavimo tvarką, užtikrinant tinkamą sąlygų pritaikymą.

Vykdyti ilgalaikes visuomenės informavimo kampanijas, mažinančias stigmatizaciją ir skatinančias įtraukties vertybes, bei vertinti jų poveikį.

Nacionalinei švietimo agentūrai:

užtikrinti, kad technologinės sistemos leistų automatiškai taikyti mokiniams individualius pritaikymus nuo registracijos iki vertinimo.

Savivaldybėms:

planuoti nuoseklų perėjimą prie įtraukiojo ugdymo modelio bendrosiose klasėse, užtikrinant, kad pagalba būtų teikiama vaiko ugdymosi vietoje.

Finansuoti ir koordinuoti švietimo pagalbos specialistų, ypač ergoterapeutų, tinklo plėtrą, užtikrinant jų pasiekiamumą visose mokykllose.

Diegti universalus dizaino principus mokyklų infrastruktūroje.

Skatinti bendruomenių sąmoningumą ir partnerystę su NVO įtrauktis įgyvendinimo srityje.

25 straipsnis Sveikata

Konvencijos normos ir komiteto rekomendacijos:

Konvencijos 25 straipsnis nustato, kad valstybės privalo užtikrinti asmenims su negalia tokią pačią teisę į aukščiausio pasiekiamo lygio sveikatą kaip ir visiems kitiems žmonėms, be diskriminacijos dėl negalios. Ši teisė apima prieinamą sveikatos priežiūrą, prevencines, reabilitacijos bei seksualinės ir reprodukcinės sveikatos paslaugas, taip pat prieinamą informaciją ir įrangą.

Komitetas Bendrosiose pastabose Lietuvai (2016) pažymėjo, kad Lietuvos sveikatos sistema nėra pakankamai pritaikyta asmenų su negalia poreikiams. Trūksta universalios dizaino principų taikymo sveikatos priežiūros įstaigose, o paslaugos dažnai teikiamos be informuoto asmens sutikimo. Komitetas rekomendavo imtis teisinių ir praktinių priemonių, kad visos sveikatos priežiūros paslaugos būtų prieinamos ir įtraukios, apmokyti medicinos darbuotojus žmogaus teisių požiūriu į negalią klausimais, užtikrinti prieinamą medicinos įrangą, informaciją ir aplinką, taip pat užtikrinti universalią prieigą prie seksualinės ir reprodukcinės sveikatos paslaugų.

Teigiami pokyčiai:

- Kompensuojamųjų vaistų ir medicinos pagalbos priemonių (MPP) politikos plėtra: Asmenų su negalia socialinės integracijos veiklos rezultatai¹⁵¹ rodo, kad nuo 2024 m. rugsėjo 1 d. kompensuojamos enterinio maitinimo pompos. Tai rodo MPP kompensavimo politikos plėtrą ir didesnę dėmesį specifiniams asmenų su negalia poreikiams.

---

¹⁵¹ [Asmens su negalia teisių apsaugos agentūros prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Socialinės integracijos ir Jungtinių Tautų konvencijos teisių konvencijos ir jos fakultatyvaus protokolo įgyvendinimo stebėsenos 2024 m. rezultatai.](#)

- 2023 m. labiausiai pažeidžiamoms gyventojų grupėms, t. y. 75 metų ir vyresniems asmenims, vyresniems nei 65 metų mažas pajamas gaunantiems asmenims bei asmenims su negalia, buvo suteikta galimybė gauti kompensuojamuosius vaistus ir MPP nemokant paciento priemokos. 2023 m. buvo 391 tūkst. šių asmenų (preliminarūs duomenys) – jų skaičius padidėjo 14,7 proc., palyginti su 2022 m. (341 tūkst. asmenų)¹⁵².
- Lietuvos sveikatos sistemoje pradėjo veikti pacientų pavėžėjimo sistema, kuri neatsiejama nuo kompetencijų centrų ir regioninio bendradarbiavimo modeliu pagrįstos asmens sveikatos priežiūros įstaigų tinklo vystymo įgyvendinimo, skirta pacientams, kurie dėl sveikatos būklės ar dėl socialinių ir ekonominių priežasčių negali naudotis individualiu ir viešuoju transportu, užtikrinanti asmens sveikatos priežiūros paslaugų prieinamus mažas pajamas turintiems asmenims. Šiuo metu paslauga gali naudotis ir į priemokas už kompensuojamuosius vaistus teisę turintys asmenys su negalia.
- 2021–2023 m. Sveikatos apsaugos ministerija atliko psichikos sveikatos priežiūros įstaigų vertinimus, naudojant Pasaulio sveikatos organizacijos sukurtą QualityRights tool kit, kuris remiasi Konvencija. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija taip pat prisijungė prie iniciatyvos, siekdama užtikrinti socialinės globos įstaigų atitiktį žmogaus teisių standartams. Lietuvoje šiuo metu yra akredituota šešiolika vertintojų¹⁵³, o Sveikatos apsaugos ir Socialinės apsaugos ir darbo ministerijų pasirašytas įsakymas¹⁵⁴ suteiks teisinį pagrindą stebėti psichikos sveikatos ir socialinės globos paslaugų atitiktį žmogaus teisių principams¹⁵⁵. 20-ye Lietuvos savivaldybių pradėtas bandomasis pacientų pavėžėjimo projektas palaipsniui įtraukė visas tikslines asmenų grupes – pirmiausia nemokamas pavėžėjimas imtas teikti

---

¹⁵² [Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos 2023 m. veiklos ataskaita.](#)

¹⁵³ [Ten pat.](#)

¹⁵⁴ [2023 m. rugsėjo 15 d. įsakymas Nr. V-1004/A1-607 „Dėl Psichikos sveikatos priežiūros bei socialinės globos įstaigų teikiamų paslaugų atitikties žmogaus teisių standartams vertinimo, stebėsenos ir metodinės pagalbos teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ \(TAR, 2023-09-15, Nr. 2023-18227\).](#)

¹⁵⁵ [Sveikatos apsaugos ministro 2023 m. rugpjūčio 23 d. įsakymas Nr. V-933 „Dėl Asmens sveikatos priežiūros paslaugų laukimo eilių mažinimo priemonių plano 2023–2024 m. patvirtinimo“.](#)

prireikus hemodializės ar transplantacijos paslaugų, vėliau – ir 75-erių bei vyresniems, bei finansuoti vertinimus pagal QualityRights metodiką.

- Ilgalaikės priežiūros paslaugų diegimas, numatytas 2022–2030 m. plėtros programoje¹⁵⁶, siekia pagerinti šių paslaugų prieinamumą, apimtį ir kokybę, integruojant sveikatos ir socialines paslaugas asmenims su negalia ir senyvo amžiaus asmenims. Kuriamas kompleksinis ilgalaikės priežiūros paslaugų organizavimo modelis, apimantis ambulatorines ir stacionarines paslaugas visose savivaldybėse. Įgyvendinant Konvencijos 25 straipsnį, užtikrinamas ne tik paslaugų prieinamumas, bet ir kokybė, kuri apima ambulatorines slaugos paslaugas namuose, palaikomojo gydymo ir paliatyviosios pagalbos paslaugas, taip pat kuriama infrastruktūra ir rengiami specialistai, kad būtų teikiamos kokybiškos paslaugos, atitinkančios asmenų su negalia poreikius.
- Bendradarbiaujant su Pasaulio sveikatos organizacija į lietuvių kalbą išversta Organizacijos e. mokymų platforma „QualityRights e-training on mental health“. E. mokymų platforma apima: rūpinimąsi savo psichikos sveikata; paramą draugams, šeimai ir kolegoms dėl jų psichikos sveikatos; kovą su stigma, diskriminacija, prievarta ir priverstinėmis priemonėmis teikiant psichikos sveikatos priežiūros paslaugas; veiksmus, kuriais remiamas psichikos sveikatos priežiūros paslaugų pertvarkymas į atsigavimo paradigma grįstas, orientuotas į asmenį, žmogaus teisėmis grįstas paslaugas. E. mokymai skirti tiek visų grandžių sveikatos priežiūros specialistams, tiek patiems asmenims su negalia. Išvertus e. mokymų platformą, specialistai galės kelti kvalifikaciją žmogaus teisių klausimais jiems patogiu laiku.

Esama situacija ir tobulintinos sritys:

Asmens su negalia teisė į sveikatos priežiūrą Lietuvoje susiduria su reikšmingais iššūkiais, ypač socialinės globos įstaigose. Seimo kontrolierių įstaigos 2024 m. ataskaitoje¹⁵⁷

---

¹⁵⁶ [Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2022 m. kovo 30 d. nutarimu Nr. 319 „Dėl 2022–2030 metų Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos sveikatos priežiūros kokybės ir efektyvumo didinimo plėtros programos patvirtinimo“.](#)

¹⁵⁷ [Ataskaita dėl žmogaus teisių padėties Prūdiškių socialinės globos namuose. 2024 m. rugsėjo 19 d. Nr. NKP–2024/1–2. Vilnius.](#)

nustatyta, kad socialinės globos namuose gyvenantis asmuo su negalia ne visada gauna reikiamą sveikatos priežiūrą, ypač specializuotas paslaugas. Ši ataskaita identifikuoja problemas, tokias kaip nepakankamas specializuotų sveikatos priežiūros paslaugų teikimas ir fizinės aplinkos nepritaikymas, kas trukdo užtikrinti tinkamą priežiūrą. Įgyvendinant Konvencijos 25 straipsnį, šios problemos rodo, kad Lietuvoje vis dar trūksta sisteminių sprendimų, kurie užtikrintų visapusišką ir prieinamą sveikatos priežiūrą asmenims su negalia, ypač socialinės globos įstaigose.

Privatumo užtikrinimas sveikatos priežiūros įstaigose išlieka viena iš opiausių problemų. Seimo kontrolierių įstaigos patikrinimų metu nustatyta, kad asmens su negalia privatumas dažnai pažeidžiamas, neužtikrinant elementarių privatumo standartų medicininių procedūrų metu. Tai ne tik pažeidžia asmens su negalia orumą, bet ir kelia papildomą psichologinę įtampą.

Lietuvoje asmenys su negalia susiduria su įvairiais sveikatos priežiūros iššūkiais, kurie susiję tiek su paslaugų prieinamumu, tiek su finansavimo ir kokybės aspektais. Nors šalyje siekiama užtikrinti, kad žmonės su negalia gautų sveikatos priežiūros paslaugas tokiomis pačiomis sąlygomis kaip ir kiti asmenys, praktikoje išryškėja nemažai kliūčių. Mokslininkai teigia¹⁵⁸, kad gydytojai turi galimybių nukreipti pacientus su negalia konsultacijoms, skirti kompensuojamuosius vaistus, atlikti laboratorinius ir radiologinius tyrimus, taip pat hospitalizuoti pacientus ar perkelti juos į kitas gydymo įstaigas be finansinių apribojimų. Tačiau sudėtingiau yra skirti tinkamiausias kompensuojamąsias priemones ir reabilitacijos gydymą, o psichologinės ir socialinės pagalbos kompensavimas yra ypač ribotas dėl minimalios finansavimo apimties šiose srityse.

Nors Lietuvoje yra vykdomos priemonės gerinti sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą ir kokybę asmenims su negalia, kurie aprašyti prie teigiamų pokyčių, vis dėlto yra nemažai neigiamų aspektų. Vis dar trūksta specialistų, turinčių reikiamų žinių ir įgūdžių dirbti su asmenimis su negalia¹⁵⁹, kas neigiamai paveikia sveikatos priežiūros

---

¹⁵⁸ [L. Rupšienė, R. Saveljeva, A. Batuchina, J. Grubliauskienė. „Financial opportunities and barriers to providing health-care services to people with disabilities: the experience of physicians“, Tiltai, 2024, 1, 23-36.](#)

¹⁵⁹ [Statistiniai rodikliai - Asmens su negalia teisių apsaugos agentūra prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.](#)

paslaugų kokybę. Nors siekiama plėtoti IPP paslaugas, vis dėlto ne visada užtikrinamas jų prieinamumas ir kokybė visose savivaldybėse. 39 proc. gydymo paskirties įstaigų neatitinka minimalių prieinamumo reikalavimų asmenims su negalia¹⁶⁰.

Asmenys su intelekto negalia ir sveikatos paslaugų prieinamumas: asmenys su intelekto negalia susiduria su specifinėmis sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumo ir kokybės problemomis. Dažnai gydymo įstaigose (tiek rajonų, tiek miestų ligoninėse) tėvai ar artimieji negali būti kartu su savo vaikais ar artimaisiais, o jei gali – ne visada skiriama lova (tai patvirtina ir asmenims su negalia atstovaujanti nevyriausybinė organizacija, 2025 m. lapkričio 14 d. Komisijos posėdis). Tai trukdo užtikrinti reikiamą pagalbą ir komunikaciją. Slaugos darbuotojai ne visada turi reikiamų kompetencijų tinkamai elgtis su žmonėmis, turinčiais intelekto negalią, ir ne visada užtikrinama, kad žmogus bus pavalgęs ar gaus reikiamus vaistus. Informacinis prieinamumas yra menkas: gydymo įstaigose trūksta informacijos lengvai suprantama kalba. Be to, ne visi vaikai su negalia gali gauti ankstyvosios intervencijos paslaugas.

Klausos negalią turintys asmenys patiria reikšmingų iššūkių sveikatos priežiūros sistemoje, nes sveikatos priežiūros specialistai nemoka lietuvių gestų kalbos. Pastebimas ir nepakankamas specialistų gebėjimas pateikti informaciją lietuvių gestų kalba, lengvai suprantama kalba ar kitais prieinamais komunikacijos būdais. Be to, sveikatos priežiūros specialistams dažnai trūksta įgūdžių ir kompetencijų tinkamai bendrauti per gestų kalbos vertėją arba šeimos narį ar lydintį asmenį. Šie trūkumai riboja pacientų, ypač turinčių klausos ar intelekto negalią, galimybes savarankiškai suprasti medicininę informaciją ir priimti informuotus sprendimus dėl savo sveikatos priežiūros.

Nuo 2024 m. balandžio 1 d. įsigalioję Valstybinės ligonių kasos prie Sveikatos apsaugos ministerijos direktoriaus įsakymo Nr. V-698 pakeitimai apribojo ortopedinės avalynės kompensavimą vaikams su diagnoze Q66.89 (kitos įgimtos pėdų deformacijos) iki septynerių metų amžiaus, o tai reikšmingai pablogino vaikų, turinčių įgimtų ar neurologinių pėdų deformacijų, padėtį. Be to, fiksuojami atvejai, kai ortopedinė avalynė, išduodama vaikams su negalia, nėra tinkamai paženklinta ar identifikuota, todėl

---

¹⁶⁰ Statinių prieinamumo stebėsenos ir kontrolės informacinė sistema. 2025 m. rugpjūčio mėn. statistiniai duomenys.

nejmanoma nustatyti gamintojo, kilmės ar atitikties medicinos prietaisų reglamento (ES) 2017/745 reikalavimams. Tėvai kelia pagrįstą susirūpinimą dėl tokios avalynės kokybės, individualaus pritaikymo bei kontrolės trūkumo. Ši situacija atskleidžia ne tik teisinio reguliavimo spragas, bet ir valstybės biudžeto lėšomis kompensuojamų medicinos gaminių kokybės priežiūros ir atsekamumo mechanizmo nebuvimą, kas gali kelti pavojų vaikų sveikatai ir pažeisti jų teisę į kokybišką sveikatos priežiūrą.

Rekomenduojama:

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai:

užtikrinti, kad socialinės globos įstaigose būtų teikiamos specializuotos sveikatos priežiūros paslaugos, atsižvelgiant į individualius asmenų su negalia poreikius. Tai apima ne tik medicines paslaugas, bet ir rehabilitacijos bei psichologinės pagalbos teikimą. Įdiegti ir užtikrinti privatumo standartus medicininį procedūrų metu. Tai apima tinkamą informacijos apie pacientus tvarkymą ir jų orumo gerbimą, ypač socialinės globos įstaigose.

Sveikatos apsaugos ministerijai:

investuoti į specialistų, turinčių reikiamų žinių ir įgūdžių dirbti su asmenimis su negalia, mokymą. Tai gali būti pasiekama organizuojant mokymus ir seminarus, taip pat bendradarbiaujant su universitetais ir mokymo įstaigomis.

Tęsti Pasaulio sveikatos organizacijos QualityRights metodikos taikymą psichikos sveikatos paslaugų vertinimui. Tai padės užtikrinti, kad psichikos sveikatos paslaugos atitiktų žmogaus teisių standartus ir būtų orientuotos į atsigavimą bei asmens teises.

Įdiegti teisinį mechanizmą, užtikrinantį tinkamą sąlygų pritaikymą sveikatos priežiūros įstaigose asmenims su intelekto negalia (įskaitant galimybę tėvams / globėjams be papildomų kliūčių likti ligoninėje su pacientu), kad būtų garantuota būtina parama ir priežiūra.

Plėsti ankstyvosios rehabilitacijos / intervencijos paslaugų prieinamumą ir tinklą regionuose, užtikrinant, kad visi vaikai su negalia gautų individualius poreikius atitinkančią paramą nuo pat ankstyvojo amžiaus.

Investuoti į specialistų, ypač slaugos personalo, mokymą, skirtą specifiniams asmenų su intelekto negalia poreikiams, komunikacijai ir elgesio ypatumams, siekiant užtikrinti aukštą paslaugų kokybę (įskaitant tinkamą vaistų ir maisto administravimą).

Užtikrinti, kad sveikatos priežiūros informacija būtų prieinama visais formatais – lietuvių gestų kalba, lengvai suprantama kalba ir kitomis komunikacijos formomis, atsižvelgiant į paciento bendravimo poreikius, įskaitant nuotolinių e. konsultacijų metu teikiamas paslaugas.

Sveikatos apsaugos ministerijai, Seimui:

Įtvirtinti tinkamo sąlygų pritaikymo principo užtikrinimą sveikatos apsaugos sistemoje aktualiuose įstatymuose ir poįstatyminiuose teisės aktuose.

Plėsti kompensuojamų vaistų ir medicinos pagalbos priemonių (MPP) politiką, kad būtų atsižvelgta į specifinius asmenų su negalia poreikius. Tai gali apimti naujų vaistų ir gydymo metodų įtraukimo į kompensavimo sąrašą.

Įvesti sistemingą stebėseną ir ataskaitų teikimą apie asmenų su negalia sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą ir kokybę.

Užtikrinti, kad sveikatos priežiūros informacija būtų prieinama visais formatais – lietuvių gestų kalba, lengvai suprantama kalba ir kitomis komunikacijos formomis, atsižvelgiant į paciento bendravimo poreikius, įskaitant nuotolinių e. konsultacijų metu teikiamas paslaugas.

Peržiūrėti ortopedinės avalynės kompensavimo ir kokybės užtikrinimo tvarką, atkuriant Q66.89 kodo taikymą vaikams iki septynerių metų, įtvirtinant privalomą ortopedinės avalynės ir kitų individualiai gaminamų medicininių priemonių ženklavimo, atsekamumo ir kokybės vertinimo sistemą.

Įtvirtinti aiškią valstybinės priežiūros ir nepriklausomo ekspertinio vertinimo procedūrą, užtikrinančią, kad valstybės biudžeto lėšomis apmokamos priemonės būtų individualiai pritaikytos, saugios ir atitinkančios visus medicinos prietaisams keliamus kokybės standartus.

27 straipsnis Darbas ir užimtumas

Konvencijos normos ir komiteto rekomendacijos:

Konvencijos 27 straipsnis įtvirtina teisę į darbą lygiai su kitais, draudžiant diskriminaciją visais užimtumo etapais – įdarbinimo, karjeros, atlygio, darbo sąlygų ir socialinės apsaugos srityse. Valstybės turi skatinti atvirą, įtraukią ir prieinamą darbo rinką bei užtikrinti tinkamą sąlygų pritaikymą.

Komitetas Bendrosiose pastabose Lietuvai (2016) išreiškė susirūpinimą dėl Lietuvoje taikomos „darbingumo“ koncepcijos, kuri faktiškai reiškia darbo negalios priskyrimą ir riboja asmenų su negalia galimybes dirbti atviroje darbo rinkoje. Komitetas taip pat atkreipė dėmesį į perteklinį dėmesį segreguotoms darbo formoms – socialinėms įmonėms ir saugomoms dirbtuvėms, kurios išlaiko atskirtį nuo bendros darbo rinkos. Rekomenduota atsisakyti „darbingumo“ sąvokos, panaikinti segreguotus užimtumo modelius ir plėtoti programas, užtikrinančias asmenų su negalia įsidarbinimą atviroje darbo rinkoje, įgyvendinant tinkamo sąlygų pritaikymo ir universalaus dizaino principus.

Teigiami pokyčiai:

- Pastebima, kad keičiasi neigiamos visuomenės nuostatos darbuotojų su negalia atžvilgiu. 2022 m. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos užsakymu „Spinter“ atlikta apklausa parodė, kad 72 proc. apklaustųjų sutinka su teiginiu, kad žmonės su negalia yra produktyvūs darbuotojai, lygiai su kitais konkuruojantys atviroje darbo rinkoje¹⁶¹. Su teiginiu, kad žmonės su negalia yra produktyvūs darbuotojai, lygiai su kitais konkuruojantys atviroje darbo rinkoje, 2023 m. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos užsakymu atliktoje apklausoje sutiko 77 proc. apklaustųjų Lietuvos

---

¹⁶¹ [Apklausa: visuomenė pasiruošusi žmonių su negalia įsitraukimui į darbo rinką. Pokyčiai nuo 2023 m. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija.](#)

gyventojų¹⁶². 2024 m. tokį teiginį palaikė 81 proc. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos užsakytu „Spinter tyrimai“ atliktos apklausos respondentų¹⁶³.

- Nuo 2023 m. pradžios pradėta vykdyti žmonių su negalia užimtumo pertvarka, pradėta darbo rinką individualizuoti (darbo asistento pagalba ir kt.).
- Nuo 2023 m. pradžios įsigaliojo naujovės, padedančios žmonėms su negalia įsidarbinti atviroje darbo rinkoje, kurios reiškia laisvę pasirinkti – kad ir kur asmuo su negalia įsidarbintų, pagalba keliauja paskui žmogų, o pagalbos apimtys nepriklauso nuo darbdavio statuso.
- Nuo 2024 m. sausio 1 d. valstybės ir savivaldybės įstaigose, įmonėse, akcinėse bendrovėse, kurių akcininkė yra valstybė ar savivaldybė, viešosiose įstaigose, kurių steigėja ar dalininkė yra valstybė ar savivaldybė, kuriose valstybei ar savivaldybei nuosavybės teise priklausanti kapitalo dalis suteikia 1/2 ar daugiau balsų, darbuotojų su negalia skaičius nuo 2024 m. sausio 1 d. turi sudaryti ne mažiau kaip 5 proc. bendro darbuotojų skaičiaus, jeigu šiose organizacijose yra 25 ir daugiau darbuotojų.
- Lietuvos valstybinės institucijos 2023–2025 m. plėtė asmenų su negalia įtraukimą į darbo rinką, organizavo priemones, skirtas skatinti asmenų su negalia užimtumo įgyvendinimą: Užimtumo tarnyba 2024 m. po susitikimo su viešojo sektoriaus bei verslo atstovais parengė informacinį vienlapį, skirtą darbdaviams dėl asmenų su negalia įdarbinimo¹⁶⁴. 2024 m. spalio 2 d. Užimtumo tarnyba organizavo renginį „Galimybės ir iššūkiai kintančioje darbo rinkoje: įtraukianti ateitis visiems“. 2024 m. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba organizavo seminarus „Lygių galimybių užtikrinimas konsultuojant darbdavius“.

---

¹⁶² [Tyrimas: Lietuvos gyventojai palankiau vertina žmones su negalia darbo rinkoje. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija.](#)

¹⁶³ [Naujausias tyrimas griauna stereotipus: kompetencija svarbiau už negalią. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija.](#)

¹⁶⁴ [Įdarbinimas su pagalba. Užimtumo tarnyba..](#)

Esama situacija ir tobulintinos sritys:

Lietuvoje asmenys su negalia darbo rinkoje įsitvirtina per lėtai. 2023 m. dirbančių darbingo amžiaus asmenų dalis nuo darbingo amžiaus asmenų su negalia buvo 30,7 proc., 2024 – 30,8 proc.¹⁶⁵

Nėra aiškios statistikos bei vertinimo, kiek galinčių ir norinčių dirbti asmenų su negalia nedirba ir kodėl. 2024 m. darbingo amžiaus asmenų su negalia buvo 152,8 tūkst., palyginti su 2023 m., šis skaičius padidėjo 6,9 proc., tačiau darbingo amžiaus asmenys su negalia sudaro didžiąją dalį asmenų su negalia skaičiaus (66 proc.).¹⁶⁶ 2023 m. gruodžio 1 d. Užimtumo tarnyboje kaip bedarbiai buvo registruoti 11587 asmenys su negalia, o 2024 m. gruodžio 1 d. – 11505, 2024 m. rugpjūčio 1 d. – 10968, o 2025 m. rugpjūčio 1 d. – 10853¹⁶⁷. Nors, stebint pastarųjų metų tendenciją, Užimtumo tarnyboje besiregistruojančių asmenų su negalia skaičius mažėja, neaišku, kokios to priežastys (ar dėl to, kad asmenys su negalia įsidarbina, ar nutraukia registraciją Užimtumo tarnyboje dėl kitų priežasčių).

Taikomos užimtumo rėmimo priemonės ne visada atliepia asmens su negalia norus ir lūkesčius. 2023 m. grupės mokslininkų atlikta moterų ir mergaičių su negalia padėties analizė¹⁶⁸ parodė, kad „dėl objektyviai ribotos alternatyvų pasiūlos bei siauro darbuotojų suvokimo apie negalią turinčio asmens galias ir pasirinkimo teises, negalią turintys asmenys vis dar spraudžiami į siaurus galimybių ir pasirinkimų rėmus, <...> yra atvejų, kai, socialinio darbuotojo sprendimu, žmogus yra priverstas mokytis nemėgstamos specialybės, ir atsiduria prieš faktą, kad teks dirbti nemėgstamą darbą, <...> bent trys pašnekovai teigė anksčiau arba šiuo metu dalyvaujantys Užimtumo tarnybos organizuojamuose mokymuose, tačiau pagal įgytą specialybę dirbti nenori arba įsidarbinti nepavyksta“.

---

¹⁶⁵ „PowerPoint“ pateiktis.

¹⁶⁶ [Statistika apie negalią. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija.](#)

¹⁶⁷ [Statistiniai rodikliai. Užimtumo tarnyba.](#)

¹⁶⁸ [Moterų ir mergaičių su negalia padėties analizė, įvertinant Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių konvencijos nuostatų įgyvendinimo efektyvumą Lietuvoje.](#)

Asmenims su negalia dažnai reikia didesnio emocinio pasiruošimo bei pasitikėjimo darbdaviu, kad pradėtų dirbti. Tai patvirtina asmenų su negalia patirtys: „Neužteks, kad tiesiog moki dirbti savo darbą. Tu turi būti ir emociškai tvirtesnis, ir turi turėti tų papildomų įgūdžių, kurie padėtų išspręsti tas problemas kažkokio nepritaikymo ar informacijos stygiaus.“¹⁶⁹ Nematomą negalią turinčios moterys kartais renkasi nuo darbdavių ją nuslėpti ir taip integruotis darbo rinkoje¹⁷⁰.

Pastebima, kad žmonės su negalia dažnai dirba menkesnės kvalifikacijos ir mažiau apmokamus darbus, neretai be realių karjeros galimybių. Užimtumo skirtumai dar labiau išryškėja atsižvelgiant į negalios pobūdį: asmenys su intelekto ar psichosocialine negalia darbo rinkoje dalyvauja dar rečiau, o jų įdarbinimas dažnai ribojasi subsidijuojamais, izoliuotais sprendimais, tokiais kaip socialinės dirbtuvės, kurios ne visada užtikrina tinkamą perėjimą į atvirą darbo rinką.

Nėra pakankamai įtraukios darbo rinkos – asmenys su negalia patiria diskriminaciją darbo santykių srityje, ne visada juos norima įdarbinti, ne visada pritaikomos tinkamos darbo sąlygos, darbo vieta. Vienas iš pavyzdžių: asmeniui, kuris įgijo negalią jau dirbdamas, nebuvo sudarytos tinkamos darbo sąlygos dirbti¹⁷¹. 2023 m. Lietuvos žmonių su negalia sąjungos tyrimas¹⁷² parodė, kad „didžiausią problemą įsidarbinant sudaro nepritaikyta aplinka ir paslaugų nebuvimas“. Asmenims su negalia atstovaujančios nevyriausybinės organizacijos atkreipia dėmesį (2025 m. lapkričio 14 d. Komisijos posėdis), kad gana dažnai pasitaiko atvejų, kai asmuo su negalia atskleidžia, kad turi negalią, darbdaviai atsisako jį įdarbinti arba atleidžia. Pasitaiko ir atvejų, kai darbdaviai nori įdarbinti tik asmenis, kurių negalia yra nematoma. Fiksuota ir tokių situacijų, kai moterims nustačius onkologinius susirgimus jos dėl to buvo atleistos iš darbo.

Lietuvos nacionaliniai teisės aktai, tokie kaip Lygių galimybių įstatymas, numato žmogaus su negalia teisę į darbą, tačiau įgyvendinimas išlieka fragmentiškas.

---

¹⁶⁹ [Ten pat.](#)

¹⁷⁰ [Ten pat.](#)

¹⁷¹ [Sprendimas dėl galimos diskriminacijos negalios pagrindu sudarant darbo sąlygas Vilniaus.](#)

¹⁷² [„PowerPoint“ prezentacija.](#)

2021–2030 m. Užimtumo didinimo strategijoje¹⁷³ nurodytas tikslas skatinti pažeidžiamų grupių, įskaitant žmones su negalia, integraciją į darbo rinką, tačiau praktikoje tai dažnai lieka deklaratyviu siekiu, neparemtu pakankamais finansiniais ištekliais ar darbdavių įtraukties skatinimu.

2025 m. pavasarį LNF išreiškė susirūpinimą dėl užimtumo sistemos veikimo po 2024 m. įvykdytos reformos. LNF Užimtumo komiteto vertinimu, šiuo metu galiojanti subsidijų sistema išlieka neorientuota į individualius poreikius – nors buvo siekta lankstumo, subsidijos vis dar „neseka paskui žmogų“, yra pernelyg biurokratinės ir formaliai grindžiamos darbingumo procentu, kuris dažnai neatspindi realių žmogaus galimybių dirbti. Intensyvių pagalbos poreikių turinčių asmenų užimtumas vis dar klaidingai siejamas su socialinėmis paslaugomis (socialinėmis dirbtuvėmis, dienos centrais) ir nėra laikomas visaverte užimtumo sistemos dalimi. Siekiant užtikrinti lygiavertes galimybes, būtina šias paslaugas integruoti į Lietuvos Respublikos užimtumo įstatymą kaip alternatyvias užimtumo formas, finansuojamas valstybės ir Europos Sąjungos lėšomis, sudarant galimybę lanksčiai pereiti į atvirą ar apsaugotą darbo rinką. Taip pat išlieka didelis individualizuotos pagalbos įsidarbinant trūkumas, kuris riboja asmenų su negalia galimybes tvariai dalyvauti darbo rinkoje¹⁷⁴.

2025 m. liepos mėnesį darbo užmokesčio subsidijos darbdaviams sustabdytos dėl lėšų trūkumo¹⁷⁵. Ši priemonė iki šiol buvo pagrindinis Užimtumo įstatyme numatytas instrumentas, nukreiptas į žmonių su negalia įdarbinimo atviroje rinkoje rėmimą. Nors ši priemonė savaime neturėtų būti pakankama, bet dabartinėje žmonių su negalia įtraukties į atvirą darbo rinką sistemoje buvo numatyta kaip pagrindinė, daugiausia finansuojama. Tokia situacija sukuria neapibrėžtumą ir rodo žmonių su negalia užimtumą skatinančių priemonių netvarų finansavimą ir nekompleksiškumą.

---

¹⁷³ [931 Dėl 2021–2030 m. plėtros programos valdytojos Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo...](#)

¹⁷⁴ [2025-05-07 LR Seimo Asmenų su negalia teisių komisijos posėdis.](#)

¹⁷⁵ [Žmonių su negalia įdarbinimas stringa – subsidijos sustabdytos dar vasarą.](#)

Rekomenduojama:

Valstybės duomenų agentūrai, Užimtumo tarnybai, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai:

užtikrinti, kad informacija apie asmenų su negalia užimtumą, nedarbo lygį būtų visiems prieinama bei nuolat atnaujinama.

Užimtumo tarnybai, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai:

užtikrinti, kad visos įdarbinimą skatinančios priemonės būtų orientuotos į asmenų su negalia savarankiškumo stiprinimą, atsižvelgiant į asmenų su negalia norus, individualius poreikius, o ne ribotas pasiūlos galimybes.

Aktyviai vykdyti informavimo kampanijas dėl asmenų su negalia įdarbinimo galimybių bei taikomų socialinių garantijų.

Sistemiškai integruoti NVO teikiamas individualizuotas užimtumo paslaugas į nacionalinę užimtumo sistemos struktūrą. Tokia integracija, pripažįstant NVO patirtį ir veiksmingus metodus, leistų efektyviau padėti žmonėms su negalia įsidarbinti, išlaikyti darbo vietas ir išlikti aktyviais darbo rinkos dalyviais, užtikrinant tvaresnį ir į žmogų orientuotą užimtumo politikos įgyvendinimą.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai:

plėtoti paskatas darbdaviams bei pagalbos priemones asmenims su negalia, diegti individualizuotą pagalbą skatinant įsidarbinimą (pvz., asmeninius asistentus darbo vietose).

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai, Seimui:

integruoti į Užimtumo įstatymą alternatyvias užimtumo formas, finansuojamas valstybės ir Europos Sąjungos lėšomis (socialinės dirbtuvės, dienos centrai), sudarant galimybę lanksčiai pereiti į atvirą ar apsaugotą darbo rinką.

28 straipsnis Pakankamas gyvenimo lygis ir socialinė apsauga

Konvencijos normos ir Komiteto rekomendacijos:

Konvencijos 28 straipsnis įtvirtina teisę į tinkamą gyvenimo lygį ir socialinę apsaugą, įskaitant pakankamas pajamas, būstą, vandenį, energiją, maistą ir prieigą prie socialinių paslaugų. Šis straipsnis numato, kad valstybės turi užtikrinti, jog asmenys su negalia nebūtų neproporcingai paveikti skurdo ar socialinės atskirties.

Komitetas Bendrosiose pastabose Lietuvai (2016) pažymėjo, kad Lietuvoje asmenys su negalia patiria didesnę skurdo riziką nei kiti gyventojai, o valstybės teikiama parama dažnai grindžiama kuponais, nuolaidomis ar labdaringo pobūdžio priemonėmis, kurios didina stigmatizaciją ir priklausomybę nuo pašalpų. Komitetas rekomendavo užtikrinti, kad socialinės apsaugos sistema būtų orientuota į pajamų adekvatumą ir asmens savarankiškumą, atsižvelgiant į papildomas išlaidas dėl negalios, bei užtikrinti, kad biudžeto mažinimas nesumažintų šių asmenų gyvenimo lygio.

Teigiami pokyčiai:

- 2023 m. padidejo šalpos negalios pensijos.
- Nuo 2024 m. sausio 1 d. senatvės pensijos amžių sukakusiems asmenims, kuriems nustatomas 70–100 proc. netektas dalyvumas, skiriamos senatvės pensijos asmeniui su negalia¹⁷⁶.
- 2024 m. buvo priimti Lietuvos Respublikos šalpos pensijų įstatymo pakeitimai, kuriais siekiama užtikrinti, kad visi žmonės su negalia galėtų dirbti neprarasdami jiems priklausančių šalpos pensijų. Iki šių pakeitimų galiojęs teisinis reguliavimas buvo diskriminacinis – asmenys, kuriems negalia nustatyta vyresniame amžiuje (po 24 metų) arba kurie sulaukė senatvės pensijos amžiaus neturėjo reikiamo stažo socialinio draudimo pensijai, įsidarbinę netekdavo teisės į šalpos išmokas. Toks

---

¹⁷⁶ [„PowerPoint“ pateiktis.](#)

reguliavimas skatino socialinį nesaugumą ir atgrasė nuo dalyvavimo darbo rinkoje. 2024 m. įteisinti pakeitimai panaikino šį ribojimą ir suteikė teisę dirbantiems šalpos pensijų gavėjams išlaikyti savo išmokas, taip stiprinant žmonių su negalia ekonominį savarankiškumą ir mažinant diskriminaciją užimtumo srityje¹⁷⁷.

- Socialinė pašalpa įsidarbinus mokama dar dvylika mėnesių.
- Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, vadovaudamasi Socialinių paslaugų įstatymu, analizuoja ir vertina socialinių paslaugų būklę šalyje, teikia savivaldybių institucijoms siūlymus dėl socialinių paslaugų planavimo, jų teikimo organizavimo. Vadovaudamasi Socialinių paslaugų išvystymo normatyvų sąrašu¹⁷⁸, Socialinės apsaugos ir darbo ministerija kasmet renka informaciją apie skirtingoms asmenų grupėms, taip pat ir asmenims su negalia, suteiktas socialines paslaugas. Informacija apie socialinių paslaugų išvystymo savivaldybėse vertinimą yra skelbiama Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos puslapyje¹⁷⁹.

Esama situacija ir tobulintinos sritys:

Skurdo rizikos lygis tarp žmonių su negalia Lietuvoje gerokai viršija tiek šalies vidurkį, tiek Europos Sąjungos vidurkį. Žmonių su negalia skurdo rizikos lygis 2024 m. siekė 38,2 proc. – tai aukščiausias rodiklis Europos Sąjungoje, palyginti su 20,7 proc. Europos Sąjungos vidurkiu¹⁸⁰, ir didžiausias Lietuvoje per pastaruosius 20 metų. Moterų su negalia padėtis dar blogesnė – 42,1 proc. gyvena skurdo rizikos sąlygomis, o tarp žmonių su intensyvios pagalbos poreikiu šis rodiklis siekia net 46,9 proc.

Šalpos negalios pensijos (248–558 eurai, 2025 m.) nesiekia skurdo rizikos ribos, todėl neužtikrina oraus pragyvenimo. Lietuva socialinei paramai dėl negalios skiria tik 1,3 proc. BVP ir pagal šį rodiklį yra tarp paskutiniųjų Europos Sąjungos šalyse (23 vieta iš 35). Asmenys su intensyviu pagalbos poreikiu ir jų šeimos susiduria su sisteminiu

---

¹⁷⁷ [Lietuvos Respublikos šalpos pensijų įstatymo Nr. I-675 pakeitimo įstatymas.](#)

¹⁷⁸ [Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas dėl socialinių paslaugų išvystymo normatyvų sąrašo patvirtinimo.](#)

¹⁷⁹ [Socialinių paslaugų teikimas.](#)

¹⁸⁰ [IMMC.SWD%282025%29215%20final.ENG.xhtml.1 EN autre document travail service part1 v4.docx.](#)

paslaugų trūkumu – nepakanka atokvėpio, slaugos, pagalbos namuose, užimtumo ir kitų bendruomeninių paslaugų, o tai dar labiau didina jų skurdo riziką.

Asmenims su negalia atstovaujanti nevyriausybinių organizacijų atkreipia dėmesį (2025 m. lapkričio 14 d. Komisijos posėdis), kad dėl skurdo žmonės dažnai nesinaudoja socialinėmis paslaugomis. Pvz., jei reikia sumokėti bent nedidelę pinigų sumą, asmenys su negalia nesinaudoja transporto, dienos centro, asmeninio asistento, laikino atokvėpio ar kitomis paslaugomis. Tokiais atvejais jie lieka izoliuoti.

Rekomenduojama:

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai, Vyriausybei, Seimui bei kitoms institucijoms pagal kompetenciją:

užtikrinti, kad visos socialinės apsaugos išmokos asmenims su negalia būtų susietos su skurdo rizikos riba ir realiai užtikrintų orų pragyvenimą.

Plėtoti minimalaus pajamų lygio užtikrinimo schemas, lygiagrečiai pasitelkiant tikslines politikos priemones, kurios didintų žmonių su negalia aktyvumą darbo rinkoje ir švietime, mažinant socialinę atskirtį ir priklausomybę nuo valstybės išmokų.

Padidinti finansavimą su negalia susijusių išlaidų kompensavimui ir plėsti paslaugų prieinamumą, kad būtų sumažinta socialinė atskirtis.

Žmonių su negalia organizacijas įtraukti į socialinės apsaugos politikos formavimą, ypač nustatant prioritetus dėl išmokų pakankamumo ir paslaugų plėtros.

29 straipsnis Dalyvavimas politiniame ir visuomenės gyvenime

Konvencijos normos ir komiteto rekomendacijos:

Konvencijos 29 straipsnis užtikrina asmenų su negalia teisę dalyvauti politiniame ir viešajame gyvenime lygiai su kitais, įskaitant teisę balsuoti, būti išrinktiems, dalyvauti valstybės valdyme, politinėse partijose ir pilietinėse organizacijose.

Komitetas Bendrosiose pastabose Lietuvai (2016) pabrėžė, kad Lietuvos Konstitucija ir rinkimų įstatymai vis dar atima balsavimo ir kandidatavimo teisę iš asmenų, teismo pripažintų neveiksniais, taip pažeidžiant jų politines teises. Komitetas paragino panaikinti šį draudimą, grąžinti rinkimų teises visiems asmenims su negalia, įskaitant pripažintus neveiksnius, užtikrinti prieinamas balsavimo priemones ir biuletenius visų negalios tipų žmonėms, o rinkimų organizatoriams – užtikrinti balsavimo punktų ir informacijos prieinamumą bei kaupti duomenis apie asmenų su negalia dalyvavimą rinkimuose.

Teigiami pokyčiai:

- 2024 m. įvyko treji rinkimai, kurių prieinamumas buvo organizuotas pakankamai sklandžiai: Lietuvos negalios organizacijų forumo atliktos stebėsenos duomenys rodo, kad 2024 m. Prezidento, referendumo ir Seimo rinkimų metu balsavimo prieinamumas žmonėms su negalia pagerėjo. Dalis apklaustųjų nurodė, kad balsavimo procesas vyko sklandžiai, komisijų nariai buvo paslaugūs ir suteikė pagalbą, o kai kuriose apylinkėse buvo sudarytos galimybės balsuoti be eilės ar gauti reikiamą paaiškinimą.

Esama situacija ir tobulintinos sritys:

LNF atliktos stebėsenos duomenys rodo, kad 2024 m. Prezidento, referendumo ir Seimo rinkimų metu balsavimo prieinamumas žmonėms su negalia pagerėjo, tačiau išliko proceso organizavimo ir prieinamumo trūkumų. Dalyje prieinamomis pažymėtų balsavimo vietų vis dar nebuvo prieinamų parkavimo vietų, pandusai buvo sunkiai pasiekiami dėl aukštų šaligatvio bortelių ar kliūčių, balsavimo kabinos nebuvo pritaikytos vežimėliams.

Regos negalią turintys rinkėjai atkreipė dėmesį, kad Brailio įmautės buvo riboto turinio – jose trūko partijų pavadinimų, kandidatų pavardžių. Bendra informacija plakatuose dažnai pateikiama mažu šriftu. Taip pat apklausos dalyviai įvardino, kad rinkimų informacija ne visada buvo pateikta pritaikytu formatu – trūko leidinių Brailio raštu, lengvai suprantama kalba ar padidinto šrifto. Nors kai kuriose apylinkėse buvo užtikrinta fizinė prieiga ir suteikta individuali pagalba, kitose rinkimų punktuose prieinamumo priemonės buvo nepakankamos.

Papildomai pažymėtina, kad organizuojant balsavimą rinkimų dieną (ne išankstinio balsavimo metu, kai galima pasirinkti bet kurią apylinkę), nėra aišku, į kurią pritaikytą apylinkę žmogus su judėjimo negalia yra nukreipiamas. Rinkėjai apie tai nėra informuojami iš anksto, ši informacija nėra skelbiama viešai, todėl asmenys nežino, į kurią prieinamą apylinkę vykti balsavimo dieną (vietoj pagal gyvenamąją vietą priskirtos neprieinamos).

Rekomenduojama:

Vyriausiajai rinkimų komisijai:

rengiantis būsimiems rinkimams, toliau aktyviai bendradarbiauti su negalios organizacijomis visais rinkimų proceso etapais.

Tobulinti informacijos ir aplinkos prieinamumą, nuosekliai mažinant trūkumus ir vykdant efektyvią prieinamumo įgyvendinimo stebėseną ir vertinimą.

Numatyti aiškią tvarką, kur rinkimų dieną balsuoti asmenims su judėjimo negalia, jei jų priskirta apylinkė nėra prieinama, taip pat užtikrinti šių asmenų informavimą prieinamais formatais iš anksto, taip pat informacijos apie tai suteikimą visais informacijos kanalais.

30 straipsnis Dalyvavimas kultūriniame gyvenime, poilsis, laisvalaikis ir sportas

Konvencijos normos ir komiteto rekomendacijos:

Konvencijos 30 straipsnis garantuoja asmenų su negalia teisę lygiomis sąlygomis su kitais dalyvauti kultūriniame gyvenime, aktyviame poilsyje, laisvalaikyje ir sporte. Valstybės narės turi užtikrinti, kad asmenys su negalia turėtų prieigą prie kultūros objektų ir paslaugų, galėtų naudotis kultūros medžiaga prieinamu formatu, dalyvauti kultūriniuose renginiuose ir laisvalaikio veiklose, taip pat turėtų galimybę plėtoti savo kūrybinius, meninius ir intelektualinius gebėjimus. Be to, valstybės turi skatinti asmenų su

negalia dalyvavimą pagrindinėje sporto veikloje ir sudaryti jiems galimybes organizuoti ir dalyvauti specialiose sporto ir rekreacinėse veiklose.

Komitetas Bendrosiose pastabose Lietuvai (2016) konstatavo, kad Lietuvoje daugelis viešųjų kultūros erdvių, muziejų ir istorinių vietų, įskaitant UNESCO paveldo objektus, tebėra neprieinami, o valstybė nepateikia informacijos, kaip Europos Sąjungos struktūrinės lėšos naudojamos prieinamumo gerinimui. Komitetas rekomendavo užtikrinti, kad visos kultūros, sporto ir laisvalaikio erdvės būtų prieinamos visiems žmonėms, taikant universalios dizaino principus, skatinti aktyvų asmenų su negalia dalyvavimą kultūriniame gyvenime ir sporte bei užtikrinti Marakešo sutarties dėl prieigos prie spausdintų kūrinių ratifikavimą ir įgyvendinimą.

Teigiami pokyčiai:

- Pastaruoju metu daugėja iniciatyvų, skatinančių kultūros įstaigų ir paslaugų prieinamumą. 2023 m. Lietuvos Respublikos kultūros ministerija priėmė rekomendacijas „Muziejai žmogaus gerovei“¹⁸¹, skirtas didinti muziejų prieinamumą asmenims su negalia. Rekomendacijose siūloma muziejams integruoti prieinamumo tikslus į strateginius planus, konsultuotis su asmenimis, turinčiais negalią, ir užtikrinti informacijos prieinamumą. Taip pat skatinamas universalios dizaino principų taikymas ir darbuotojų mokymai. Kai kurie muziejai ir bibliotekos savo iniciatyva kuria prieinamumo strategijas ir planus ir siekia didinti paslaugų prieinamumą asmenims su negalia. Šios iniciatyvos padės įgyvendinti Konvenciją Lietuvoje ir skatins visuomenės sąmoningumą apie šių asmenų teises kultūros srityje.
- 2023 m. lapkričio 14 d. Lietuvos Respublikos kultūros ministro įsakymu Nr. JV-876 „Dėl 2021–2030 m. Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos kultūros ir kūrybingumo plėtros programos pažangos priemonės Nr. 08-001-04-01-01 „Aukštos meninės vertės, įvairaus ir įtraukaus kultūros turinio prieinamumo didinimas“ veiklos Nr. 4 „Muziejai žmogaus gerovei“ poveiklės Nr. 4.3 „Programa „Muziejai žmogaus gerovei“¹⁸² projektų finansavimo sąlygų aprašo patvirtinimo“, finansavo

---

¹⁸¹ [Rekomendacijos muziejų prieinamumui didinti „Muziejai žmogaus gerovei“.](#)

¹⁸² [2023 m. lapkričio 14 d. Lietuvos Respublikos kultūros ministro įsakymu Nr. JV-876 „Dėl 2021–2030 m. Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos kultūros ir kūrybingumo plėtros programos pažangos priemonės Nr. 08-001-04-](#)

bandomuosius projektus, skirtus muziejų prieinamumui asmenims su negalia didinti. 2023 m. finansuoti projektai apėmė Lietuvos jūrų muziejų, Nacionalinį M. K. Čiurlionio dailės muziejų ir Lietuvos etnografijos muziejų. Pagrindinis tikslas buvo parengti ir išbandyti muziejaus paslaugas, skirtas asmenims su negalia, ir padidinti fizinę bei informacinę infrastruktūrą.

- ANTA parengė rekomendacijas, kaip teikti informaciją asmenims su klausos negalia renginiuose¹⁸³. Šiose rekomendacijose akcentuojama, kad informacija turi būti prieinama be diskriminacijos, naudojant vertimą į lietuvių gestų kalbą ir realiuoju laiku teikiamus subtitrus. Renginių organizatoriai turi užtikrinti, kad ši informacija būtų pateikta registruojantis, viešai transliuojamuose ir masiniuose renginiuose, kuriuose dalyvauja daugiau nei 200 žmonių. Be to, būtina, kad vertėjai būtų gerai matomi ir apšviesti, kad jų darbo vieta netrukdytų pranešėjams, taip skatinant asmenų su klausos negalia dalyvavimą visuomeniniame gyvenime.
- Pastebimas reikšmingas dalyvių su negalia skaičiaus augimas aukšto meistriškumo sporto programose nuo 2023 iki 2024 m. 2023 m. aukšto meistriškumo sporto programose dalyvavo 3643 sportininkai su negalia, o fizinio aktyvumo projektuose – 11271 asmuo su negalia. 2024 m. aukšto meistriškumo sporto programose dalyvavo 5337 sportininkai su negalia¹⁸⁴.
- Asmens su negalia teisių apsaugos pagrindų įstatymas užtikrina asmens teisę į laisvalaikį, sportą ir kultūrinę veiklą. Už šios teisės įgyvendinimą atsakingos Kultūros ministerija (už kultūrinę veiklą) ir Švietimo, mokslo ir sporto ministerija (už sporto renginius). Be to, asmeninis asistentas, lydintis asmenį su negalia į kultūros ar sporto renginius, turi teisę įsigyti bilietą su 100 proc. nuolaida.

[01-01 „Aukštos meninės vertės, įvairaus ir įtraukaus kultūros turinio prieinamumo didinimas“ veiklos Nr. 4 „Muziejai žmogaus gerovei“ poveiklės Nr. 4.3 „Programa „Muziejai žmogaus gerovei““.](#)

¹⁸³ [Dėl Rekomendacijų dėl informacijos teikimo asmeniui su klausos negalia renginiuose ir jam teikiamoje informacijoje patvirtinimo.](#)

¹⁸⁴ [Asmens su negalia teisių apsaugos agentūros prie Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos statistiniai rodikliai.](#)

Esama situacija ir tobulintinos sritys:

2023 m. padidėjo aktyvių kultūrinės veiklos dalyvių tarp asmenų su negalia dalis (29,5 proc.), palyginti su 2022 m. (25,7 proc.). Tačiau sumažėjo tų, kurie negali dalyvauti kultūrinėje veikloje (nuo 28 proc. iki 25 proc.). Nors auga gyventojų, kurie patys kuria kultūrinę veiklą (nuo 35,1 proc. 2022 m. iki 39,7 proc. 2023 m.), dalyvavimas kultūros klubų ar draugijų veikloje sumažėjo (nuo 9,9 proc. 2020 m. iki 8,2 proc. 2023 m.)¹⁸⁵. Tai rodo, kad nors asmenys su negalia vis labiau įsitraukia į kultūrinę veiklą, jiems vis dar kyla iššūkių dalyvauti bendruomenės organizacijose, kas gali būti susiję su prieinamumo problemomis ir socialinėmis kliūtimis.

Tarptautiniai ir Lietuvos teisės aktai, reglamentuojantys žmonių su negalia lygias galimybes ir teises į kultūros paslaugas, suteikia tvirtą pagrindą šių teisių užtikrinimui. Tačiau dėl nepakankamos šių teisės aktų vykdymo kontrolės kultūros paslaugų prieinamumas vis dar išlieka ribotas¹⁸⁶. Nors teigiami pokyčiai vyksta, jų nepakanka, kad viešosios kultūros įstaigos būtų visiškai prieinamos visiems žmonėms su negalia. Trūksta informacijos prieinamumo, įskaitant lengvai suprantama kalba, gestų kalba, prieinamais formatais. Muziejai ir bibliotekos vis dar dažnai nėra fiziškai prieinamos asmenims su judėjimo negalia. Nėra tikslinių privalomų programų ir priemonių nacionaliniu mastu, skirtų sistemiskam kultūros įstaigų ir paslaugų fizinio ir informacijos prieinamumo didinimui.

Kultūros įstaigų prieinamumas išlieka menkas, ne tik dėl riboto fizinio ir informacinio prieinamumo, bet ir dėl procedūrinių kliūčių, susijusių su nuolaidų taikymu. Pavyzdžiui, perkant bilietus internetu į renginius, neįmanoma pasinaudoti nuolaidomis, nes reikia fiziškai pateikti asmens su negalia pažymėjimą. Tai apriboja lygiateisį asmenų su negalia dalyvavimą kultūriniame gyvenime ir prieštarauja tinkamo sąlygų pritaikymo principui.

---

¹⁸⁵ [Kultūros statistika.](#)

¹⁸⁶ [A. Demidovičiūtė. „Kultūros įstaigų paslaugų prieinamumas žmonėms su negalia Lietuvoje“. Vytauto Didžiojo universitetas, 2024.](#)

Rekomenduojama:

Kultūros ministerijai:

skatinti ir finansiškai remti muziejų, teatrų, bibliotekų, galerijų ir kitų kultūros įstaigų infrastruktūros pritaikymą asmenims su judėjimo, regos ir klausos negalia, vadovaujantis universalus dizaino principais ir Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2019 m. lapkričio 4 d. įsakymo Nr. D1-653 „Dėl statybos techninio reglamento STR 2.03.01:2019 „statinių prieinamumas“ patvirtinimo“ reikalavimais.

Užtikrinti, kad informacija apie kultūros renginius, parodas ir paslaugas būtų teikiama prieinamais formatais (lengvai suprantama kalba, Brailio raštu, dideliu šriftu, garsiniais įrašais, gestų kalba) tiek fizinėse erdvėse, tiek interneto svetainėse.

Formuoti kultūros politiką, kuri užtikrintų informacinio prieinamumo gerinimą asmenims su negalia ir jų visapusišką dalyvavimą kultūrinėje veikloje. Skatinti kultūros įstaigas pritaikyti ekspozicijas, parodas, edukacijas ir renginius asmenims su įvairiomis negaliomis. Tai apima liečiamų eksponatų ar jų replikų, audiogidų su vaizdingais aprašymais, vaizdo įrašų su gestų kalbos vertimu ar subtitrais, interaktyvių priemonių naudojimą.

Organizuoti reguliarius mokymus kultūros įstaigų darbuotojams apie bendravimo su asmenimis, turinčiais skirtingų negalių, ypatumus, prieinamumo principus ir pagalbinių priemonių naudojimą.

Peržiūrėti kultūros ir laisvalaikio renginių bei paslaugų teikimo taisykles, kad būtų užtikrintas nuolaidų asmenims su negalia prieinamumas perkant bilietus internetu ir panaikintos procedūrinės kliūtys, reikalaujančios fizinio asmens su negalia pažymėjimo pateikimo, taip užtikrinant lygią ir nediskriminacinę prieigą prie kultūros paslaugų.

Švietimo, mokslo ir sporto ministerijai:

formuoti sporto veiklos ir renginių prieinamumo asmenims su negalia politiką.

Skatinti ir remti asmenų su negalia dalyvavimą pagrindinėse sporto veiklose visais lygmenimis.

Užtikrinti, kad sporto įstaigos ir infrastruktūra būtų pritaikyta asmenims su negalia, vadovaujantis universalaus dizaino principais.

Remti asmenų su negalia sporto organizacijas ir jų vykdomas programas.

Užtikrinti, kad sporto renginių metu būtų numatytos prieinamos vietos asmenims su negalia ir teikiama reikiama pagalba.

Skatinti ir remti rekreacinių, laisvalaikio ir sporto vietų, įskaitant UNESCO Pasaulio paveldo vietas, pritaikymą asmenims su negalia.

Užtikrinti, kad vaikams su negalia būtų sudarytos lygios galimybės dalyvauti žaidimų, rekreacijos, laisvalaikio ir sporto veiklose, įskaitant mokyklų sistemoje vykdomas veiklas.

Remti projektus ir iniciatyvas, skirtas asmenų su negalia aktyviam poilsiui ir rekreacijai.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai:

teikti metodinę pagalbą kultūros, laisvalaikio ir sporto įstaigoms dėl prieinamumo užtikrinimo asmenims su negalia.

Koordinuoti asmenų su negalia teisių apsaugos politikos įgyvendinimą, įskaitant kultūros, laisvalaikio ir sporto srityse.

Užtikrinti, kad asmenų su negalia organizacijos būtų aktyviai įtraukiamos į visų su jais susijusių politinių sprendimų priėmimo procesus, įskaitant kultūros, laisvalaikio ir sporto srityse.

Skatinti ir remti NVO, atstovaujančių asmenims su negalia, veiklą kultūros, laisvalaikio ir sporto srityse, finansuojant jų programas ir projektus.

Užtikrinti pakankamą finansinę paramą asmenų su negalia organizacijų gebėjimams stiprinti ir nepriklausomam dalyvavimui sprendimų priėmimo procesuose.

Seimui, Kultūros ministerijai:

įtvirtinti tinkamo sąlygų pritaikymo principo taikymą kultūros paslaugų teikime aktualiuose įstatymuose ir poįstatyminiuose aktuose.

31 straipsnis Statistika ir duomenų rinkimas

Konvencijos normos ir komiteto rekomendacijos:

Remiantis Konvencijos 31 str., valstybės įsipareigoja rinkti atitinkamą informaciją, įskaitant statistinius ir tyrimų duomenis, kad galėtų rengti ir įgyvendinti politikos strategijas Konvencijai įgyvendinti. Surinkta informacija atitinkamai surūšiuojama ir panaudojama siekiant padėti įvertinti, kaip valstybės vykdo pagal Konvenciją priimtus įsipareigojimus, taip pat tam, kad būtų nustatytos ir pašalintos kliūtys, su kuriomis asmenys su negalia susiduria įgyvendindami savo teises. Valstybė prisiima atsakomybę už tokių statistinių duomenų skleidimą ir užtikrina, kad jie būtų prieinami asmenims su negalia ir kitiems asmenims.

Komitetas savo baigiamosiose pastabose Lietuvai 2016 m. išreiškė susirūpinimą dėl suskirstytų ir patikimų visų sektorių statistinių duomenų apie asmenis su negalia trūkumo, taip pat dėl to, kad statistiniuose duomenyse, kuriuos renka valstybė, neatsižvelgiama į negalios įvairovę. Komitetas inter alia rekomendavo valstybei, bendradarbiaujant su žmonių su negalia organizacijomis, sisteminti duomenų rinkimą, analizę ir platinimą, suskirstyti juos pagal lygį, amžių, negalią, gyvenamąją vietą, geografinę vietą ir gaunamos paramos tipą, kalbant apie visus sektorius.

Komitetas taip pat rekomendavo valstybei naudoti statistines priemones įvertinti, kiek vaikai su negalia ir jų šeimos gauna būtiną ir tinkamą pagalbą pagal individualius jų poreikius; rinkti statistiką apie psichosocialinę negalią turinčių asmenų gydymą be jų sutikimo, įskaitant intervencinį gydymą, kai sutikimą duoda globėjas arba šeimos narys; rinkti statistiką apie išnaudojimą, smurtą, prekybą žmonėmis ir prievartą namuose, mokyklose, institucijose, ligoninėse ir kalėjimuose, suskirstytų, be kita ko, pagal lytį, amžių ir negalią; išsiaiškinti žmonių su negalia, kurie buvo pašalinti iš rinkėjų registro dėl negalios, skaičių; taip pat rinkti statistiką apie žmonių su negalia kaip rinkėjų, kandidatų dalyvavimą politikoje.

Teigiami pokyčiai:

- Valstybės duomenų agentūra, siekdama susisteminti skirtinguose administraciniuose šaltiniuose esančius duomenis apie asmenis su negalia, kartu su Socialinės apsaugos

ir darbo ministerija ir ANTA inicijavo ir organizavo duomenų apie asmenis su negalia gavimą į Valstybės duomenų valdymo informacinę sistemą (toliau ir VDVIS) iš įvairių administracinių šaltinių ir jų sujungimą. Į VDVIS bus integruoti kelių šimtų informacinių sistemų, valdomų valstybės ar savivaldybių institucijų, įskaitant ligonines, mokyklas, komunalinių paslaugų įmones, duomenys. Duomenys bus prieinami tiek savivaldybėms, tiek kitoms viešojo sektoriaus institucijoms pagal jų atliekamas funkcijas. Šiuo metu dėl techninių iššūkių prieinama informacija tik apie asmenis, kuriems pirmą kartą nustatyta negalia (pagal negalios pobūdį, amžių, lytį, gyvenamąją vietovę ir kita aktuali statistinė informacija). Tikimasi, jog užbaigus duomenų jungimo ir tvarkymo procesą atsivers galimybė skelbti išsamesnę statistiką apie asmenis su negalia įvairiose srityse, suskirstytą įvairiais pjaūviais.

- Socialinės apsaugos ir darbo ministerija parengė ir savo interneto puslapyje jau paskelbė vaikų su negalia švieslentę, kurioje yra duomenys apie vaikus su negalia 2022–2024 m. pagal įvairius kriterijus (amžių, lytį, nustatytos negalios sunkumą, gyvenamą vietą ir kt.¹⁸⁷).
- Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministras 2024-12-05 įsakymu Nr. A1-852 sudarė darbo grupę, siekiant pasiruošti rengti Nacionalinę lygybės duomenų strategiją. Tikslas – koordinuotai parengti lygybės duomenų politikos kryptis ir sprendinius, įtraukiant skirtingas institucijas.
- Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2025 m. kovo 19 d. nutarimu Nr. 150 patvirtino Lygių galimybių, moterų ir vyrų lygių galimybių statistinio tyrimo temų, rodiklių ir dimensijų sąrašą. Nutarimu pavesta Valstybės duomenų agentūrai kasmet vykdyti šį statistinį tyrimą, rengiant ir skelbiant duomenis apie lygių galimybių įgyvendinimą, remiantis administraciniais ir statistiniais duomenimis. Šis sąrašas buvo derintas su asmenimis su negalia atstovaujančiomis organizacijomis. Visi duomenys pagal patvirtintą sąrašą turi būti pradėti skelbti ne vėliau kaip iki 2027 m. sausio 1 d. Šiuo sprendimu siekiama užtikrinti sistemingą ir reguliarią lygių galimybių stebėseną valstybiniu mastu¹⁸⁸.

---

¹⁸⁷ [Asmenų su negalia įtrauktis: statistika.](#)

¹⁸⁸ [Nutarimas dėl lygių galimybių, moterų ir vyrų lygių galimybių statistinio tyrimo.](#)

- Neseniai atsivėrė daugiau naujų duomenų apie asmenis su negalia skirtingais pjūviais, įskaitant pagal negalios sunkumą, iš Eurostat atliekamų ir skelbiamų statistinių tyrimų, įskaitant apie mokymąsi visą gyvenimą, skurdą ir socialinę padėtį. Šie statistiniai duomenys apie žmones su negalia užpildo ilgai egzistavusias spragas apie žmonių su negalia padėtį ir parodo sistemingą šių asmenų atskirtį visuomenėje.

Esama situacija ir tobulintinos sritys:

Kol kas nėra tikslų ir visiems prieinamų duomenų apie asmenis su negalia pagal negalios pobūdį. Daliniai duomenys apie asmenis, kuriems pirmą kartą nustatyta negalia, jau skelbiami, tačiau jie dar nėra išsamūs (pavyzdžiui, nėra duomenų apie intelekto negalią turinčius asmenis). Negalios klasifikacija kelia klausimų ir nėra suderinta su asmenų su negalia organizacijomis. Klasifikacijoje naudojamos kai kurios diskriminacinės sąvokos. Valstybės turimi duomenys apie asmenis su negalia yra paremti medicinine negalios klasifikacija, kai kurių negalios (sutrikimų) duomenys nėra išsamūs. Tai trukdo sistemingai analizuoti administracinius duomenis apie asmenis su negalia įvairiose gyvenimo srityse.

Vis dar trūksta statistiškai reprezentatyvių duomenų apie asmenis su negalia, surinktų apklausų būdu. Statistiniuose tyrimuose, atliekamuose valstybės, retai įtraukiamas negalios aspektas. Žmonių su negalia statistika remiasi daugiausia administraciniais duomenimis, todėl nežinomas tikslus žmonių su negalia skaičius pagal funkcinę negalią (pavyzdžiui, būtų galima remtis Washington group funkcinio negalios klausimynu¹⁸⁹), o ne negalios statusą. Statistiniuose tyrimuose vyrauja nevienodas negalios statuso nustatymas, negalia dažnai vertinama kaip sveikatos būklė / liga. Todėl nežinoma, kiek yra žmonių su negalia, kuriems nėra nustatytas dalyvumo lygis, o daugelyje sričių nėra galimybės analizuoti statistinę informaciją pagal negalios pjūvį.

Nėra užtikrinamas pakankamas statistikos apie asmenis su negalia prieinamumas viešai. Duomenys ir statistinė informacija apie asmenis su negalia pateikiami skirtingose platformose (VDA oficialiosios statistikos portale, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, ANTA, Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos, Registrų centro ir kt.

---

¹⁸⁹ <https://www.washingtongroup-disability.com/question-sets/>.

puslapiuose). Nėra vienos viešos sistemos, kurioje būtų skelbiami lengvai apdorojami suskirstyti duomenys (pvz., VDA (oficialiosios statistikos portalas)).

Konvencijos įgyvendinimo stebėseną, vykdoma valstybės, remiasi prieinamais administraciniais duomenimis, kurie suteikia informacijos, tačiau neparodo Konvencijos nuostatų įgyvendinimo progreso. Jungtinių Tautų Vyriausiojo žmogaus teisių komisaro biuro (toliau – OHCHR) parengta metodologija¹⁹⁰ pabrėžia, kad, siekiant atskleisti žmogaus teisių įgyvendinimą, svarbu naudotis dviejų žingsnių prieiga: 1) identifikuoti žmogaus teisių atributus ir 2) išvystyti struktūrinius, proceso ir rezultato rodiklius (indikatorius). Taip pat OHCHR parengė Konvencijos stebėsenos rodiklių bazę¹⁹¹, kurioje jau identifikuoti žmogaus teisių atributai pagal kiekvieną Konvencijos straipsnį ir sukurti struktūriniai, proceso ir rezultato rodikliai. Šie rodikliai pateikti valstybėms pasirinktinai atrinkti pagal savo šalies kontekstą ir naudoti Konvencijos įgyvendinimo stebėsenai.

Statistinė informacija, viešai skelbiama ANTA pagal Konvencijos stebėsenos rodiklius, patvirtintus Asmenų su negalia socialinės integracijos veiklos rezultatų bei Jungtinių Tautų asmenų su negalia teisių konvencijos ir jos fakultatyvaus protokolo įgyvendinimo stebėsenos tvarkos aprašo Priedu Nr. 2¹⁹², ne visada reguliariai atnaujinama, nėra aiškus jos atnaujinimo periodiškumas. Duomenys sunkiai apdorojami (pvz., PDF formatu), o tai trikdo Konvencijos įgyvendinimo stebėseną, taip pat neatitinka OHCHR metodologijos dėl žmogaus teisių normų stebėsenos struktūriniais, proceso ir rezultato rodikliais. ANTA skelbiami rodikliai – tai administraciniai duomenys, kurie savaime neparodo Konvencijos normų įgyvendinimo.

Daugelis savivaldybių vis dar neturi tikslų duomenų apie žmones su negalia savo teritorijose (taip neužtikrinamas saugumas pavojingomis ir ekstremaliomis situacijomis), nors jau yra galimybė analizuoti tokius duomenis bendradarbiaujant su Valstybės duomenų agentūra.

---

¹⁹⁰ [Human Rights Indicators. A Guide to Measurement and Implementation.](#)

¹⁹¹ [Promoting the Rights of Persons with Disabilities through the Sustainable Development Goals: A Resource Package \(SDG-CRPD Resource Package\).](#)

¹⁹² [Neįgalųjų teisių konvencijos statistiniai rodikliai.](#)

Nors pastaruoju metu pastebimi teigiami pokyčiai negalios statistikos rinkimo srityje, negalios NVO vis dar retai įtraukiamos į statistikos apie asmenis su negalia rengimą ir susijusių sprendimų priėmimo procesus. Todėl negalios aspektas iki šiol menkai integruotas statistikos ir duomenų rinkimo politikoje. Taip pat neretai negalios NVO nėra pasiekama naujausia statistika, galimai nėra žinomi visi valstybės institucijų renkami duomenys apie asmenis su negalia dėl nepakankamo šių duomenų viešinimo.

Nuo 2024 m. neatliekami Konvencijos įgyvendinimo stebėsenos tyrimai, kuriuos anksčiau atlikdavo ANTA nuo 2017 m. Šis pokytis, atsižvelgiant į bendrą negalios statistikos trūkumą, reikšmingai mažina Konvencijos stebėsenos resursus ir aktualių duomenų rinkimo ir panaudojimo galimybes (tiek valstybės, tiek nepriklausomoje ar negalios NVO vykdomoje stebėsenoje), o šie tyrimai ypač svarbūs dėl bendro statistinių duomenų apie asmenis su negalia trūkumo.

Rekomenduojama:

Vyriausybei, Valstybės duomenų agentūrai, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai, Asmens su negalia teisių apsaugos agentūrai:

plėtoti sistemiską suskirstytų duomenų apie asmenis su negalia, pagal negalios pobūdį, rinkimą įvairiuose sektoriuose.

Bendradarbiauti inicijuojant ir kuriant bendrą oficialią duomenų apie negalią statistikos sistemą, kuri būtų patogi ir prieinama viešai ir kurioje būtų pateikiama visų sričių statistika pagal negalios, negalios tipo, amžiaus ir gyvenamosios vietos pjūvius.

Įtraukti funkcinį negalios aspekto vertinimą apklausose, kuriose negalios aspektas nėra įtrauktas (ypač suaugusiųjų švietimo tyrime), naudojant rekomenduojamus Washington Group¹⁹³ klausimų rinkinius, įskaitant tam reikiamų teisės aktų pakeitimų inicijavimą.

Asmens su negalia teisių apsaugos agentūrai rekomenduojama:

pakoreguoti Asmenų su negalia socialinės integracijos veiklos rezultatų bei Jungtinių Tautų asmenų su negalia teisių konvencijos ir jos fakultatyvaus protokolo įgyvendinimo

---

¹⁹³ <https://www.washingtongroup-disability.com/>.

stebėsenos tvarkos aprašo Priede Nr. 2 naudojamus stebėsenos rodiklius, pakeičiant juos atrinktais ir rodikliais iš OHCHR Konvencijos stebėsenos rodiklių bazės¹⁹⁴ (naudojant struktūrinius, proceso ir rezultato rodiklius).

Sistemiškai skelbti Konvencijos stebėsenos rodiklius patogiu formatu.

Vyriausybei:

sutelkti ir atnaujinti finansinių resursų Konvencijos stebėsenos nepriklausomiems tyrimams atlikti skyrimą, kurie buvo atliekami iki 2024 m.

Vyriausybei, Vidaus reikalų ministerijai, Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentui, savivaldybėms rekomenduojama:

koordinuotai nacionaliniu mastu ir savivaldybių lygmeniu rinkti duomenis apie jų teritorijoje gyvenančius asmenis su negalia, surenkant informaciją apie su negalia susijusius pagalbos ir prieinamumo poreikius pavojingų ir ekstremalių situacijų atveju.

33 straipsnis Nacionalinis įgyvendinimas ir stebėseną

Konvencijos normos ir komiteto rekomendacijos:

Konvencijos 33 straipsnis nustato nacionalinį Konvencijos įgyvendinimo ir stebėsenos mechanizmą. Kiekviena valstybė privalo paskirti vieną ar kelis atsakingus koordinavimo centrus vyriausybėje ir sukurti nepriklausomą stebėsenos mechanizmą, kuris veiktų pagal Paryžiaus principus.

Komitetas Bendrosiose pastabose Lietuvai (2016) konstatavo, kad Lietuvoje Konvencijos įgyvendinimą koordinuojanti institucija – tuometinis Neįgaliųjų reikalų departamentas

---

¹⁹⁴ [Promoting the Rights of Persons with Disabilities through the Sustainable Development Goals: A Resource Package \(SDG-CRPD Resource Package\).](#)

prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos – neturi pakankamų įgaliojimų, žmogiškųjų ir finansinių išteklių užtikrinti efektyvų koordinavimą tarp institucijų. Be to, nepriklausomas stebėsenos mechanizmas, kurį tuo metu vykdė Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba ir Neįgaliųjų reikalų taryba, nėra visiškai nepriklausomas nuo Vyriausybės, o pastaroji veikia ministerijos struktūroje. Komitetas rekomendavo sustiprinti nacionalinį koordinavimo mechanizmą, suteikiant jam aiškų teisinį mandatą, pakankamus išteklius ir kompetenciją veikti tarpsektoriškai, taip pat užtikrinti, kad nepriklausoma stebėseną būtų visiškai atskirta nuo vykdomosios valdžios, laikantis Paryžiaus principų. Komitetas taip pat pabrėžė būtinybę garantuoti asmenų su negalia organizacijų visapusišką dalyvavimą įgyvendinant, koordinuojant ir stebint Konvencijos įgyvendinimą nacionaliniu lygiu.

Teigiami pokyčiai:

- 2019 m. įsteigta Komisija kaip nepriklausomas stebėsenos mechanizmas veikia nepriklausomai šalia Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos (nacionalinė žmogaus teisių institucija).
- 2024 m. įsteigta Asmens su negalia gerovės taryba prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, kuri veikia kaip tarpžinybinė patariamoji institucija, siekianti stiprinti nacionalinį negalios politikos koordinavimą ir užtikrinti Asmenų su negalia teisių konvencijos nuostatų įgyvendinimą. Taryba teikia siūlymus dėl valstybės politikos formavimo ir įgyvendinimo negalios srityje, vertina teisės aktų projektus, susijusius su asmenų su negalia teisėmis ir įtrauktimi, bei inicijuoja tarpinstitucinį dialogą tarp ministerijų, savivaldybių ir negalios organizacijų. Jos veikloje dalyvauja tiek valstybės institucijų, tiek žmonių su negalia organizacijų atstovai, o pirmininkavimas rotuojamas tarp ministerijų kas šešis mėnesius. Tarybos įsteigimas prie Vyriausybės laikytinas svarbiu žingsniu stiprinant nacionalinį Konvencijos įgyvendinimo mechanizmą.
- Įgyvendinant Asmens su negalia teisių apsaugos pagrindų įstatymo 16 straipsnio 2 dalies nuostatas, nuo 2024 m. sausio 1 d. savivaldybės administracijos atlieka asmenų su negalia reikalų koordinavimo funkciją. Asmenų su negalia reikalų koordinavimo funkcijos atlikimas finansuojamas iš savivaldybės biudžeto lėšų ir iš

valstybės biudžeto dotacijų savivaldybių biudžetams. Savivaldybės asmenų su negalia reikalų koordinavimui steigia asmenų su negalia reikalų koordinatorių pareigybes¹⁹⁵.

Esama situacija ir tobulintinos sritys:

Nuo 2024 m. nutrauktas Konvencijos įgyvendinimo stebėsenos tyrimų rengimas, kuriuos nuo 2017 m. iki 2023 m. atlikdavo Neįgaliųjų reikalų departamentas (nuo 2024 m. iki dabar ANTA). Šis pokytis, atsižvelgiant į bendrą negalios statistikos trūkumą, reikšmingai mažina Konvencijos stebėsenos resursus ir aktualių duomenų rinkimo ir panaudojimo galimybes (tiek valstybės, tiek nepriklausomoje ar negalios NVO vykdomoje stebėsenoje), o minėti tyrimai ypač svarbūs dėl bendro statistinių duomenų apie asmenis su negalia trūkumo.

Konvencijos įgyvendinimo stebėsenos rodikliai, kurie surenkami ir skelbiami ANTA, remiasi esamais administraciniais duomenimis apie asmenis su negalia, kurie neparodo Konvencijos nuostatų įgyvendinimo progreso. Komisija rekomendavo valstybei parengti rodiklių bazę pagal OHCHR parengtą Konvencijos stebėsenos rodiklių bazę¹⁹⁶, tačiau kol kas, Komisijos žiniomis, ši rekomendacija nėra įgyvendinama.

Komisijai kaip nepriklausomam stebėsenos mechanizmui trūksta išteklių kokybiškai atlikti stebėseną. Komisija sudaryta iš keturių negalios organizacijų atstovų(-ių) ir vienos Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos atstovės, jai skiriama 18 tūkst. eurų per metus veikai įgyvendinti (atlyginimui už posėdžius ir išvadas bei tyrimų atlikimui). Praktika parodė, kad šių lėšų neužtenka vykdyti Konvencijos stebėsenos tyrimus ir Komisijos nuolatinę veiklą. Dėl nepakankamų resursų kyla rizika Komisijos kaip nepriklausomo stebėsenos mechanizmo veiklos tvarumui ir Konvencijos stebėsenos kokybei.

Preliminariai biudžeto projekte numatyta padidinti šią sumą nuo 2026 m., tačiau, kol nėra priimtas Lietuvos Respublikos 2026–2028 m. biudžeto patvirtinimo įstatymas, šis sprendimas nėra galutinis.

---

¹⁹⁵ [Asmenų su negalia reikalų koordinavimas savivaldybėse.](#)

¹⁹⁶ [Promoting the Rights of Persons with Disabilities through the Sustainable Development Goals: A Resource Package \(SDG-CRPD Resource Package\).](#)

Rekomenduojama:

Vyriausybei, Seimui, institucijoms pagal kompetenciją:

Skirti reikiamus išteklius nepriklausomai Konvencijos stebėsenai atlikti bei nepriklausomiems Konvencijos stebėsenos tyrimams užsakyti.

Vykdyti nacionalinę Konvencijos įgyvendinimo stebėseną atnaujinant Konvencijos įgyvendinimo rodiklių sąrašą pagal OHCHR parengtą Konvencijos stebėsenos rodiklių bazę¹⁹⁷, skelbiant šią informaciją viešai, prieinamais formatais ir nuolat atnaujinant.

---

¹⁹⁷ [Ten pat.](#)